

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ  
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

ÇOCUK CEZAEVİ İÇ MEKANLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

İç Mimar Nazmiye TİRALİ

Karadeniz üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü  
“Yüksek İç Mimar“  
Unvan Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

96800

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 17.07.2000  
Tezin Savunma Tarihi : 20.09.2000

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Kutsal ÖZTÜRK  
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ali ÖZBİLEN  
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. İlkey ÖZDEMİR

*[Handwritten signatures]*

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Asım KADIOĞLU

*[Handwritten signature: A. Kadıoğlu]*

Trabzon 2000

**TC YÜKSEKÖĞRETİM KURULU  
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

## ÖNSÖZ

Çalışmamda beni yönlendiren değerli hocam Prof. Dr. Kutsal ÖZTÜRK'e, büyük yardımlarından dolayı T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri genel müdürü Ali Suat ERTOSUN'a, T.C. Adalet Bakanlığı Eğitim Daire Başkanlığı Çocuk Şubesi müdürü Tülay ERASLAN'a, Trabzon Kapalı Cezaevi Müdürü Naci YILDIZ'a, Ankara Elmadağ Çocuk Ceza ve Tutukevi Müdürü Sıddık ERTÜRK'e, Trabzon Kapalı Cezaevi Doktoru Ali Rıza EGEMEN'e, Trabzon Kapalı Cezaevi Öğretmeni Temel METİNTAŞ'a, Trabzon Kapalı Cezaevi ve Elmadağ Çocuk Ceza ve Tutukevi İnfaz Koruma Memurlarına ve görüşmeler sırasında yardımcı olmak için ellerinden geleni yapan çocuklara, desteklerinden dolayı Yük. Mimar Filiz TAVŞAN'a ve Yük. Mimar Özge CORDAN'a ve ailesine, tabloların ve tezin yazılımlarında Ömer ve Mahmut LÜLEÇİ'ye, sabırlarından ve özverilerinden dolayı değerli aileme teşekkürlerimi bir borç biliyorum.

## İÇİNDEKİLER

### Sayfa No

ÖNSÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER .....	III
ÖZET .....	V
SUMMARY .....	VI
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	VII
TABLolar DİZİNİ.....	VIII
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş .....	1
1.2. Çocuk Kavramı.....	2
1.3. Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Hakları Tarihsel Gelişimi.....	4
1.4. Çocuk Suçluluk Nedenleri ve Çocuklarla İlgili Yasal Düzenlemeler .....	7
1.4.1. Çocuk Suçluluğu Nedenleri .....	7
1.4.2. Çocuklarla İlgili Yasal Düzenlemeler.....	14
1.4.2.1. Yeni Yasal Düzenlemeler.....	22
1.5. Suçlu Çocuklara Yönelik İslah Kurumları.....	23
1.6. İslah Kurumlarında Uygulanan Tretmanlar .....	26
1.7. Çocuk ve Mekan Kavramı.....	34
1.7.1. Renk Kavramı.....	35
1.7.1.1. Mekanda Renk Kavramı ve Psikolojik Etkileri.....	36
1.7.1.2. Çocuklarda Renk Kavramı .....	37
1.7.2. Çocuk Donatıları.....	39
1.8. Çocuk Cezaevi Planlama ve Tasarım Önerileri.....	40
1.8.1 Cezaevi Mekanları .....	46
1.8.2. Cezaevi Tasarım Modelleri .....	53
2. YAPILAN ÇALIŞMALAR .....	56
2.1. Sorunun Belirlenmesi.....	56
2.2. Çalışmanın Amacı .....	57
2.3. Araştırmada İzlenen Yol ve Yöntem .....	58

3. BULGULAR.....	59
3.1. Gözlemden Elde Edilen Bulgular.....	59
3.2. Bireysel Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular.....	63
4. İRDELEME.....	69
4.1. Gözlem Sonuçlarının İrdelenmesi.....	69
4.2. Bireysel Görüşme Sonuçlarının İrdelenmesi.....	70
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	72
5.1. Gözlemden Elde Edilen Sonuç ve Öneriler.....	72
5.2. Bireysel Görüşmelerden Çıkan Sonuç ve Öneriler.....	72
6. KAYNAKLAR.....	75
7. EKLER.....	80
ÖZGEÇMİŞ.....	138



## ÖZET

Çocukların toplum açısından önemi büyüktür. Devletin adaletine ve toplumun vicdanına teslim edilmiş suçlu çocukların yeniden toplumsallaşma sürecinde cezaevlerinin önemi büyüktür. Cezaevlerini oluşturan mekanlar bu araştırma ile incelenmiş; ihtiyaç duyulan mekanlar saptanmaya, çocukların istek ve ihtiyaçları öğrenilmeye, güvenli, sağlıklı, konforlu ve estetik mekan ve donatı tasarımları ve malzemeler saptanmaya çalışılmıştır.

Çalışma altı bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, genel literatür çalışması yapılarak, çocuk kavramı, çocuk suçluluğu kavramı nedenleri ve çeşitleri çocuk hakları, çocuklarla ilgili yasal düzenlemeler, suçlu çocuklara yönelik ıslah kurumları ve bu kurumlarda uygulanması gereken tretmanlar, mekan kavramı, çocuk mekan ve renk ilişkisi, çocuk cezaevleri planlama ve tasarım önerileri incelenmiştir.

İkinci bölümde sorun belirlenmiş, çalışma amacı saptanmış, izlenen yöntemler belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde, gerekli tablo ve bulgular verilmiştir.

Dördüncü bölümde elde edilen bulgular irdelenmiştir.

Beşinci bölümde bulguların genel sonuçları belirlenmiş ve bunlara bağlı olarak öneriler getirilmiştir.

Altıncı bölümde ise cezaevi fotoğrafları, çocuk hakları sözleşmesi ve çocuk mahkemeleri kanun hükümleri verilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Çocuk suçluluğu, Islah, cezaevi tretmanı.

## SUMMARY

### A Research On The Interior Spaces Of Juvenile Prisons

Children are the most important part of the society. The juvenile prisons have an important role in the process of the re socialized period of delinquent juveniles who handed over to conscience of society and justice of the government. In this research; the spaces of juvenile prisons are examined and tried to determine the needs and wishes of delinquent juveniles, safe, healthy, comfortable and aesthetic space and furniture designs and material and lastly the spaces which are need by juvenile prisons. This research have six chapter.

First chapter is a literature review of juvenile delinquent concept, the reason and kinds of juvenile delinquency, the rights of juveniles, the legal laws about them, the reform institutions and prisons of juveniles, the treatments of these institutions, the space concept, the relation between juveniles, space and color and lastly planning and design suggestions of juvenile prisons

Second chapter defines the research problems, reasons and aims of the study and the methodology of the research.

Third chapter obtains the findings of the research and the summary table of these findings.

Fourth chapter is the examination of the findings and table.

Fifth chapter derives conclusions from the findings and suggestions about them.

Sixth chapter includes the photographs of juvenile prisons, the agreement of juvenile rights and the law commands of juveniles.

**Key Words:** Juvenile, delinquency, reform, juvenile prison treatments.

## ŞEKİLLER DİZİNİ

### Sayfa No

Şekil 1. Kırsal kesimde kurulan cezaevi örneği.....	44
Şekil 2. Şehir banliyösünde kurulan cezaevi örneği.....	44
Şekil 3. Şehir içinde kurulan cezaevi örneği.....	45
Şekil 4. Bekleme salonundaki güvenlik bankosu, telefonlar ve metal dedektörü .....	46
Şekil 5. Ziyaretçi bekleme salonundan bir görünüş .....	47
Şekil 6. Ziyaretçi görüşme salonu .....	47
Şekil 7. Ziyaretçi hükümlü görüş salonu .....	48
Şekil 8. İdare birimi.....	50
Şekil 9. Eğitim Birimi.....	51
Şekil 10. Atölye birimi .....	51
Şekil 11. Spor salonu.....	52
Şekil 12. Sağlık birimi .....	53
Şekil 13. Kampüs modeli örnek bir çocuk cezaevi vaziyet planı.....	55

## TABLÖLAR DİZİNİ

### Sayfa No

Tablo 1. Renklerin psikolojik etkileri.....	36
Tablo 2. Yaşlarına göre çocukların sevdiği renkler .....	38
Tablo 3. Dişi ve erkek renkleri.....	38
Tablo 4. Hükümlü çocukların mekanları kullanım yüzdeleri (%) .....	60





## 1. GENEL BİLGİLER

### 1.1. Giriş

İnsan sosyal bir varlıktır. Bireyler yaşadıkları toplumda sergiledikleri tüm davranışlardan sorumludurlar çünkü bu davranışlar toplum içinde yaşamakta olan diğer bireyleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Bireyler hiç tanımadıkları birinin yaptığı bir hatadan veya işlediği bir suçtan olumsuz etkilenebilirken yine hiç tanımadıkları birinin yaptığı doğru bir hareket veya elde ettiği başarı karşısında olumlu yönde etkilenebilmektedirler. İşte bu nedenle toplumdaki bireyler birbirlerine karşı sorumluluk taşımaktadırlar. Ama ne yazık ki bu ciddi sorumluluk çoğu zaman göz ardı edilmekte ve vurdumduymaz bir tavır bireylerce sergilenmektedir. “Bana dokunmayan yılan bin yaşasın“ zihniyeti toplumun kolayına geldiği ve benimsendiği için dünya gün geçtikçe suç oranlarının arttığı; insanların güven ve sevgi ortamından uzaklaşarak yabancılaştıkları bir yer haline gelmektedir . Bunu engellemek için sorumluluk bilincinin eğitim yoluyla küçük yaşlardan başlayarak bireylere verilmesi gereken bir zorunluluktur.

Sorunları gözardı etmek onlara çözüm getirmez tam tersi sorunların büyümesine ve içinden çıkılmaz bir hale gelmesine neden olur. Toplum ancak sorunları ile yüzleştğinde ve onlardan korkmayıp onlara yaklaşabildiğinde gerçek çözümler üretebilir. Suça, suçluya, ceza ve eğitim kavramlarına eğilmek onları yeniden ele alarak incelemek bu nedenle gereklidir. Doğruyu aramak ona ulaşmanın birinci adımıdır. Kolaya kaçmadan, emek vererek anlamaya çalışarak bilinçli hareket etmek gerekmektedir .

Toplum tarafından gözardı edilen, dışlanan ve yok sayılmak istenen suçlular aslında varlar ve toplumun içinde yaşıyorlar. Toplum iyi ve kötü yanları ile bir bütündür ve suçlu insanlarda toplumun parçasıdır. Yapılması gereken hayatın bambaşka bir diliminde yaşayan suçlu insanlara verilen cezaları, cezalarını çektikleri mekanları, ruhsal ve bedensel sağlıklarını,yeniden toplumsallaşma süreçlerini ve eğitimlerini gözden geçirerek iyileştirerek;toplum ve toplumsal yaşamla aralarında yeniden köprüler kurabilmektir .

## 1.2. Çocuk Kavramı

Başlangıçlar sonuçlar açısından daima önemlidir. Dünyadaki yaşamı ve olayları oluşturmaları açısından insan en önemli varlıktır. İnsanın hayata başlangıç dönemi olan *çocukluk dönemi* bireyin kişiliğini dolayısıyla yetişkinliğini ve toplumu doğrudan etkilediği için insan hayatının en önemli evresidir. Sağlıklı, düzenli ve mutlu geçirilen bir çocukluk dönemi bireyin olgunluk dönemini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle çocukluk döneminde çocuğu ruhsal ve bedensel açıdan ilgilendiren ve etkileyen en küçük detay bile önem kazanmaktadır. Toplumunu oluşturan tüm bireyler çocukluk dönemini yaşarlar ancak yetişkinlik dönemine geçtiklerinde kendi yaşadıkları çocukluk dönemlerini hatırlamaz, çocuklara gereken önemi vermez ve çocukluk dönemini ciddiye almaz bir eğilim içine girerler. Yetişkinler çoğunlukla çocukları kendilerine ait birer oyuncak ya da makine gibi görebilmekte ve çocuğun da ileride bir yetişkin olacağını ve bir ruha sahip olduğunu unutmaktadırlar. Çocukların da kendilerine ait farklı istek, yetenek ve kişiliğe sahip olabileceklerini göz ardı etmektedirler.

“Yavuzer’e göre çocuk istenildiği gibi yoğurulabilecek bir canlı hamur değildir. Çevresini algılayışı, yorumlayışı farklıdır. Çocuk bağımlıdır, bencildir ve beklemeyi bilmez. Duyguları iniş çıkış gösterir, tepkileri keskindir. Çocuklar esnektir, kolay uyum sağlarlar. Ama yaralayıcı, örseleyici koşullar uzarsa kişiliklerinde derin izler kalabilir. Çocuklukta çekilen yoksunluklar, acılar erişkinlikte kolay onarılamaz. Bu nedenle çocukların gereksinimleri ertelenemez” (1).

“Çocuk ne doğuştan kötü ne de doğuştan iyi bir varlıktır. O her canlı gibi değişen, çevresiyle etkileşen ve gelişen bir bireydir. İyiyeye de kötüye de açıktır. Sonucu belirleyen hiç kuşkusuz eğitim ve yaşamdır” (2).

“Doğumla başlayan ve erişkinlik dönemine kadar süren gelişim ve olgunlaşma süreci “*çocukluk dönemi*” olarak adlandırılır (2, 3). Çocukluk dönemi, büyüme ve gelişme özellikleri açısından çeşitli dönemlerde incelenmektedir.

## I. Doğum Öncesi (Prenatal) Dönem

- a. Embriyonal Dönem (0 - 8 / 10 Hafta)
- b. Fetal Dönem (8 / 10 hafta – Doğum)

## II. Doğum Sonrası (Postnatal) Dönem

- a. Yeni Doğan (Neonatal) Dönem (0 – 4 Hafta)
- b. Süt Çocuğu Dönemi (1 – 12 Ay)
- c. Oyun Çocukluğu Dönemi (1 – 3 Yaş)
- d. Okul Öncesi Dönemi (3 – 6 Yaş)
- e. Okul Çocukluğu Dönemi (Erkek 6 – 12 Yaş, Kız 6 – 10 Yaş)
- f. Ergenlik (Püberte) Dönemi (Erkek 12 – 20 yaş, Kız 10 – 18 Yaş)

Yapılan gözlem ve çalışmalar, belli gelişim dönemlerinde çocuklarda ortak eğilimlerin ve davranış biçimlerinin bulunduğunu ortaya koymuş, bunların dışındaki davranışların normalden sapma olarak değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Bir dönemdeki olumsuz gelişme ya da sapmalar sonraki dönemlerdeki gelişmeyi bozabilmektedir (2, 5).

“Çocuğun duygusal gelişimi ile ilgili bir diğer görüşte Erikson’un psiko-sosyal kuramıdır. Bu kurama göre; insan gelişimi döl yatağında başlayarak ölümle sona eren bir döngü olarak ele alınmakta ve sekiz evreye ayrılmaktadır.

- 1. Güven ya da Güvensizlik (Oral Doyum Dönemi) (0 – 1 Yaş)
- 2. Özerklik ya da Utanç ve Kararsızlık (Anal – Kas Dönemi) (1 – 3 Yaş)
- 3. Girişim ya da Suçluluk (Cinsel Devinsel Dönem) (3/5 veya 7Yaş)
- 4. Beceri ya da Aşağılık Duygusu (Gizli Dönem) (6 – 11 Yaş)
- 5. Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Kargaşası (Erinlik ve Erginlik Dönemi)
- 6. Yakınlaşmaya Karşı Yalnız Kalma (Genç Yetişkinlik Dönemi)
- 7. Üretkenliğe Karşı Durgunluk (durağanlık) (Yetişkinlik Dönemi)
- 8. Benlik Bütünleşmesine Karşı Umutsuzluk (Olgunluk Dönemi)

Erikson’a göre çocukluk insanı insanlığa başlatan ilk sahne, kendimize özgü yetenek ve eksikleri yavaş, fakat açık bir şekilde geliştiren önemli bir ortamdır. Çocuğun

öğrenmesi, büyük ölçüde anne babası tarafından ilgi, sevgi ve fizyolojik gereksinimlerinin karşılanmasına bağlıdır (1).

### 1.3. Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Hakları Tarihsel Gelişimi

Toplum içinde yaşarken toplumsal düzenin sağlanması amacıyla bazı kurallara ihtiyaç vardır. Bu düzen arayışına bağlı olarak ortaya çıkan adalet sisteminde konulan kurallara uyum kadar onları ihlal etmekten de söz edilmelidir. Toplumsal kurallar yapılan yasalarla resmi kimlik kazanmış ve hukuk sistemi toplum düzeninin temsilcisi olmuştur. Bu yasaların ihlali ise suç olarak kabul edilmiştir. “Ceza Yasasına göre suç yasanın cezalandırdığı harekettir” (8).

“Suç ve suçluluk insanoğlunun gruplar halinde yaşamaya başlamasından bu yana var olagelen bir sorundur” (9). İnsan hayatının her evresinde çeşitli nedenlere bağlı olarak suç işleyebilmektedir. Ancak çocukluk dönemi daha önce de bahsedildiği gibi bireyin gelişime açık olduğu, bilincinin olgunluğa ulaşmadığı ve erişkinlik dönemini doğrudan etkileyen en önemli evresi olması nedeniyle yetişkinlik döneminden farklı değerlendirilmektedir.

“Çocuklar hangi kurallara neden uyulacağını yeterince algılayamazlar çünkü henüz a-sosyaldirler; toplumsallaşma sürecini tamamlamamışlardır. Çoğunlukla yetişkinler onlara uyulacak kuralları nedenleriyle anlatamazlar. Aslında kurallar da onların doğal dürtüleriyle çelişmektedir. Ergenlik dönemindeyse, suça yönelten etkenler hızlı bedensel ve ruhsal değişimden, kalıtımsal nedenlerden, zeka potansiyelinin sınırlılığından kaynaklanacağı gibi, çocukluk evresine dek uzanan yanlış eğitim ve yetersiz sevgi kökeni de olabilir” (8). “Bu nedenle çocuk suçlulara yetişkin suçlulardan daha farklı biçimde yaklaşılmaktadır. Çocuğun yargılanmasında yasal yönün etkilerine daha az ağırlık vererek yargılamanın, yetişkinlerinkine göre daha az resmi ve bireyselleştirilmiş olmasına özen gösterilmektedir. Ayrıca yetişkin suçluların tretmanında ceza ögesi ağırlık taşıırken, çocuk suçlularinkinde eğitim ve psiko – sosyal yaklaşım önem kazanmaktadır” (9).

“Eski çağlarda da toplumların çocuk suçlulara özel bir statü verdiği eldeki belgelerden anlaşılmaktadır. Örneğin M.Ö.2100 yıllarında yaşamış olan Babil Kralı

Hammurabi'nin çıkardığı kanunda, çocukların uygun olmayan davranışları yetişkin suçlulardan ayrı bir sorun olarak ele alınmış ve ailesiyle sürtüşen, evden kaçan çocuklar için belli cezalar öngörülmüştür. M.Ö. 8. yy'da Sümerlere ve M.Ö. 2. yy'da Hunlara ait yazılarda, çocukların korunmasına ilişkin bölümler bulunmuştur. Yine İbrani ve eski İngiliz Yasaları ve İslam Ceza Hukukunda çocuklar yetişkinlerden ayrı tutulmuş ve onlara farklı yaptırımlar uygulanmıştır" (9, 10, 11, 12).

"Çocuk haklarının tarihsel gelişimi incelendiğinde Çocuk Mahkemelerinin kurulmasının çocuk hakları açısından bir dönüm noktası oluşturduğu görülmektedir. Çocuk Mahkemeleri 19. yüzyılın sonunda ihmal edilen, istismara uğrayan, suç işleyen çocukları korumayı ve kurtarmayı amaçlayan sosyal reformist hareketin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Çocuk Mahkemelerinin ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri Chicago şehrinde 1899 yılında ve ardından 1908 yılında da çıkarılan Çocuk Yasası ile İngiltere ve Galler'de kurulması sağlanmış, daha sonra sırası ile Belçika, Fransa, Hollanda; Almanya ve İtalya gibi Batı Avrupa ülkelerinde de kabul görmeye başlamıştır. Uluslararası düzeyde Dünya Çocuk Haklarının kurumsallaşması tarihi 1924 "Cenevre Bildirgesi"ne dayanmaktadır (4).

"Çocuklar, çocuk hakları ve çocuk refahı; kurulduğu 1945 yılından bu yana Birleşmiş Milletlerin merkezi ilgi odaklarından birini oluşturmaktadır. Günümüzde çocuklara yönelik uluslararası yardım çalışmalarının temel direği durumunda olan "Birleşmiş Milletler Çocuk Yardım Fonu (UNICEF)" nun kurulmasıdır. Genel Kurul tarafından 1948 yılında kabul edilen "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" ile çocukların özel özen ve bakıma kavuşturulmaları gerektiği belirtilmiştir. O dönemden sonra Birleşmiş Milletler çocuk haklarına yönelik olarak 1959 yılında temelini "Cenevre Bildirgesi"nin oluşturduğu "Çocuk Hakları Evrensel Bildirgesi"ni yayınlamış, 1979 yılı "Uluslararası Çocuk Yılı" olarak kabul edilmiştir. 1985 yılında da Çocuk Mahkemelerinin yönetimi hakkında "Beijing Kuralları" olarak anılan "Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları" belirlenmiştir. "Çocuk Hakları Evrensel Bildirgesi"nde yer verilen çocuk haklarına uluslararası yasa gücü kazandıran ilke metin olarak "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme" ise 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda oy birliği ile kabul edilmiş 26 Ocak 1990 tarihinde 61 ülke tarafından imzalanarak uluslararası boyut kazanmıştır (2, 14, 15, 16).

“Türkiye’de çocuklarla ilgili bilinen ilk girişim Mithat Paşa’nın Tuna Valisi iken 1868 yılında kurduğu “Çocuk Islahane”leridir. Daha sonra II. Abdülhamit zamanında 1895 yılında İstanbul’da kurulan “Darülaceze” de kimsesiz çocukların korunmasında oldukça etkili olmuştur. 1899 yılında ise; çocuklara özel sağlık kuruluşu olarak “Şişli Etfal Hastanesi” kurulmuştur. Kimsesiz çocukların Devletçe korunması ve eğitimi amaçlayan ilk kapsamlı uygulama “Darüleytam”ların kurulmasıdır. 1908 yılında ilan edilen Meşrutiyetten itibaren, Osmanlı İmparatorluğunun çeşitli savaflara katılması sonucu özellikle şehit çocuklarının korunması ve eğitimi için o zaman ki Maarif Nezaretine bağlı olarak ülkenin çeşitli yörelerinde “Darüleytam”lar açılmıştır (2, 13, 14, 17). Anadolu’da 1920 yılında kurulan Ulusal Hükümet, darülteyları Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na bağlayarak 1922’de Darüleytam Yönetmenliği’ni yürürlüğe koymuştur. 1921 yılında ise “Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuştur. Bu dernek “Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu”nun dolayısıyla bugünkü “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu”nun çekirdeğini oluşturmuştur. 1926 yılında kabul edilen “743 sayılı Medeni Kanun” ülkede korunmaya muhtaç çocuk tanımı ve mevzuatına önemli ölçüde ışık tutan kaynaklardan biri olmuştur. 1949 yılında çocuk alanında ki ilk özel yasa “5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun” kabul edilmiştir. Gerek 1961 gerekse 1982 Anayasalarında ailenin, çocuğun ve gencin korunmasına ilişkin hükümler yer almaktadır. Kalkınma planlarında korunmaya muhtaç ve suçlu çocuklarla ilgili değerlendirmeler yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur” (2).

“İlk Çocuk Mahkemesi yasa tasarısı 1965 yılında hazırlanmış ve 21 Kasım 1979 tarihinde 2253 sayılı yasa olarak resmi gazetede yayınlanmış ve 1 Haziran 1982 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 5 Ekim 1987 tarihinde önce Ankara daha sonra sırasıyla İstanbul, İzmir ve Trabzon’da çocuk mahkemeleri göreve başlamıştır” (2, 13, 18, 19).

“Uluslararası nitelikteki “Çocuk Hakları Sözleşmesi” ülkemizce sözleşmeye imza atan kırküçüncü ülke olarak 14 Eylül 1990 tarihinde imzalanarak benimsenmiş, ancak 27 Ocak 1995 tarihinde bazı maddelere çekinceler konularak onaylanmış ve 24 Mart 1995 tarihinde de Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir” (2).

## 1.4. Çocuk Suçluluk Nedenleri ve Çocuklarla İlgili Yasal Düzenlemeler

### 1.4.1. Çocuk Suçluluğu Nedenleri

“Biyolojik kuramlar suçluluğu beden yapısı, kalıtım, kromozom bozuklukları ve zeka gibi etmenlerle açıklamaya çalışmışlardır. Her bireyin fiziksel bazı özellikleri potansiyel olarak, kalıtımla getirdiği bir gerçektir. Bunun yanı sıra, yine her bireyde bir takım özellikler ve eğilimler çevresel koşullar sonucu oluşmaktadır. Kalıtsal faktörler sosyal davranışa neden olan bir dizi etkinin ancak ilk basamağını oluşturur. Oldukça karmaşık bir süreç olan sosyal davranış, hiç kuşku yok ki sosyal ve psikolojik faktörlerden de etkilenmektedir (4, 20).

“Freud; id (kriminal dürtüler), ego ve süper ego gelişiminin yani kişiliğin gelişiminin bir dizi yaşam basamaklarından geçilmesiyle oluştuğunu ifade eder. Yaşam dönemlerinin herhangi birinde oluşan bir travma, çocuğun kişiliğinde hasarlar yaratacak, böylece kökü derinlerde yatan sorunlar uzun süreli psikolojik sorunlara neden olacaktır. Örneğin çocuklarını ihmal eden, reddeden, sevgiden yoksun bırakan, gereksinimlerine duyarlı olmayan ebeveynler çocuklarının süper egolarının gelişiminde başarısız olurlar. Bunun sonucunda id kişiliğe hakim duruma geçer. Bu durumda birey anlık hazlar peşinde koşabilir, başkalarının gereksinimlerine duyarlı olmayabilir, duygularla ilişkisini kesebilir, saldırgan olabilir ve psikotik semptomlar geliştirebilir” (20, 21).

“İnsanların neden suç işledikleri sorunu yüzyıllar öncesinde gündeme gelmiştir. Bugün, bu konuda epey bilgi birikimi bulunmaktadır; ancak çocukların bir bölümünün neden suçlu oldukları hala yeterince açıklanabilmiş değildir” (22, 23).

“Beccaria ile Bentham, 1700’lerde *Klasik Okul*’un ilkelerini oluşturan en tanınmış düşünürlerdir. Klasik okula göre insan davranışı, “özgür bilinç”ürünüdür; insanlar, az bedelle çok kazanç elde etmek isterler ve yaşam gizli güçleri bakımından da eşittir. Özgür bilinç kavramı, 19. yüzyılda neredeyse tüm ceza yasalarını etkilemiş; suçlu işlediği suçun ağırlığı oranında cezalandırılmıştır. Ceza işlenen suçun verdiği doyumdan da çok olmuş, ancak suç artışını sürdürmüştür. Böylece klasik okul etkisini yitirmeye başlamıştır” (23, 24).

“Determinizm, klasik okula tepki olarak doğmuştur. Özgür bilincin hemen hemen hiç olmadığı savunulmaktadır. Deterministlere göre birey, toplumdaki güç odakları ile kontrolü dışındaki koşullar tarafından yönlendirilmektedir; özgür bilinci ya da bireysel seçimi yoktur” (23, 25).

*Pozitivist Okul*'un öncüsü sayılan Lombroso insanların niçin suç işlediklerini, ilk kez gözleme ve deneye dayalı olarak açıklamaya çalışmıştır. Lombroso ve onu izleyenlerin, pozitivist kriminologlar (suç bilimci) olarak adlandırılmalarının nedeni, yorumlarını daha çok nesnel deneysel bilgiye dayandırmış olmalarındandır (23, 25). Bu okula göre insan davranışını belirleyen, iç ve dış etkilere bağlıdır. Biyolojik, psikolojik yada çevresel ve toplumsal etmenler, bireyin davranışını yönlendirmektedir. Özgür bilinç ve tüm insanların eşit oldukları görüşü yadsınmakta, suç işleyenler ile işlemeyenler arasında önemli farklılıklar bulunduğu ileri sürülmektedir (8, 23, 24). Pozitivist okullarla birlikte biyolojik, psikolojik ve sosyolojik açıklamalara yapılmaktadır (23).

“Suçlu davranışı sosyal açıdan ele alan yaklaşımlar sosyal yapıyı ve sosyal koşulları temel alarak açıklamada bulunurlar. Bu kavramcılar, genelde kültürel faktörlerin grup ilişkileri ve öğrenme sürecinin, ekonomik, coğrafik ve ekolojik koşulların önemini vurgulamışlardır (22).

Sosyolojik açıdan 4 temel kuramdan söz edilebilir. Bunlar;

1. Sosyal Zorlama-Engelleme Kuramı
2. Alt Kültür Kuramı
3. Ayırıcı Birleşimler Kuramı
4. Sosyal Kontrol Kuramı'dır.

Sosyal Zorlama Kuramı, gencin yaşantısındaki hayal kırıklığı ve başarısız olma beklentisinden dolayı suçlu olmaya başladığını iddia eder. Böylece suçlular için onların kendi gerçekçi beklentileri ile toplumun değer verdiği amaç ve istekler arasında farklılıklar vardır. bu kuramın kurucularından Merton'a göre Suçluluğa doğru itilme; beklentiler ve istekler arasındaki fark ile doğru orantılıdır (21, 26).



Alt Kültür Kuramına göre genç suçlular, yaşlıları arasında çok daha fazla kabul göreceklere beklentisi ile suça yönelirler. Böylece bu kurama göre suçluluk, anti-sosyal normlara, beklentilere, yaşıt grubunun tutumlarına veya alt kültüre uymasdır. Cohen, genç çetelerinin çoğunlukla suçlu davranışı emreden normlar yarattığını ileri sürer. Bundan dolayı çeteler kötü niyetli, negavistik, yararlı olmayan davranışlarla özellik kazanan alt kültürler oluşturmaya başlar (21, 26).

Sutherland, alt kültür kuramını çok daha sistematik olarak ele almış ve ayırıcı birleşmeler kuramını geliştirmiştir. Bu kuram aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

\* Suçlu davranış öğrenilir.

\* Suçlu davranışın öğrenilmesi, diğer insanlar ile iletişim süreci içinde olur, diğer insanlarla ilişki ile öğrenilir.

\* Öğrenilmiş suçlu davranış yalnızca karmaşık suçlara girişme tekniklerini kapsamaz, aynı zamanda motivasyon, mantık ve meşruluk gibi birbirine geçmiş değer sistemlerini de kapsar.

\* Bu değer sistemi yasaların yanında veya karşısında algılama ile öğrenilir.

\* Gençler yasanın ihlalini uygun olarak algıladıklarından suçlu olmaya başlarlar.

\* Suçlu davranışın öğrenilmesinde diğer öğrenme ile ilgili mekanizmalar geçerlidir (21, 26).

Suçluluğu açıklamaya çalışan bir diğer sosyolojik yaklaşım ise sosyal kontrol kuramıdır. Bu kurama göre bütün çocuklar doğduğunda impulsif, ben merkezci, kendilerini kontrol edemeyen, sosyal sorumluluk duygusundan yoksundurlar. En tanınmış kontrol kuramcısına göre bütün genç suçlular gelenekçi toplumla bağlar kurmaya çalışırlar. Bu süreçte toplumun kuralları, düzenler, değerler ve kanunlarına değişen derecede uyum geliştirirler. Ana baba sevgisi ve onayı için istek ve bağlılık eğitsel başarı ve ilerleme, okul ve mesleki etkinliklerinde ilerleme gelenekçi toplumun değer ve normları gencin suç için potansiyelini azaltarak kontrol eder. böylece kontrol kuramcıları suçluluğu azalan veya bulunmayan sosyal kısıtlamaların sonucu olarak düşünür. Kısaca toplumun doğal kontrolleri ortadan kalktığında veya değiştiğinde önce ergenler zorlamalardan kurtulacak, bunu kaçınılmaz olarak sapkın davranış izleyecektir (21, 26).

Sosyolojik açıdan yapılan araştırmaların çoğunluğında cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim durumu, iş ve mesleki durum, ekonomik düzey, aile yapısı ve aileye ilişkin özellikler, suçun işlendiği yer ve suçun işleniş zamanı gibi değişkenlerin suç üzerindeki etkisi incelenmiştir (21).

Suçluluk olgusunu araştıran uzmanların bir bölümü kalıtsal, biyolojik ve fizyolojik nedenler üzerinde dururken, diğerleri ruhsal, toplumsal ve yakın çevre etkenlerine ağırlık vermişlerdir.

Yurt dışında yapılan araştırmalara bakıldığında suçlu gençlerdeki özellikler şöyle sıralanabilir (27).

- \* Suç işlememiş gençlere oranla okuduklarını anlamada zorluk çekme,
- \* Aile içi fiziksel saldırılar, modelde gözlemlenen saldırgan davranışlar, kimlik bunalımı sonucu meydana gelen bilişsel bozulmalar, paranoid kişiliğin katılımı ile hiperaktif ve impulsif tarzda saldırganlık, cinayet eylemine girişme ve cinayet eylemlerini gerçekleştirme
  - \* Alkol ve uyuşturucu madde kullanımı, olduğundan fazla veya çok az yemek yemek, uyku bozuklukları görölmesi.
  - \* Suç işleme sıklığı, şiddet davranışları ve kendilerini üstün görme duygularının olması
  - \* Kendi içine kapanıp kuşkulu ve kuruntulu olma, nedeni belli olmayan yada çabuk değişen duygusal tepkiler gösterme

Türkiye’de yapılan araştırmalara genel olarak bakıldığında suçlu gençlerde uyum kusurlarının yoğunluğu, sinirlilik ve endişe hali ve somatik belirtilerin yaygın olduğu görölmekle birlikte, sosyo-ekonomik düzeyin suçlulukta önemli etkilerinin olduğu görölmektedir (27).

Ivy Bennett son altmış yıl içinde suçluluk literatüründe birbirinden farklı olarak belirlenebilen suç gruplarından söz ederek bunları şöyle sıralar (8, 28).

1. Genellikle psiko-sosyal ve sosyolojik araştırmalar, zayıf akıllılık yada gelişimdeki gerilik nedeniyle görülen suçluluğun, suçluluk vakalarının büyük bir yüzdesini oluşturduğunu ve bu tür çocukların çoğunlukla sosyo-ekonomik düzeyi düşük, yoksul ailelerden geldiğini göstermiştir. Söz konusu çocuklar doğuştan itibaren bedensel, toplumsal ve zihinsel gelişimlerinin sınırlı olması nedeniyle yaşıtlarına oranla şanssızdırlar. Çünkü onlarla kıyaslandıklarında daha zayıftırlar ve gerek içgüdülere dayanan, gerekse dış etkenlerden gelen baskıya daha az dayanıklıdırlar.

2. Bu grubu oluşturan çocuklardan bazıları umut vericidir; uygun toplumsal koşullarda sadece normal çocuk kusurlarına sahip gibi görünürler; büyük bir duygusal dengesizlik göstermezler ve normal çocuk yeteneklerine sahiptirler, ancak yeterince sosyal eğitimden yoksundurlar. Toplumsal değerleriyle yoğruldukları yakın çevrelerindeki uygun değişikliklere hızlı bir biçimde yanıt verebilirler. Bu tür çocukların normal koşullar altında normal bir yapıya sahip olabileceken, çevreye uyum gösterememiş çocuklar oldukları düşünülebilir.

3. Ergenlik döneminden önce hatalı davranışlarına rastlanmayan çocukların ergenlik çağında işledikleri suçlar bu özel dönemin zorluk ve gereksinmelerinin doğurduğu sorunlardan ayrı düşünülemez. Uygun bir yetiştirme yöntemi uygulandığında, bu çocuklar normale dönmek üzere yeterli güce sahiptirler.

4. Burt'un deyişiyle "bozuk aile düzeninden gelen suçluluk"ta çocuğa birtakım kötü sosyal davranış örnekleri aşlanır. Çocuk, aile ve yakın çevresinin kusurlu yanlarını benimser ve Levy'in deyişiyle "anadilini" öğrendiği gibi bunları da öğrenir.

5. Doğrudan doğruya değil de, ikinci derecede anti-sosyal davranış bozukluklarına neden olan suçluluk türüne gelince, bu çocuklar sara, beyin iltihabı gibi tümüyle organik koşullara karşı bir tepki olarak ikincil planda ortaya çıkan kontrol edilmemiş davranış yada suçlara sahiptirler.

6. Ekonomik yoksunluk nedeniyle işlenen suçlar bölümü, yaşamlarının ilk yıllarında sürekli olarak yoksulluk çekmiş ve yaşama yolunu suç işlemekte bulan büyük bir grup çocuğu kapsar.

7. Nörotik suçlu kategorisi, çok sayıda yazara göre "suçlu davranışı bilinçsiz güdülenme (motivasyon) tarafından belirlenen bir suçlu grubu" olarak tanımlanıyorsa da, bu tür suçluların hepsi aynı özelliği göstermeyebilir. Bu grubun sınırlarını kesin olarak çizmek zordur; çünkü nörotik olan suçluluk belirtileri ender olarak "saf" haliyle bulunur. Oysa nörotik kişilik bozukluğuna bağlı, bilinçsizce yapılan anti-sosyal davranış, ruhsal

tedavi de incelenmiş suçlularda pek sık görülür. Bu tip davranışa nörotik eğilimlerin zayıf ego yada bozuk kişilik yapısıyla birleştiği vakalarda rastlanır.

8. Çocuk suçluluğu içinde en az anlaşılanı ve tedaviye en çok karşı koyanı psikopatik suçlulardır. Önceleri “ahlaki düşüklük” ve “ahlaki zayıflık” olarak nitelenen ve uzmanlarca tartışmalı olan bu gruba anti-sosyal kişiler, ahlak açısından yozlaşmış, bozulmuş kimseler, kleptomaniler ve eşçinseller girer.

9. Hafif ve ağır psikopatik hastalıklardan doğan davranış bozukluğu gösteren çocuklar bu gruba sokulabilir.

Ülkemizde en çok işlenen çocuk suçu türleri şu şekilde sıralanabilir (8);

1. Şahsa karşı işlenen suçlar: Bu suçtan hüküm giyenlerin suç işleme nedenleri araştırıldığında, kan davası, hayvan ve arazi anlaşmazlığı, namus temizleme gibi sosyal içerikli sorunların önde geldiği görülür.

2. Cinsel Suçlar: Cinsel suçu, aynı cinse (homoseksüel) yada karşı cinse (heteroseksüel) karşı işlenen suçlar oluşturmaktadır.

3. Mala karşı işlenen suçlar: İnsanların bazı şeyler çalmalarını, çoğu kez onların çaldıkları nesneye sahip olma isteklerinden doğması, biçiminde açıklarız. Kişiler yemek, giymek, kullanmak hatta satmak üzere çalmak isteyebilirler. Psikanalitik görüşe göre, bu çalma olayı, çalınan nesnenin bilinçaltında arzulanan ama elde edilmesi yasak olan bazı nesnelerin simgesel düzeyde temsil edilmesidir. Böylece hırsızlık yapan bir çocuk, yiyecek yada para çalarken, yalnızca fizyolojik gereksinmelerini gidermek üzere çalmamakta, belki de sevgi ve sevecenlik eksikliğini gidermek için bu yola başvurmaktadır.

Çocuk suçluluğu ile aile durumu arasındaki ilişki incelendiğinde Vergani'nin araştırması çok ilgi çekicidir. Yazar, çocuğun kişiliğinin ruhsal ve psiko-sosyal alandaki oluşum döneminde en ağır sorumluluğu aileye yüklemektedir. Bireye toplumsal değer hükümlerini kazandıran, ona ilk sosyal deneyim fırsatını veren aile ortamının gelişim sürecindeki önemi büyüktür. Ancak aile ortamındaki duygusal ve toplumsal etkileşim yetersizliği yada kötü modellerin bulunması, bu kurumun olumsuz bir uyarım kaynağı olmasına yol açar (8). Ülkemizde yapılan araştırmalarda özellikle suçlu çocukları, okuldan ve evden kaçma, başkalarına ait olan şeyleri çalma gibi anti-sosyal davranışlara iten en büyük etkenin baba baskısı ve yaygın disiplin anlayışının da dayakla cezalandırma olduğu

gösterilmiştir (2, 29, 30, 31). Ailenin sosyo-ekonomik koşulları ve kalabalıklığı yani çocuk sayısı da çocuğun kişiliğini etkileyerek suçluluğun artmasında önemli rol oynamaktadır (2). Aile genişliğinin, çocuk üzerinde psikolojik değişken rolü oynadığı, çocuğun kendisini fizik ve manevi yönden terk edilmiş, ihmal edilmiş hissettiği görüşü belirtilmektedir (2, 9, 8). Aile kurumunun yetersiz yada eksik olması halinde, bu eksikliği giderecek en güçlü ve organize toplumsal kurumun okul olduğu görülür (2).

Eğitim ve öğretim süreci aynı zamanda insanın başarılı bir toplumsallaşmaya ulaştırma süreci olduğunu açıklamıştık. Bunun doğal sonucu olarak okulun bu işlevini herhangi bir nedenle yerine getirememesi, bireyin başarısını, gelişimin, çevresine uyumunu ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyecektir. İnsancıl, bireyi geliştiren, yaşama hazırlayan eğitimin etkinliğine ve önemine karşılık, eksik, yetersiz, yanlış eğitim birçok sorunun kaynağı olabilmektedir. Bazı hallerde okul çocukların gelişme ve uyum güçlüklerini çözmeye yardım edecek yerde, farkında olmadan güçlüğü arttırıcı etkiler eklemektedir (8).

Ivy Bennet “Suçlu ve Nevrotik Çocuklar” adlı yapıtında suçluluk davranışının karakteristiklerini şöyle sıralar (8, 28);

- \* Aşırı derecede itaatsizlik ve karşı koyma
- \* Ele avuca sığmaz olmak
- \* Anne, babaya, otoriteye, öğretmenlere düşman olma
- \* Yalancılık
- \* Hırsızlık, yankesicilik, sahtekarlık
- \* Evden kaçma
- \* Okuldan kaçma
- \* Saldırganlık ve yıkıcı davranış
- \* Kavgacılık, huysuzluk, işkence etme ve tahrik edici davranış

Dünyada ve ülkemizde yapılan araştırmalar, çocuğu suça yönelten etkenler arasında sosyo-ekonomik ve yakın çevre koşullarının rolünü ve önemini açıkça ortaya koymaktadır. Öyle ki suçlu kişilik yapısına temel oluşturan kalıtsal ve biyolojik etkenler bile ancak elverişli bir toplumsal ortamda etkinlik kazanabilmektedir (8).

Toplumsal yaşamın en önemli ilişkilerinden biri olan ve çocuğun ev dışındaki özgürlüğünün ürünü olan arkadaşlık, çocuğa kendi kendini gerçekçi olarak değerlendirme olanağı sağlamakta, ezmeden ve ezilmeden yarışma yeteneği kazandırmaktadır. Çocuğun arkadaş ilişkileri onun ruhsal olgunluğunun en iyi ölçütüdür (2).

Ülkemizdeki sosyal yapıya bağlı olarak, kız çocuklarının daha çok denetim altında bulundurulmaları suçluluk oranını azaltmaktadır (8).

Ülkemizde 2000 yılı ilk altı ay verilerine göre 60 kız 1455 erkek çocuk tutuklu olarak; 12 kız 552 erkek çocuk hükümlü olarak çocuk cezaevlerinde, cezaevleri çocuk ve kadın koğuşlarında bulunmaktadır.

Suçluların her iki cinste de 14 yaşta yoğun olarak görülmesi, toplumsal gelişim ve uyum yılları olarak nitelendirilen zorlu ergenlik dönemiyle çocuk suçluluğu arasında dinamik bir ilişkinin varlığını kanıtlamaktadır (8).

#### **1.4.2. Çocuklarla İlgili Yasal Düzenlemeler**

Ceza Hukukunda kişinin suçuna karşı ceza sorumluluğunu etkileyen en önemli faktörlerden birisi yaşıdır. Yaş küçüklüğü, tıpkı diğer faktörler (akıl hastalığı, zeka geriliği, sağır-dilsizlik, anti sebepler) gibi, isnat yeteneği (temyiz gücü)'ni ve ona bağlı olarak kusurluluk ve ceza sorumluluğunu etkilemektedir (2, 31, 32).

Türk Ceza Kanunu (T.C.K)'nin 53 ve 54 maddelerinde “küçük” ve “çocuk”, Çocuk Mahkemeleri Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun (Ç.M.K.K)'un 41. Maddesinde “küçük”, Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu (C.M.U.K)'nin 375. Maddesinde ise “çocuk” ifadelerinin yer aldığı vurgulanarak hukuk sistemimizde çocuk kavramının tanımlanamadığı belirtilmektedir (2, 31, 33, 34, 35).

Bazı müelliflere (yazar) göre; 11 yaşını doldurmamış olanların “çocuk”, 11-15 yaş grubundakilerin “küçük”, 15-18 yaş grubundakilerin ise “genç” olarak kabulü gerektiği belirtilmektedir (2, 34).

Çocuk Hakları Sözleşmesi birinci maddesine göre; “Madde 1. Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır” (15).

Türk Ceza Kanununun 53 ve 54. Maddelerine göre ise yaş küçüklüğü ve cezai sorumluluk şöyledir (36);

“Madde 53: Fiili işlediği zamanda 11 yaşını bitirmemiş olanlar hakkında tatbikat yapılamaz ve ceza verilemez.

Ancak fiil kanunen bir senden ziyade hapis cezasını veya daha ağır cezayı müstelzim bir cürüm olduğu takdirde müddeiumuminin talebi üzerine mahkeme reisi çocuğun, istirdadı kabil tedabirden olmak ve 18 yaşını geçmeyecek müddetle makuyyet bulunmak üzere terbiye ve ıslah için devlet idare veya murakabesinde bir müesseseye konmasını veyahut-takayyüt ve nezaretinde teseyyüp ve ihmal ile bir cürüm işlemesine meydan verilirse kendilerinden otuzaltıbin liraya kadar cezayı nakdi alınacağı ihtariyle-ana, baba veya vasiye teslimini emreder” (11).

Yukarıda da belirtildiği gibi T.C.K.’nun 53. Maddesinde suçu işlediği zamanda 11 yaşını bitirmemiş çocuklar hakkında takibat yapılamayacağı ve ceza verilmeyeceği belirtilmektedir. Ancak, kanunen bir seneden fazla hapis cezasını veya daha ağır cezayı gerektirdiği takdirde; savcının isteği üzerine, mahkeme başkanı çocuğun terbiye ve ısalı için onsekiz yaşını geçmeyecek süreyle devlet kontrolünde bir kuruma konulması yada kontrolleri altında iken ihmal sonucu bir suç işlemesine sebebiyet verilirse kendilerinden otuzaltıbin liraya kadar para cezası alınacağı uyarısı ile-ana, baba veya vasiye teslimi söz konusu olmaktadır (T.C.K. 53/1, 2 madde) (2, 31, 33, 37, 38).

“Madde 54: Fiili işlediği zaman 11 yaşını bitirmiş olup da 15 yaşını doldurmamış olanlar, farik ve mümeyyiz olmadıkları surette haklarında hiçbir ceza tertip olunamaz. Ancak işlenen fiil bir seneden fazla hapis veya daha ağır bir cezayı müstelzim cürümlerden ise bundan evvelki madde ahkamı tatbik olunur. Eğer çocuk işlediği fiilin bir suç olduğunu fark ve temyiz ile hareket etmiş ise suçunun cezası aşağıda yazılı şekillerde indirilir.

1. ölüm cezası yerine 15 yıldan, müebbet ağır hapis cezası yerine 10 yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezası verilir.

2. diğer cezalar yarıya indirilir. Ağır hapis cezaları hapse çevrilir. Ancak bu bendin tatbiki suretiyle hükmolunacak cezalar her fiil için yedi yıldan fazla olamaz.

Amme hizmetlerinden memnuniyet cezaları olunmaz.

Şahsi hürriyeti bağlayıcı cezalar, para cezasından çevrilmiş olsa dahi eğer suçlu cezanın çektirilmesine başlandığı zaman 18 yaşını bitirmemiş ise ceza bir ıslahhane de çektirilir.

Bu mahkumiyet tekerrüre esas olamaz (36).

T.C.K.'nun 54. Maddesinde ise, suçu işlediği zaman 11 yaşını bitirmiş olup da 15 yaşını bitirmemiş olanların cezai sorumluluğu farik ve mümeyyiz olma şartına bağlanmaktadır. Eğer çocuk işlediği suçun farik ve mümeyyizi değilse hakkında hiçbir ceza-tatbik olunamayacağı (53/1 madde) ancak işlenen suç bir seneden fazla hapis veya daha ağır cezayı gerektiriyorsa T.C.K. 53/2 maddesinin uygulanacağı, suçun farik ve mümeyyizi ise cezasında belirli oranlarda indirim uygulanacağı belirtilmektedir (2, 31, 33, 37, 38).

Farik ve mümeyyizlik kavramını Dinçmen farik olma ile mümeyyiz olma hususlarını ayırmamız gerektiğini belirterek; farik olmayı doğru olanı, toplumca makbul olanı, suç özelliğinde olmayanı ayırtedebilme seçebilme ve tatbik edebilme kabiliyeti; mümeyyiz olmayı ise akli başında olma olarak tanımlamaktadır (2, 38, 39).

Aykaç, çocuk farik mümeyyiz ise yaptığı hareketlerle başkalarına, topluma bir zarar vereceğini, hareketin başkaları tarafından iyi ve doğru görülmeceğini, bu hareketle kendisinin gerek çevre, gerekse yasa bakımından cezalandırılacağını bilmesi gerekir demektedir (2, 40).

“Madde 55.” Fiil işlediği zaman onbeş yaşını bitirmiş olup da 18 yaşını bitirmemiş olanlar hakkında aşağıda yazılı şekilde de ceza tayin olunur.



1. İdam cezası yerine yirmi seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası,
2. Müebbet ağır hapis yerine 15 seneden 20 seneye kadar ağır hapis cezası verilir.
3. Diğer cezaların üçte bire kadarı indirilir. Ancak bu bendin tatbiki suretiyle hükmolunacak cezalar her fiil için 14 yıldan fazla olamaz.
4. Amme hizmetlerinden memnuniyet cezaları tatbik edilmez.

Cezanın çektirilmesine başlandığı zaman 18 yaşını bitirmemiş olanlar hakkında hürriyeti bağlayıcı cezalar para cezasından çevrilmiş olsa dahi, onlara mahsus cezaevlerinde veya büyüklere mahsus cezaevlerinin hususi kısımlarında çektirilir. Bunlar onsekiz yaşını geçtikleri zaman eğer mahkum oldukları ceza müddeti üç seneden ve geri kalan müddeti iki seneden fazla ise büyük mahkumların buldukları cezaevlerine naklonulurlar. Ancak bunlardan, geçirdikleri müddet içindeki hal ve durumlarına göre munasip görülenler hususi cezaevlerinde veya büyüklere mahsus cezaevlerinin hususi kısımlarında alıkonulabilirler.

Hükmün infazına başlandığı tarihte 18 yaşını bitirmiş ve mahkum oldukları ceza müddeti üç seneden az bulunmuş olup da geçmişteki hallerine nazaran hususi cezaevinde veya büyüklere mahsus cezaevlerinin hususi kısımlarında bulundurulmaları daha uygun görülenlerin cezaları bu evlerde çektirilir” (36).

Belirli yaşa kadar kabul edilen tam sorumsuzluk (ehliyetsizlik) devresi, diğer ülkelerle de değişik biçimlerde uygulanan bir prensiptir. Her ülkenin ırk özelliklerine, iklim koşullarına, eğitim sistemine göre çocukların zihinsel ve bedensel fonksiyonlarının gelişim değişmekte ve farklı yaşlarda şekillenmektedir.

Örneğin tam sorumsuzluk (ehliyetsizlik) devresi; İngiltere’de 10 yaş, Romanya, Yunanistan ve Hollanda’da 12 yaş, Fransa’da 13 yaş, Yugoslavya, Bulgaristan, Avusturya, Arjantin, Almanya, İtalya ve İsviçre’de 14 yaş, Finlandiya, Danimarka ve İsveç’de 15 yaş, Küba’da 16 yaş, Belçika’da suçlarına göre 16 veya 18 yaş, ile sınırlanmakta, Sovyetler Birliğinde ise 14-15 yaşındaki küçüklerin ancak ağır suçlarda cezai sorumluluğu bulunmaktadır (2, 13, 31, 34, 38).

Şarta bağlı cezai sorumluluk devresine ait yasal düzenlemelerle ilgili değişik ülkelerde farklı uygulamalar söz konusudur (2, 31, 38).

1987 yılında son şeklini alan Alman Ceza Kanunu'na göre; 14-18 yaşları arasında bulunan küçükler, moral ve zihni gelişim açısından işledikleri suçun hukuka aykırılığını anlayabilecek bir düzeyde olduklarında sorumlu tutulabilmekte ve eğitim tedbirlerinin yetersizliği ve kusurun ağırlığı halinde kendilerine hürriyeti bağlayıcı bir ceza verilebilmektedir (2, 31, 38).

Avusturya'da 14 yaşından büyük çocuklara, eyleminin suç olduğunun farkında olmadığına yalnız eğitim-öğretim sistemi uygulanmakta, farkında olan diğer gruba ise ya eğitim-öğretim sistemi ya ceza, yada her ikisi birden uygulanmaktadır. Bu döneme ait üst yaş sınırı 19 olarak belirlenmiştir (2, 34, 41). 1945 ve 1958 tarihli kararnameler ile halen yürürlükteki şeklini alan Fransız Ceza Kanununda 13 yaşının doldurulmasıyla başlayıp, 18 yaşın bitimine kadar olan bu dönemde 18 yaşını bitirmemiş küçükler için, temyiz kudreti ve kişilik incelemesi sonucunda ceza ve tedbire hükmolünmakta, özellikle 16 yaşın altında olanlarda ise genellikle tedbir uygulanmakta, zorunlu olmadıkça ceza verilmemektedir. Çocuk mahkemeleri 18 yaşını bitirmemiş küçükler için davalara bakmakta ve 18-21 yaş arası da küçük kavramına girmektedir, ancak suça göre tedbir ve ceza uygulanmasına normal mahkemelerce karar verilebilmektedir (2, 31, 34). 1930 tarihli yeni İtalyan Ceza Kanununda; 14 yaşın bitiminden 18 yaşının tamamlanmasına kadar olan bu dönemde; küçüğün anlama ve isteme yeteneğinin bulunup bulunmamasına göre karar verilmekte, eğer bu yetenek varsa indirimli ceza uygulanmaktadır. İlk defa suç işleyen küçüğün cezasını bir defaya mahsus olmak üzere affedebilmektedir (2, 31).

İngiltere'de 1991 yılında kabul edilen yeni ceza Adaleti Yasası ile, çocuk mahkemesinin adı "Gençlik Mahkemesi" olarak değiştirilmiştir. Yeni yasaya göre; 18 yaşından küçük olan suçlu bireyler iki grupta ele alınmaktadır. Birinci grup (çocuklar) 10-13 yaş, ikinci grup (genç bireyler) 14-17 yaş dilimini kapsamaktadır. Yasa cezalandırmada iki ölçüte önem vermektedir. Bunlardan birincisi "suçun ağırlığı", diğeri suçlunun topluma vereceği "zarar" ölçütüdür. Hapis cezası ancak, suç yeterince ağır olduğu ve toplumu suçlunun vereceği zarardan korumak gerektiğinde verilebilmektedir (2, 13). 1974 yılında yapılan değişiklikler, ile yürürlükteki şeklini alan İsviçre Gençlik Ceza Yasası, Kanton

idare sisteminden dolayı üç değişik şekilde uygulanmaktadır. Uygulamada yaş gruplarına göre; 7-14 yaş grubu “çocuk”, 15-18 yaş grubu ise “genç” olarak değerlendirilmektedir. Yasa suçlu kişiye cezaya vermektense iyileştirme çabaları yapma ve bunun içinde toplumdaki bütün kaynaklardan yararlanma amacına yöneliktir (2-42).

Ülkemizde bugünkü çocuk adalet sistemini belirleyen başlıca yasa “Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun”dur. İlgili yasa 21 Kasım 1979 tarihinde 2253 sayılı kanun olarak kabul edilmiş ancak 6 Kasım 1981 tarihli 2552 sayılı ve 25 Şubat 1988 tarihli 3412 sayılı kanunlar ile iki kez değişikliğe uğramıştır (2, 13, 14). Bu yasa ile çocuk adalet sistemine getirilen yenilikler;

1. Yargılama usulü alanında
2. Tedbir ve ceza alanında
3. Mahkeme görevlileri alanında
4. Çocuk kurumları alanında

olmak üzere dört grupta incelenmektedir.

Yargılama usulü alanındaki yeniliklere, yasanın 19, 20, 24, 25, 26 ve 40 maddelerinde, tedbir ve ceza alanındaki yeniliklere 10, 11, 12, 29, 38, 39. Maddelerinde, mahkeme görevlileri alanındaki yeniliklere 2 ve 30. Maddelerinde, çocuk kurumları alanındaki yeniliklere ise 33, 36, 37, 43 ve 44. Maddelerinde yer verilmektedir.

Hukuk sistemimizde yetişkin suçlu ve hükümlülere ilişkin tüm yasalar, çocuklar içinde geçerli kabul edilmektedir. Buna göre;

1. 765 sayılı T.C.K.
2. 647 sayılı Cezaların İnfaz Hakkında Kanun ve İlgili Tüzük
3. 1412 sayılı C.M.U.K.
4. 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu
5. 2992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında kanun,

6. 4358 sayılı Ceza ve Tevkifleri Umum Müdürlüğünün Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun ile bu yasalara ilişkin değişiklik kanunları bazı yönetmelikler, çocuk adalet sistemini biçimlendiren diğer mevzuatı oluşturmaktadır (2, 13, 14).

Halen uygulamada çocuk mahkemelerinde küçük yerine eylemi temel alan bir anlayış ile, Ç.M.K.K.'nin ilgili maddesi yerine getirilip, sadece yaş küçüklüğü nedeniyle ceza süresi indirilmekte, mevcut cezayı para cezasına çevirme yada erteleme için çocuğu topluma yeniden kazandırabilme açısından yetersiz olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, ilgili yasanın 10. Maddesinde belirtilen tedbirlerin uygulandığı çocuk sayısının çok az olduğu gözlenmekte ve tedbir uygulanan veya haklarında verilen ceza ertelenen çocuklar için gözetim yararlı olabileceği halde, mahkemelerce Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHCK)'ne bağlı kuruluşların kapasitelerinin yetersiz oluşu ve bu kuruluşlarda çocuklara olan yaklaşım nedeniyle gözetiminde uygulanmadığı görülmektedir (2, 14).

Çocuk mahkemelerinde, para cezası dışında, haklarında hürriyeti bağlayıcı ceza öngörülen çocukların cezaları, çocuk ıslah kurumlarında yerine getirilmektedir. Ülkemizde Ankara ve İstanbul'da çocuk tutukevi; Ankara, İzmir ve Elazığ'da hüküm giymiş çocukları barındıran çocuk ıslahevleri bulunmaktadır. Halen uygulamada ilgili kurumların sayıca yetersizliği nedeniyle, çocukların çoğu yetişkin cezaevlerinin çocuk koğuşlarına gönderilmektedir (2, 13).

Özellikle kız çocukların sayıca az olması nedeniyle hüküm giymiş kız çocukları İstanbul'da bulunan ıslahevinin ayrı bir bölümünde barındırılırken tutuklu kız çocuklar cezaevlerin kadın koğuşlarında tutulmaktadır.

Uygulamadaki kurumsal düzenlemeler ile ilgili gelişmeler ise;

1. Uluslararası ilişkiler
2. Hükümet Çalışmaları
3. Yerel Yönetimler
4. Gönüllü Çalışmalar

şeklinde dört alanda incelenebilir.

Uluslararası ilişkiler çerçevesinde ülkemiz açısından en önemli atılım “Çocuk Hakları Sözleşmesi”nin T.B.M.M.’de 27.1.1995 tarihinde onaylanmasıdır. Böylelikle ilgili sözleşme ülkemiz için bir iç hukuk kuralı haline gelmiş olup, çocuk haklarına yeni bir boyut kazandıracaktır (2).

Hükümet çalışmaları ise sırasıyla Adalet Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Genel Müdürlüğü, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlıkları tarafından yürütülmektedir. Adalet Bakanlığında üniversite ve ilgili birimlerle işbirliği sonucunda kurulan “Çocuk Suçluluğu Komisyonu” 1992 yılında hazırlanan yasa tasarisinin oluşturulmasında önemli rol oynamıştır. Diğer bir gelişme de çocuk suçlularla ilgili tüm çalışmalara yön vermek amacıyla, bakanlık bünyesinde “Çocuk Gözetim, Eğitim ve İyileştirme İşleri Şube Müdürlüğü”nün 1993 yılında kurulmasıdır. 1983 yılında yasalaşan 2828 sayılı kanun çerçevesinde hizmet veren SHÇEK Genel Müdürlüğü, öncelikle korunmaya muhtaç çocukların ailelerine nakdi yardım yapılması, sonra mevcut kurumlara yerleştirme uygulamaları koruyucu aile modeli ve gençlik evleri uygulamaları koruyucu aile modeli ve gençlik evleri uygulamaları şeklinde hizmetlerini sürdürmektedir.

İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı “Küçükleri Koruma Şubesi” aracılığıyla, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı; Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), SHÇEK ve Üniversiteler, Milli Eğitim Bakanlığı, Unicef ve Üniversiteler işbirliği içinde hizmetlerini sürdürmektedirler .

Yerel yönetimler hizmete kreş, gündüz bakımevleri, gençlik evleri gibi kurumlarla katkıda bulunmaktadırlar (2).

Gönüllü çalışmalar alanında en dikkat çekici gelişme bazı illerin baroları içinde oluşturulan “Çocuk Hakları Komisyonları”nın çocuk sorunlarında aktif hizmet verme çabalarıdır. Halen yürürlükteki 2828 sayılı SHÇEK yasası, gönüllü kişi ve kuruluşların korunmaya muhtaç çocuklara hizmet götürebilmesine engel oluşturduğundan ülkemizde bu tür kuruluşların sayısı ve faaliyetleri oldukça yetersizdir (2, 13, 18).

### 1.4.2.1. Yeni Yasal Düzenlemeler

Yeni yasal düzenlemelerin en önemlisi 1992 yılında hazırlanan ve halen TBMM'de yasalaşmayı bekleyen 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ve 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısıdır (2).

İlgili yasa tasarısında yer alan başlıca yenilikler şunlardır:

1. Çocuk Mahkemeleri tek hakimli olarak görev yapacaktır (Madde 1 değişikliği).
2. Çocuk Mahkemelerinde görev alacak hakimler; çocuk suçluluğu veya korunmaya muhtaç çocuklar konularında uzmanlaşmış olanlar arasından tercih edilecektir (Madde 2 değişikliği).
3. 18 yaşını bitirmeyen küçükler tarafından işlenen suçlarla ilgili davalara Çocuk Mahkemelerinde bakılacaktır (Madde 6 değişikliği)
4. Küçükler tarafından işlenen suçların hazırlık soruşturması, Cumhuriyet Başsavcısı veya görevlendireceği Cumhuriyet savcıları tarafından bizzat yapılacaktır (Madde 19 değişikliği).
5. Tutuksuz yargılanan çocuklar bir kabul merkezine yerleştirilebilecektir (Madde 19/a değişikliği).
6. Küçüklerin işledikleri her suç için anlama ve isteme yeteneğine sahip olup olmadıkları, mahkeme nezdinde görevlendirilmiş olan psikolog, eğitimci ve sosyal hizmet uzmanları tarafından bedeni, zihni, duygusal, ahlaki ve sosyal gelişimleri incelendikten sonra hazırlanacak rapora dayanılarak hazırlık soruşturmasında Cumhuriyet Başsavcılığınca, son soruşturmada mahkemece belirlenecektir. Sosyal İnceleme Raporu (SİR) her küçük için hazırlanacaktır (Madde 20 değişikliği).
7. Küçüklerin adli ve idari bir makam önüne getirilmek üzere sevk ve nakilleri sırasında veya kurum dışında kaçmalarını önlemek için kelepçe, zincir ve benzeri araçlar kullanılmayacaktır (Madde 25 değişikliği).
8. Küçüklere uygulanan gözetim 18 yaşını doldurduğunda sona erecektir (Madde 29 değişikliği).

9. Cumhuriyet savcılarının kamu davasının açılmasını erteleme yetkisi verilmektedir (Madde 37/a değişikliği).

10. Haklarında tedbir uygulanan küçüklerin yerleştirileceği devlete ait kuruluşlar ve kabul merkezlerinin kurulması Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun bağlı olduğu bakanlık tarafından yerine getirilecektir (Madde 44 değişikliği).

11. T.C.K. ön tasarısında olduğu gibi (II). Cezai sorumluluk yaşı, 12 yaşını bitirmiş olmakla başlamaktadır (Madde II-TCK 53/1 madde değişikliği).

12. Küçüklere uygulanacak tedbirler, çağdaş yaklaşımlar doğrultusunda yeniden düzenlenerek; Çocuk Mahkemeleri ve sosyal refah sistemi arasındaki ilişkilere yasal bir temel getirilmektedir (13).

### **1.5. Suçlu Çocuklara Yönelik Islah Kurumları**

**Çocuk İslahevi;** Suçu işlediği zaman 11 yaşını bitirmiş olup da 15 yaşını doldurmamayan ve haklarında 2235 Sayılı Çocuk mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri hakkında kanun hükümlerinin uygulandığı ve cezasının çektirilmesine başladığı tarihte 18 yaşını barındırıldığı, dıştan korumaları bulunmayan kurumlardır (23).

**Çocuk Cezaevi;** Türk Ceza Kanununun 55. Maddesi uygulanan, cezanın çektirilmesine başlandığı anda 18 yaşını doldurmamayan çocukların barındırıldığı, içten ve dıştan koruma görevlileri bulunan, dışarıyla ilişkisi önlenmiş cezaevleridir (23).

Türkiye’de suç işlemiş çocuklar, yetişkin suçluların bulunduruldukları tutukevlerine, cezaevlerindeki sübyan (çocuk) koşullarına, mahkumiyetleri kesinleşince de çocuk islahetine ya da çocuk cezaevine konulmaktadır, yaşları 11 ile 15 arasında değişen tutuklu ve hükümlü çocukların, özellikle sübyan koşullarında en ilkel şartlarda yaşadıkları gözlenmektedir (23, 43). Türkiye’de yürürlükte olan yasalar, suçlu çocuğun bazı koşullarda açık çevrede yeniden eğitilmesine karar olanağı tanımaktadır. Ancak açık çevrede yeniden eğitim örgütlenmediği için, mahkemenin böyle bir karar alma olanağı bulunmaktadır (23, 44).

Son yıllarda yayınlanan bir rapor (Children in Custody), çocuk ıslah kurumlarını, çocukların kısa süre ve uzun süre kaldıkları kurumlar olarak sınıflandırmaktadır. Bunlar açık, yarı açık ve kapalı kurumlardır (23, 26).

**Açık Kurumlar:** Kaçmayı önleyici engelleri ve kaçanları engelleyen görevlileri bulunmayan kurumlara “açık kurumlar” denilmektedir (23, 44).

a. Açık çevrede yeniden eğitim kararı verildiği zaman çocuk, ya ailesinin yanında bırakılmakta yada başka bir aileye, kişiye teslim edilmektedir. Çocuğun kendi ailesinin yanında kalmasına karar verilmişse, ailenin ve çocuğun üzerinde etkili olabilecek bazı etkenlere yer verilmektedir. Ailenin toplumsal ve ekonomik koşulları, çocuğu yetiştirmeye elverişli değilse, ana-babayı asalaklığa yöneltmeyecek yardımlarda bulunmaktadır. Çocuğun kendi ailesinin yanında kalması, yeniden eğitimi bakımından sakıncalı görülümüşse, başka bir ailenin yanında kalarak eğitimini sürdürmesi kararı verilebilmektedir. Çocuk ister kendi ailesi yanında yaşasın, ister başka bir ailenin yanına yerleştirilmesin, isterse açık bir eğitim kurumunda kalsın, gözetim delegeleri tarafından izlenmektedir.

b. Sığınma Evleri: Sığınma evleri, çocuk suçluluğunun önlenmesi ve kontrol edilmesi amacıyla atılmış ilk örgütlü adımdır. Bir çocuğun sığınma evine yerleştirilmesi için ya mahkeme kararı yada çocuklarla ilgili bakım kurumlarından birinin kararı yeterli olmaktadır. Bu kurumlar, açık çevrede yeniden eğitim hizmeti vermeleri ve bakım önceliğini, ihmal ve istismar görmüş çocuklara tanınmaları bakımından, öteki çocuk ıslah kurumlarında farklıdır (23, 45).

c. Topluma Uyum Evleri: Suç toplumda işlendiği için, toplumun suçluyla ilgilenme sorumluluğu bulunmaktadır. Kurumlara kapatılarak toplumdan uzaklaştırılan, cezalandırılan ve suçlu değerlerini pekiştiren gençlerin, “rehabilitasyon”dan çok “habilitasyon”a (yeniden uyum) gereksinimleri bulunmaktadır. Oysa, suçlu çocukları kapalı kurumlarda toplumsallaştırmak zor görünmektedir. Kamuoyunun baskısı ve bazı tehlikeli suçlular nedeniyle kapalı kurumlardan tümüyle vazgeçilmemektedir. Topluma uyum evleri, kapalı kurumun yerine kullanılabildiği gibi eski hükümlünün topluma uyum yapmasına yardımcı olmaktadır. Çünkü kapalı kurumlardan çıkan çocukların kendi



yazgılarına terk edilmemeleri, toplumsal yaşama uyum sağlayıncaya kadar yardım almaları gereklidir (23, 46).

Türkiye’de infaz sonrası yardımın örgütlenmemiş olması, özellikle çocukların yeniden suç işleyerek kapalı kurumlara dönmelerine neden olmaktadır. Kurum sonrası bakım açısından, Türkiye’de henüz kurumsallaşmış bir hizmet bulunmamaktadır (23). Bu hizmet Adalet Bakanlığı bünyesinde bulunan Çocuk Gözetim, Eğitim ve İyileştirme İşleri Şube Müdürlüğüne yürütülmeye çalışılmaktadır.

**Açık yada Yarı Açık Kurumlar:** Kaçmaya karşı engelleri olan, ancak hükümlülerin kaçmasına engel olacak görevlileri bulunmayan kurumlara yarı açık kurumlar denilmektedir (23, 44).

a. Kabul Merkezleri: Suçlu çocukların hangi sağaltım (iyileştirme) programına alınacağını belirlemek, tanı ve sınıflama yapmak için kullanılan kurumlara, kabul merkezleri denilmektedir. Bu merkezler, ıslahevlerinin ayrı bir bölümünde de bulunabilmektedir (23, 45).

b. Çiftlikler ve Orman Kampları: Bu kurumlar, açık yada yarı açıktırlar. Genellikle devlet görevlileri tarafından yönetilen iş projeleri, ormanlarda yada parklarda düzenleme çalışmaları yapmak, orman yangınlarına karşı önlem almak gibi çalışmaları kapsamaktadır (23, 45).

**Kapalı Kurumlar:** Hem kaçmaya karşı engelleri olan hem de hükümlülerin kaçmalarını engelleyen görevlileri bulunan kurumlara kapalı kurumlar denilmektedir (23, 44).

a. Çocuk Tutukevleri: Çocuk tutukevlerinin ilki 1880’de Massachusetts’te kurulmuştur. Karakollarda yada cezaevlerinde çocukların yetişkin suçlularla bir arada tutulmaları sakıncalı görülünce ayrı tutukevleri açılmaya başlanmıştır. Çocuk tutukevleri, genellikle yüksek duvarları, kilitli kapıları ve güvenlik görevlileri ile cezaevine benzer kurumlardır. Bu kurumların örgütsel amaçları, suçlu çocuğu güvenlik ve gözetim altında

incelemeye almak, çocuk mahkemesine yada başka bir kuruma göndermektir. Tutukevinde ki çocuk, hakkında verilecek hükmü beklemektedir (23, 47).

b. Çocuk İslahevleri: Kuruluşu 1800'lü yılların sonlarına dayandırılan çocuk ıslahevleri 19. Yüzyıldan kalma geleneksel programlarını pek az değiştirmektedirler. Suçluların "eğitilerek değiştirilebileceği" inancına dayalı olarak eğitimevleri, beceri kazandırma, tutumları ve değerleri değiştirme, yeni toplumsal davranışlar edindirme amaçlarını geliştirmeye çalışmaktadırlar. Bazıları meslek eğitime yada akademik eğitime, bazıları ise her ikisine de önem vermektedirler. Kurumların çoğu minyatür cezaevlerine benzeseler bile, bazıları yatılı okullar gibidirler. Çevrelerinde yüksek duvarlar bulunmamaktadır. Kaçmanın çok kolay olmasına karşın, firar sayısı az olmaktadır. Önceleri güvenlik görevlilerinin yönettiği bu kurumların yöneticileri, artık sosyal hizmet yada eğitim alanında yetişmiş görevlilerdir (23).

c. Çocuk Cezaevleri; Ağır cezayı gerektiren tehlikeli suçlar işlemiş, ıslahevine uyumsuz çocukların yeniden eğitimlerinin yapıldığı içten ve dıştan korumalı ve koruma görevlilerinin bulunduğu yapılardır.

Günümüzde suçlu çocukların açık çevrede yeniden eğitilmeleri görüşü giderek ağırlık kazanmakta büyük ve kapalı kurumların ne çocuklara ve ne de topluma yarar sağlamayacağı; insanı değil, onun yaşadığı çevreyi düzeltmeye çalışmanın doğru olacağı ileri sürülmektedir. Ancak kapalı kurumlara kuşkuyla bakılsa bile, kamuoyu suçlu kim olursa olsun cezalandırılmasını istemekte böylece bu kurumlardan vazgeçilememektedir (23).

## **1.6. İslah Kurumlarında Uygulanan Tretmanlar**

Bugün çocuklara ilişkin ıslah sisteminde yaklaşımlar iki ana grupta toplanabilir. Bunlardan ilki çevrede gözetim ya da toplum içinde bakım, ikincisi hapsedme ya da kurum bakımındır (9).

Çevrede gözetim çocuğun toplum içinde, ailesi ve çevresinden ayrılmaksızın, toplum kaynaklarından da yararlanmak suretiyle, yasalara uyma alışkanlığını edinmesinde ona yol göstermeyi ve yardımcı olmayı amaçlayan bir uygulamadır (9, 48).

Bugün çeşitli ülkelerin ıslah sisteminde yetişkinler için olduğu kadar çocuklar için de en yaygın biçimde uygulanması olan yaklaşım hapsedme ya da kurum bakımındır. Kurum bakımı suç işleyen çocuğu toplumdan uzaklaştırdığı için eleştirilmiştir (9).

Başlangıçtan bugüne kadar ıslah sisteminde kurum bakımına ilişkin tretman modelleri gözden geçirildiği zaman, ıslah sisteminin yapısına bağlı olarak, tretman amacının üç aşamadan geçtiği görülür (9).

İlk aşama cezalandırmadır. Burada öç alma felsefesinin devamı görülmektedir. Suç tamamen bireye aittir; birey bu davranışı gösterdiğine göre cezalandırılmalıdır. Birey cezalandırılırsa suç önlenir. Suçlu suçu için acı çekmedikçe değişmez. Ondokuzuncu yüzyılın sonuna kadar, suç işleyen çocuklara uygulanan tretman modelleri cezalandırma amacına dayalı olmuştur. Böylece kurum ortamında çocuklara fiziksel ceza uygulanarak onları ağır iş koşullarında çalıştırmak ve toplumdan tamamen ayırarak gözetim altında tutmak, bu tretmanın esasını oluşturmuştur (9).

İkinci aşamada suçlu kişinin bir “hasta” olarak ele alındığı görülmektedir. Kişiyi suça götüren bireysel (zihinsel ve duygusal) nedenler üzerinde durularak, bunların ortadan kaldırılmasına çalışmak önem kazanmıştır. Diğer bir deyişle bu aşamada tretmanın amacı “tedavi etmek” olmuştur. Bu görüş yirminci yüzyılın başından itibaren cezalandırma amaçlı tretmana karşı bir tepki olarak gelişmiş ve ıslah sisteminde görülen reform hareketinin temelini oluşturmuştur (9). Tedavi amaçlı tretman modelleri ıslah kurumlarına bazı yeniliklerle birlikte çelişkiler de getirmiştir. Cezalandırma amaçlı tertmanla tedavi amaçlı tretman birbirinin karşısında değil, iç içe girmiş kavramlar olarak görülmektedir. Çünkü tedaviye yönelik etkinlikler, cezalandırmak üzere kurulmuş ortamlarda yapılmaktadır. Suçlu çocuk kimdir, buna karar vermek gerekir. Suçlu bir “hasta” ise o zaman bir ıslah kurumunda değil, hastanede tedavi görmelidir. Cezalandırma amacına yönelik ve ona göre düzenlenmiş ıslah kurumlarında tedaviye yönelmek, ıslah personelini

de güç durumda bırakmakta ve tedavi amaçlı tretman sürecini etkisiz hale getirmektedir (9, 49).

Üçüncü aşamaya göre ise ıslah uygulamaları suçluluğun hem bireysel hem de toplumsal yanın gözardı etmeyen bir kuramsal temele oturtulabilmelidir. Böyle bir uygulamada ise tretmanın amacı “cezalandırma” ya da “tedavi” değil “bireyin yeniden toplumsallaşması” olacaktır. Suçlu kişinin yeniden toplumsallaşması bugün ıslah sisteminde en gelişmiş tretman amacı olarak nitelendirilmektedir. Araştırmalar suç işleyen kişilerin çoğunluğunda toplumsallaşma sürecinin başarısızlığa uğradığını göstermiştir. Şu halde suçlu çocukların kurum bakımında tretmanın amacı, hatalı ya da yetersiz toplumsallaşma deneyiminin etkilerini en aza indirerek yeni bir olumlu deneyimi çocuğa kazandırmak ve bu yolla onun, etkin ve verimli bir biçimde topluma katılmasını sağlamak olmalıdır. Kısaca ıslah kurumundaki tretman, suçlu çocuğun yeniden toplumsallaşmasını gerçekleştirebilmelidir (9). Nitekim Türkiye'nin 1990-1994 Kalkınma planı ıslah kurumlarının amacını şöyle belirtmektedir;

“Ceza infaz kurumlarının, hükümleri topluma kazandırıcı ve sistem dışına çıkılmasını önleyici yönde geliştirilmesi ve iyileştirilmesine, özellikle çocuk hükümlülerin ıslahı ve yetiştirilmesine önem verilecektir (12).

Bugüne kadar yürürlükte olan Türk Hukuk sisteminin suçlu çocuklara ilişkin hükümleri onların korunmasından ve yeniden eğitilmesinden çok, cezalandırılmasına yöneliktir (23, 44). Yasal düzenlemeye ve buna bağlı olarak gerçekleştirilen uygulamalara göre çocuk ıslah kurumlarında, kontrol ve iş eğitimi etkinliklerinin ağır bastığı; bunlarında genellikle cezalandırma amacına yönelik olarak işlediği gözlenmektedir (9, 23).

Tretman Modeli, belli bir amaca yönelik olarak, özel tekniklerin yoğun bir biçimde bir arada kullanıldığı bakım, eğitim ve iyileştirme programlarının tümüne verilen bir ad olmaktadır. Batı'da özellikle A.B.D.'de toplum içinde bakım ortamında olduğu kadar, kurum ortamında da kullanılan ve yeniden toplumsallaşmayı amaçlayan tretman modelleri oluşturulmuştur. Bunlar davranış değiştirme, grup terapisi, gerçeklik terapisi, aileye müdahale, sosyal hizmet, ayırt edici tretman ve yeniden bütünleşme modelleridir. Her bir

tretman modelinde yeniden toplumsallaşma amacı, belli bakım, eğitim ve rehabilitasyon etkinliklerine ağırlık verilerek ve belli teknikler kullanılarak gerçekleştirilmektedir.

Davranış değiştirme modelinde öğrenme kuramı ve davranış psikolojisi temel alınmıştır. Davranış değiştirme modelinde, çocuk bazı aşama ve düzeylerden geçer. Böylece suçlu çocuk gerekli aşamaları geçtikten sonra, topluma tamamen geri dönme ödülünü kazanır.

Islah kurumlarında en çok grup terapi modeline ilişkin programlar uygulanmaktadır. Bu programlar genellikle alt toplumsal - ekonomik düzeyden gelen ve toplumsallaşması hatalı ya da eksik bırakılmış suçlu çocukların davranışlarını değiştirmeye yönelik olarak hazırlanmaktadır.

Gerçeklik terapisi modelinde kişinin gerçekçi olarak kendisiyle ve davranışlarının sonuçlarıyla yüz yüze gelmesi gerekir.

Aileye müdahale modeli, suçlu çocuğun tretmanında ailenin etkin sorumluluğu olmasını ilke olarak benimsemiştir. Bu nedenle bu modelde aile içi ilişkilere, çocuk ve aile arasındaki iletişimin niteliğine önem verilir (9, 50). Aileye müdahale programının üç ögesi şunlardır;

1. Ailedeki suç davranışını ortaya çıkaran aile etkileşimini incelemek,
2. Aile üyeleri için daha açık ve karşılıklı olmasını sağlamak amacıyla ailedeki iletişim biçimine yön vermek,
3. Ailede geliştirilmiş olan suç davranışlarının yerine geçebilecek yeni davranış biçimlerini önermek.

Sosyal hizmet uzmanlarının ıslah personeline katılmasıyla birlikte gelişen sosyal hizmet modelinde, suçlu kişi bireysel özellikleri ve çevresiyle birlikte ele alınmaya başlamıştır.

Ayırt edici tretman modelinde suçlu bireyin özellikleriyle, uygulanacak tretman programlarının özelliklerinin birbiriyle uyuşması sağlanır. Ayırt edici tretman modelinde

tretman süreci, suçlu çocukların gruplara ayrılması, her bir grup için ayrı bir tretman programı yapılması, bu iş için gerekli personelin saptanması gibi etkinlikleri içine alır (9).

Yeniden bütünleşme modelinde amaç, suçlu çocukların topluma etkili bir biçimde katılmalarını ve toplumla bütünleşmelerini sağlamaktır. Bu modelde üstünde önemle durulan iki nokta vardır: Birincisi suçlu çocuğun ıslah kurumu içinde değişmesini gerçekleştirmek üzere yeniden toplumsallaşma sürecine tabi tutmak, ikincisi bu değişmeyi kurum sonrasında toplum içinde de desteklemeye devam etmektir (9, 51).

Görüldüğü gibi yukarıda ki modeller, belli bir kuramsal yaklaşımı temel alan özel tretman programlarını kapsamaktadır. Islah sistemi içinde kurum bakımı, gelişmiş ülkelerde bile toplum bakımının yanı sıra varlığını korumakta; ancak suçlu çocukların yeniden toplumsallaşması amacına yönelik yeni ve değişik kurum bakımı modellerinin geliştirilmesine de çalışılmaktadır (9, 52).

Unesco (Birleşmiş Milletler Eğitim, Fen ve Kültür Örgütü) Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulmuş cezaevlerinde ki eğitimle uluslararası düzeyde ilgilenen bir örgüttür. Uluslararası “Yetişkin Eğitimi” konulu dördüncü Unesco Konferansında herkesin öğrenme hakkına ilişkin bir deklarasyon kabul edilmiş ve cezaevlerinde ki eğitime de adapte edilmiştir. Bu deklarasyon aşağıdaki maddeleri içermektedir (53):

1. Yazma ve okuma hakkı
2. Soru sorma ve analiz yapabilme hakkı
3. Hayal etme ve yaratıcılık hakkı
4. Kendi ülkesi hakkında yazılanları okuma ve tarihi belge yazabilme hakkı
5. Eğitim kaynaklarını kullanabilme hakkı
6. Bireysel ve toplumsal ilişkilerini geliştirebilme hakkı

Birleşmiş Milletler “İnsan Hakları Bildirgesini” temel alarak Unesco tarafından kabul edilen bu haklar suçluların kişiliklerini geliştirmeyi hedeflemiştir. Buna bağlı olarak suçluların eğitimi sırasında kütüphaneleri, işlikleri ve benzer eğitim kaynaklarını kullanmaya; kültürel faaliyetlere katılmaya hakları vardır (53).

Türkiye'deki suçlu çocukların yeniden eğitilmelerine yönelik ilk örgütlü girişim 1932'de Muhittin Üstündağ'ın Valiliği ve Belediye başkanlığı zamanında İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Galata'daki "İskoç mektebi", "Çocukları Kurtarma Yurdu" adıyla 60 kadar kimsesiz ve suçlu çocuğu barındırmaya başlamıştır. Yurdun ilk yöneticisi Kazım Zafir "her çocuk yaradılış bakımından iyidir." Görüşünden yola çıkarak sevgi, sanat, sağlık, temizlik, ahlak ve iş eğitime dayalı bir yeniden eğitim çalışması yapmıştır. İlk kez Edirne'de 1938'de kurulan Çocuk İslahevi, suçlu çocukların yeniden eğitilmelerini ve cezalandırılmalarını amaçlamıştır. Bu kurum 1940 yılında Ankara'ya taşınmıştır. Bugün Ankara'da, İzmir'de ve Elazığ'da bulunan çocuk ıslahevlerinde 18 yaşından küçük çocukların yeniden eğitilmeleri için çalışılmaktadır. Bu kurumlarda kalamayan çocuklar ve gençler, yetişkin suçlularla birlikte (uygulamanın en çok eleştirilen yanlarından biri budur. Bu yolla tutuklu ve hükümlü çocukların yetişkin suçlularla ilişki kurabilmesine olanak sağlanmış olmaktadır. Araştırmalar cezaevlerinde hükümlü ve tutuklu çocukların en az yarısının herhangi bir biçimde yetişkinlerle ilişki kurduklarını; bunlardan yarısının ayrı bir koğuş olmadığından gece gündüz yetişkinlerle bir arada bulduklarını, diğer yarısının ise çocuk koğuşlarında kaldıkları halde, koğuşlarda, bahçede, işliklerde, görüş sırasında, kantinde ya da herhangi bir sosyal etkinlikte yetişkinlerle karşılaşarak görüştüklarini göstermiştir. Güven ve diğerleri (1979) tarafından yapılan araştırmaların bulguları cezaevindeki suçlu çocukların yetişkin suçlular tarafından cinsel yönden istismar edilebildiğini ortaya koyar niteliktedir. Her ne kadar çocukların bir bölümü (%21.8) yetişkin hükümlülerden cezaevi kurallarını öğrendiklerini ve onlardan maddi- moral yardımı aldıklarını belirtmekte ise de; %12.3 oranında bir çocuk grubunun "yetişkin mahkumların kendilerine kötü gözle baktıklarını ve onları cinsel ilişkide bulunmaya zorladıklarını" açıkça bildirmeleri, çocukların yetişkin suçluların bulunduğu cezaevlerine yerleştirilmesinin ne ölçüde sakıncalı olduğunu verilerle desteklemektedir. Cezaevi infaz ve koruma memurlarına göre, yetişkin hükümlüler çocukları sadece cinsel alanda istismar etmekle kalmayıp, onları başka suçlar işlemek üzere hazırlamakta, siyasi yönden kendi taraflarına çekmekte, sigara vb. gibi kötü alışkanlıklar edinmelerinde etkili olmakta ve görevlilere karşı kışkırtmaktadırlar (9) ya da ayrı koğuşlarda cezalarını çekmekte; her türlü kötülüğü öğrenerek topluma dönmektedirler. Tutuksuz olarak yargılanıp doğrudan çocuk ıslah kurumlarına yerleştirilebilen suçlu çocukların oranı ancak % 6'dır (23).

Türkiye’de ki kurumlarda torna - tesviye, demircilik, marangozluk ve dikiş atölyelerinde iş eğitimi yapılmakta; kamu kuruluşlarının gereksinimleri karşılanmaktadır. Bugünkü ıslahevlerinde iş eğitimi modeli esas alınmaktadır. Böylece suçlu çocukların bir yandan meslek öğrendikleri, bir yandan da üretici olmanın verdiği mutluluğu yaşadıkları ileri sürülmektedir. Bugünkü çocuk ıslah kurumlarında, sosyal grup çalışması ya da grup terapisinin, hükümlü çocukların atölye çalışmalarından geri kalacakları nedeniyle hemen hemen hiç uygulanmadığı gözlenmektedir (23).

Türkiye’de çocuklara ilişkin ceza adaleti sistemiyle ıslah sisteminin özellikleri ve kurum bakımının nitelikleri Batı’dan oldukça farklıdır. Suçlu çocukların tretmanında – şimdilik – ağırlıklı seçeneğin kurumsal bakım olduğu görülmektedir.

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından yönetilen çocuk ıslah kurumları, yetişkin hükümlülerin alıkonuldukları ceza ve tutukevleriyle aynı yasa ve tüzük hükümlerine bağlıdır. Bu kapsamda 1721 Sayılı ve 1930 tarihli Hapishane ve Tevkifhanenin İdaresi Hakkında Kanun, 4358 Sayılı ve 1943 tarihli Ceza ve Tevkifevleri Umum Müdürlüğünün Teşkilat ve Vazifeleri hakkında Kanun, 647 Sayılı ve 1965 tarihli Cezaların İnfazı hakkında Kanun ve bu kanun uyarınca hazırlanan Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük bulunmaktadır. Çocuk ıslah kurumlarındaki tutuklu ve hükümlü çocukların bakımlarına ve yeniden eğitilmelerine ilişkin ayrı bir düzenleme henüz yoktur (23).

Türkiye’de suç işleyen çocuğun ilk karşılaştığı ve tutuklanma aşamasına kadar sık sık birlikte olduğu resmi görevli -çocuğun yaşadığı yerleşme birimine göre -kentte polis, kırsalda jandarma olmaktadır. -Polis ya da Jandarma, suç haberini alır almaz suç işleyen çocuğun kimliğini saptar ve daha sonra hazırlık soruşturmasına temel olan ifadeleri alır. Suçu işlediğinde 11-15 yaş arasındaki çocukların suçun anlam ve sonuçlarını kavrayabilme yönünden “bedeni, ruhi ve akli durumları”nın uzman kişilerce saptanması işi de -Cumhuriyet Savcılığının isteği doğrultusunda- polis veya jandarma tarafından yürütülür. Hazırlık soruşturması sonucunda Cumhuriyet Savcılığı kamu davası açılmasına gerek görmediği takdirde takipsizlik kararı verir. Kamu davası açıldığı takdirde çocuk, işlediği suçun türüne göre tutuklu yada tutuksuz olarak yargılanma süreci içine girer.



Suç işleyen çocuk ilk müdahaleyi gördüğü andan itibaren yeniden eğitim ve toplumsallaşma sürecine girmiş sayılır. Bu nedenle bu aşamada suçlu çocuğun polis veya jandarmayla olan ilişkilerinin niteliği çok önemlidir. Bugün bazı ülkelerde bu sürecin özelliklerine uygun bir biçimde suçlu çocuklarla ilgilenebilecek “çocuk polisi” yetiştirme yoluna gidilmiştir. Türkiye’de ise henüz eğitilmiş çocuk polisinden söz edilememektedir. Ancak soruşturmayı yürüten polisten, bu görevi yerine getirirken, herhangi bir fiziksel – psikolojik baskı uygulamaktan özenle kaçınması ve çocukların bu aşamadaki psiko-sosyal gereksinmelerine duyarlı olması beklenmektedir.

Çocuk işlediği suçun türüne göre, tutuklu yada tutuksuz olarak yargılanır. Tutuklanan çocuklar buldukları il veya ilçenin cezaevine,yetişkin tutuklu ve hükümlülerle bir araya ya da -eğer varsa- o cezaevindeki ayrı bir bölüme (çocuk koğuşu) yerleştirilir. Bu uygulamanın,Türkiye’de çocuklara ilişkin ıslah sisteminde, suçlu çocuğun yeniden toplumsallaşmasını olumsuz yönde etkileyen faktörlerin en başında geldiği söylenebilir. Suçlu çocukların cezaevlerine yerleştirme uygulamasının bir sakıncalı yanı da, cezaevlerinde çocuklar için ayrı bir tretman programının olmayışı ve çocuk tutuklu ve hükümlülerin yetişkinlerle aynı muameleye tabi tutulmasıdır.

Bir araştırmaya göre, tutuklu çocukların çoğunluğu 21-50 gün arasında ilk mahkemelerine çıkmaktadırlar. Yargılama süresi en az 6 ayı bulmakta ve sonuç olarak çocukların en az bu süre kadar cezaevlerinde tutuklu kaldıkları anlaşılmaktadır. Bu kurumlarda tüm tutuklu ve hükümlülerin yaş ve eğitim düzeyine bakılmaksızın katıldıkları sosyoloji, psikoloji, tarih, Türkçe, sanat tarihi gibi derslerin dışında, çocukların yeniden toplumsallaşması amacına yönelik, sistemli bir rehabilitasyon programından söz etmek mümkün değildir. Genellikle cezaevlerinin temizlik, bakım ve onarım işlerinde çalışarak, bazı spor etkinliklerine katılarak ve televizyon seyrederek günlerini geçiren bu çocuklar kapalı cezaevi ortamında sıkı bir kontrol altında yaşamalarına karşın profesyonel bakım ve yardımdan yoksun oldukları için bir anlamda gözden ırak düşmekte gerek kendi aralarında gerekse infaz ve koruma memurları ve yetişkin suçlularla kurdukları yetersiz – olumsuz ilişki sisteminin zararlı etkilerine sürekli açık bulunmaktadırlar. Cezaevinde geçirilen bu dönem, çocuğun kendisine saygısının iyice azaldığı, ailesiyle ilişkilerinin bozulduğu, yeni suçlar için eğitildiği ve topluma karşı düşmanlık duygularının pekiştiği bir süreç haline dönüşmektedir. Çocuk Mahkemelerine ilişkin yasanın 37. maddesi çocuk tutukluların

“küçüklere mahsus tevkifevlerine konulacaklarını” ancak “küçüklere mahsus tevkifevleri bulunmayan yerlerde büyüklere ait tevkifevlerinin ayrı kesimlerinde bulundurulacaklarını” hükme bağlamıştır (9)

Günümüzde suçlu çocukların açık çevrede yeniden eğitilmeleri görüşü giderek ağırlık kazanmakta; kapalı kurumların ne çocuklara ne de topluma yarar sağlamayacağı, insanı değil onun yaşadığı çevreyi düzeltmeye çalışmanın doğru olacağı ileri sürülmektedir (23).

### 1.7. Çocuk ve Mekan Kavramı

Barınma gereksinimine bağlı olarak, insanlar ilk çağlardan günümüze değin, bir takım yerlere sığınmak, mekan oluşturmak ve bu mekanları kendi yararlarına uygun bir biçimde kullanmak durumunda kalmışlardır. Mekan insanın, insan ilişkilerinin ve bu ilişkilerin gerektirdiği donatıların içinde yer aldığı, sınırları kapsadığı örgütlemenin yapı ve kurallarına göre belirlenen bir boşundur (54, 55).

Gür'e (54) göre mekan; insanın insanla, nesnenin nesneyle olan aralıklarının, uzaklıklarının ve ilişkilerinin, bizi saran evrenin üç boyutlu bir uzantısıdır (55)

Piaget'in çocuğun mekan algılaması üzerine yapmış ve yapmakta olduğu pek çok araştırması vardır. Piaget'e göre insanoğlunun zihinsel gelişimi bir çocuğun dünya ile ilişkiye girdiği andan itibaren geçireceği zihinsel gelişime paraleldir (55, 56). Bu zihinsel gelişim;

- |                      |              |
|----------------------|--------------|
| * Duyusal Devinimsel | (0 - 2 yaş)  |
| * İşlem Öncesi       | (2 - 6 yaş)  |
| * Somut İşlemler     | (6 - 12 yaş) |
| * Formal İşlemler    | (12 - + yaş) |

olarak dört ana dönemde toplanmaktadır (2, 15).

Çocuğun ilk iki yılda görülen duyuşal - devinimsel mekan anlayışı, o dönemin en önemli zihinsel kazanımlarından biridir. Mekan algısına ek olarak mekan kavramı pratikte yaşanmış, düzenlenmiş, eylem ya da davranış düzeyinde dengelenmiştir, ama zihinsel olarak canlandırma evresine henüz ulaşmamıştır (55, 56).

Mekan kavramı iki yaşında başlar ve yetkin bir biçime ancak oniki yaşlarında, yeni işlemsel düşüncesinin yer aldığı somut işlemler döneminde girer. Bu dönemde mekanın hatırlanması değil, zihinde yeniden oluşturma, yeniden üretme ve canlandırma yer alır. Buradan anlaşılacağı gibi duyuşal geçiş uzun, yavaş ilerleyen ve eylemden işleme doğru soyutlanan bir süreçtir (55, 57).

Çocuklar toplumların geleceklidir ve tek başına bu özellik bile çocuklarla ilgili her konuyu çok önemli bir hale getirmektedir (55). Çocuk tuttuğu, dokunduğu, kokladığı ve gözlemlediği her şeyi kullanarak çevresini keşfetmek ister (55, 58).

### 1.7.1. Renk Kavramı

Renk; ısı, ışık, ses ve koku gibi insan çevresini meydana getiren öğelerden biridir (55, 59). Renk, insanın ara sıra karşılaştığı ya da zaman zaman akla gelen bir garip öğe değil, insan gözü var oldukça her an var olan ve insanı sürekli olarak etkileyen çok önemli bir öğedir (55, 60).

Renkler 3 grupta toplanır;

1. Temel renkler (mavi, kırmızı, sarı)
2. Ara renkler (turuncu, yeşil mor)
3. Nötr renkler (tam mor, tam sarı, gri) (55, 60).

Bu renkleri sıcak ve soğuk renkler olarak ikiye ayrılmaktadır.

1. Sıcak renkler (kırmızı, sarı, turuncu)
2. Soğuk renkler (mavi, yeşil mor)

### 1.7.1.1. Mekanda Renk Kavramı ve Psikolojik Etkileri

İnsan özellikle kendini saran çevrenin uzay içindeki konumunu, sınırlarını ve diğer özelliklerini algılamaya yönelik gözlem ve değerlendirmeler yapar. Bunların sonucu sınırları belirlenmiş bir uzay parçası olan mekan algılanmasıdır (55, 59). Mekanın görsel algılanması üç alt algılama türünün bütünleşmesiyle ortaya çıkar;

- Işık algılaması
- Mekan organizasyon algılaması
- Renk algılaması

Görsel çevrenin renk algılamasını doğurması fiziksel, fizyolojik ve psikolojik olguların, birbiriyle bağlantılı olarak meydana gelmesi sonucunda ortaya çıkar. Renk ile ilgili fiziksel algılamanın başında ışık gelmektedir (55, 61).

Renkler mekanın algılanmasında büyük rol oynamaktadırlar. Kişi mekanın içindeki uzaklıkları çeşitli cisimlerin ve renklerin aralığıyla algılanmaktadır. Küçük, alçak, yüksek, dar, uzun ve büyük odalar renklerin duvarlarda, tavanda ve zeminde kullanılmasıyla görsel olarak istenilen boyutlarda algılanabilmektedir (55).

Renk düzenin en büyük tehlikesi aşırılık ve yanlış renklerin duvarlar, tavan veya zeminde kullanılmasıdır. Basık bir odanın tavanı koyu renkle boyanır ve oda büsbütün basılmış olarak algılanır (55).

Mekarlarda sıcak ve soğuk renklerle, açık ve koyu renklerin bir arada kullanımı farklı farklı psikolojik etkiler oluşturulmaktadır. Aşağıda Tablo 1’de görüldüğü gibi bunların duvarda tavanda ve zeminde etkileri bu şekilde olmaktadır (55, 62).

Tablo 1. Renklerin psikolojik etkileri

Yüzey	Sıcak ve açık renkler	Sıcak ve koyu renkler	Soğuk ve açık renkler	Soğuk ve koyu renkler
Tavan	Ruhsal olarak Etkileyici	Ağır, kapatıcı	Rahatlatıcı, Yükseltici Aydınlatıcı	İç karartıcı, ürkütücü tehdit edici, üzüntü verici
Duvar	Yalınlaştırıcı, sıcaklaştırıcı, aktifleştirici,	Güçlü kapatıcı	Uzaklaştırıcı, serinletici Dışa yönlitici	Soğuk, üzüntü verici iç karartıcı
Zemin	Hafifleştirici	Sağlam, sarıcı, emim oturaklı	Kaygan koşmak için heyecan verici	Ağırlatıcı, kendine çekici

### 1.7.1.2. Çocuklarda Renk Kavramı

Çocuklar belirli yaşlarda belirli renkleri fark edebilirler. Rengin çocuklar üzerinde büyük etkileri olmaktadır. Çocuğun davranışlarını belirli ölçüde değiştirmektedir (55, 63).

Schüpach'a göre yeşil 9-12 yaşlar arasında çocuklarda yuva imgesini yansıtmaktadır. Çocuklardaki rengin psikolojik etkisini daha iyi görebilmek için çocuk kliniğinde deneysel çalışmalar yapılmıştır. Kliniğin bazı odalarının duvarları yeşile ve kırmızıya boyanmıştır. Pencere doğramalarında da güneşi andıran canlı sarı kullanılmıştır. Yeşil renk çocuklarda yuva sıcaklığı hissini vermiştir. Çocuk kendisini evde gibi hissetmiştir. Daha sonra alındıkları kırmızı odalar da çocukların daha canlı ve aktif hissetmelerine yol açmıştır. Yatak odalarında ise duvarlar açık maviye boyandığında çocukların daha rahat ve çabuk uyudukları gözlenmiştir (55, 63).

Çocuklarla ilgili mekanlar işlevlerine, boyutlarına içinde yaşayacak olan çocukların yaş, cinsiyet ve psikolojilerine göre seçilmelidir. Bilindiği gibi renklerin yetişkinler ve çocuklar üzerinde fizyolojik ve psikolojik etkileri olmaktadır. Her insanın renk beğenisi farklıdır. Renk beğenisini etkileyen etkenler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

- \* Gözün rahat görmesi
- \* Rengin işleve ve konuya uygunluğu
- \* Moda, stil, toplumsal yargılar
- \* Kültür düzeyi yaş ve cinsiyet
- \* Alan, doku ve biçim
- \* Alışkanlık ve tecrübeler. İnsanlar bazı renkleri çok benimserken bazıları da ilgisini çekmektedir (55, 63)

İlkokul öncesi çocuklar genelde kırmızıyı sevmektedirler. Zamanla bu renk büyüklerde olduğu gibi maviye dönüşmektedir. Renk seçimi nesneye göre farklılık gösterebilir. Örneğin arabada kırmızı seçilirken mantoda gri tonlar ağır basmaktadır. Aşağıda Tablo 2'de Friedling'e göre çocukların renk tercihleri verilmektedir (55, 64).

Tablo 2. Yaşlarına göre çocukların sevdiği renkler

Yaş grupları	Sevilen Renkler	Sevilmeyen Renkler
5 – 8 yaşlar	Erguvan pembesi Kırmızı Pembe Leylak Limon Sarısı	Siyah Beyaz Gri Koyu Kahverengi
9 – 10 yaşlar	Kırmızı Erguvan Pembesi Turkuaz Kırmızımsı Portakal Kahverengi	Gri Koyu Kahverengi Siyah Pastel Yeşil Pastel Mavi
11 – 12 yaşlar	Yeşil Açık Mavi Kırmızı Erguvan	Zeytin Yeşili Pastel Yeşil Mor Leylak
13 – 14 yaşlar	Açık Mavi (erkeksi) Zyan Mavi (kadınsı) Kırmızı Yeşil Portakal Koyu Portakal	Pastel Yeşil Kahverengi Koyu Kahverengi

Çocuklar ergenlik çağına girdiklerinde yavaş yavaş renkleri dişi ve erkek olarak farkına varmadan ayırmaktadırlar. Yaşlara göre renklerin dişi ve erkek renkleri olarak ayrılması aşağıda Tablo 3'deki gibi olmaktadır (55, 63).

Tablo 3. Dişi ve erkek renkleri

Yaş	Dişi Renkler	Erkek Renkler
10 yaşları	Pembe	Açık Mavi
13 – 14 yaşları	Zyan Mavisi	Açık Mavi Pastel Yeşil
15 – 16 yaşları	Beyaz Pembe Violet Gri Kırmızımsı Portakal	Siyah Portakal Sarısı Yeşil

### 1.7.2. Çocuk Donatıları

Çocuk odası donatılarının sahip olması gereken özellikleri kısaca aşağıdaki gibi sıralanabilir (55, 65).

- \* Sağlam ve dayanıklı olmalı
- \* Kullanışlı ve değiştirilebilir olmalı
- \* Su geçirmez ve boya atmaz olmalı
- \* Sağlıklı malzemeden üretilmeli
- \* Hayal dünyalarını genişletmeli
- \* Çocuğa özgü olmalı
- \* Çok seçenekli ve eklenebilir olmalı
- \* Renk çeşidi çok olmalı
- \* Kazalara karşı güvenli olmalı
- \* Varyasyonlu ve modüler olmalı
- \* Fonksiyonel olmalı
- \* Kolay temizlenebilir olmalı
- \* Ekonomik olmalı

Berman'a göre ergonomi, "insan – araç" ilişkisini işlevlere bağlı olarak; çalışmaya oranla insanın verimliliği ve kullanılan araçların insana uygunluğu yönünden incelenmesidir (55, 66).

Başka bir deyişle mekan ve araçlar, insanın kullanımında, herhangi bir zorlama, rahatsızlık ve yorgunluk yaratmayacak şekilde düzenlenmiş olmalıdır (55, 67).

Yanlış ölçülendirilmiş mobilyalar çocuklarda rahatsızlıklara ve kullanım zorluklarına neden olmaktadır.

Donatıların çocukların boyutsal ölçülerine ve biyomekanik özelliklerine göre tasarlanmaması sonucunda ortaya bir takım sorunlar çıkmaktadır. Berman'a göre bu sorunların başlıcaları şu şekildedir (55, 66).

- \* İskelet sisteminden kaynaklanan
- \* Kassal yorgunluktan kaynaklanan
- \* İç organlar, dolaşım, solunum sisteminden kaynaklanan sorunlardır.

Çocuk ve buluş çağındaki gençler çalışırken, yaşarken, dinlenirken vb. hatalı duruş ve oturuşları zamanla bel kemiğini oluşturan omurlar ve omurlar arasındaki disklerin zedelenmesine gereğinden fazla basınç altında kalmalarına yol açmaktadır.

Çocuklar abanarak, yüksek bir sırada çalıştığı zaman üst kol boyun, omuz ve sırt kasları sürekli statik kasılmayla bel kemiğinin normal eğimini korumaya çalışmaktadırlar. Kaslar sürekli hareket halindeyken dokuları besleyen damarlar kanın akışını, dolayısıyla oksijen iletilmesini gerçekleştirdiği halde, statik kas kullanımında yeterli kan dolaşımı olmadığından dokular oksijensiz kalmakta ve daha çabuk yorulmaktadır (55, 66).

Çocukların pelvis; el ve ayaklarından sonra vücudun ağırlığa en kolay alışan ve basınca dayanıklı bölgesidir. Otururken toplam vücut ağırlığının % 75'i sadece 25 cm olan pelvis üzerinde yoğunlaşmaktadır. Son derece küçük bir alana yayılan bunca ağırlık, özellikle kalça ve baldırları sürekli basınç altında tutarsa, alterlerin, venlerin ve yumuşak dokuların sıkışmasına dolayısıyla dolaşım bozukluklarına ve dokularda uyuşmaya neden olmaktadır (55, 66).

Bu sorunları engellemek için çocuk mobilyalarında yükseklikleri ayarlanabilen sandalye, kitaplık, çalışma masası, yatak, dolap rafları ve askılıklar üretilmelidir.

### **1.8. Çocuk Cezaevi Planlama ve Tasarım Önerileri**

19. yüzyılın başlarında cezaevleri suç işlemiş kişilerin cezalandırıldıkları yerler olarak görülüyordu. İlk planlar hücrelerin yan yana dizildiği ve bir koridora açıldığı sistemdi. Bu hücreler birbirine dayanıyor ve ortak bir su giderini kullanıyorlardı. 1960'ların başlarında suçlularında haklarının olduğu fikri ortaya çıktı. Böylece onların ihtiyaç duyduğu yeni mekanlar ortaya çıktı. Bunlar yatak, yemek, egzersiz alanları, okuma, çalışma ve gezinti mekanları idi. 1970'lerin başlarında tüm bu ihtiyaçları karşılayabilecek yeni modeller denenmeye başlandı. O zamandan beri mimarlar hem suçluların insani



ihtiyaçlarını karşılayabilecek hem de güvenliği çözebilecek modern cezaevleri tasarlamak için uğraşmaktadır (68).

Cezaevinde dört hukuki süreç için mekan gereklidir.

- Suçlunun tevkifi (tutuklanma)
- İnceleme ve tetkik süreci
- Mahkeme süresince tutukluluğu
- Hüküm giydikten sonrası

Cezaevi planlama sürecine içerdiği bir çok işlev nedeniyle tasarım olmadan başlamak çok zordur. İhtiyaç duyulan mekanlar nelerdir? Nüfus ne kadardır? Binanın işlevi tam olarak nedir? İhtiyaçların ve gerekliliklerin birleşmesi ne getirir? Tüm bu soruların yanıt bulması çok önemlidir.

Planlamada odaklanılması gereken konular şu şekilde sıralanabilir (68);

**1. Nüfusun ihtiyaçları:** Cezaevinde var olan kişiler yalnızca suçlular değildir. Görevliler de cezaevinde bulunmaktadır. Suçlular ve görevlilerin sayıları ve ihtiyaçları tasarım planlama ve programlamada etkili olmaktadır.

**2. Fizibilite çalışması:** Bu çalışma var olan yapının konumunun analizini ve potansiyelinin yenileşmeye veya genişlemeye ne derece yetebileceğini saptamaya yarar.

**3. Yer seçimi:** Yeni yapılacak bir cezaevinin son konumunun olanakları ve sınırları hakkında karar vermek amacıyla yapılan bir çalışmadır.

**4. Bina programı:** Diğer konularda yapılan araştırmalar toplanarak kullanılmak üzere hazırlanır. Amaçlar ve yöntemler ve tasarım felsefesi belirlenir (68).

Plancıların, programcıların, mimarların ve konu ile ilgili yetkililerin daha ilk andan itibaren bir araya gelerek fikir birliğine varmaları çok önemlidir. Cezaevi projesine başlamadan önce mimar cezaevi nüfusunu, cezaevinin kimler tarafından kullanılacağını ( kadın, erkek, çocuk veya hepsi), ihtiyaçlarını, binanın yönetim şeklini, koruma yöntemlerini belirlemek zorundadır. Cezaevi tasarımı yapmadan önce cezaevinin amacı belirlenmelidir. “Suç işlemiş kişileri düzgün bir ortamda tutarak; gerekli gözetimlerini

güvenli, temiz ve insani koşulların sağlandığı mekanlarda yapmak ve onları yeniden eğiterek tekrar toplumsallaştırmak.” Cezaevlerinin kurulma amacı olarak belirlenebilir (68).

Cezaevi tasarımında aşağıdaki fonksiyonlar mekan çözümleri açısından önemlidir (68).

- Toplumun güvenliğini sağlamak,
- Hükümlülerin cezaları bittikten sonra topluma yeniden uyum sağlamaları gerektiğini unutmadan güvenlik içinde insanlık değerlerini ve haklarını koruyarak barındırmak,
- Hükümlülerin, görevlilerin ve ziyaretçilerin herhangi bir fiziksel ya da psikolojik baskı altında kalmayacakları çevreyi tasarlamak,
- Yapısal gereksinimleri karşılamak,
- Görevliler, yetkililer ve hükümlüler arasında sağlıklı ilişkiler kurulmasını sağlamak,
- Hükümlülerin gerekli sağlık hizmetlerinden yeterli şekilde faydalanmaları için tanı ve tedavi mekanlarını oluşturmak,
- Hükümlülerin yeniden toplumsallaşmalarına yardımcı olacak iş ve okul eğitimlerini alacakları işlik, dersane ve spor faaliyet alanlarının tasarımını yapmak,
- Eğer cezaevinde kadın, erkek ve çocuk bölümlerinin her biri mevcutsa gerekli ses izolasyonu yapılarak güvenliğin sağlanması
- Gerekli güvenlik sistemlerinin hükümlülerin insan hakları göz önünde bulundurularak kullanılması

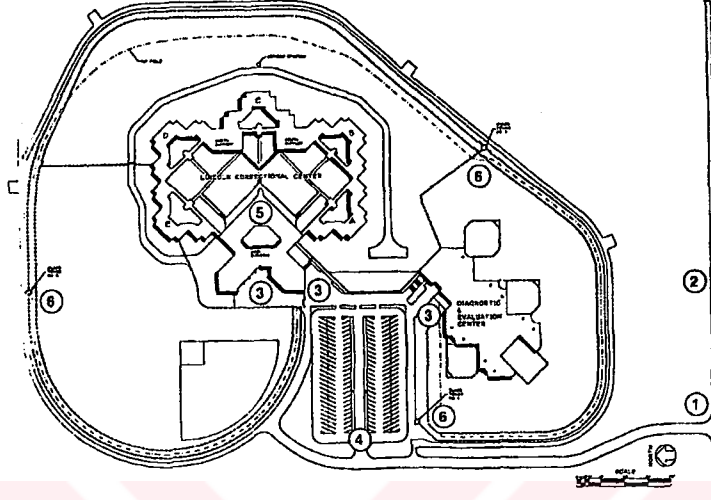
Cezaevi yapımında yerin seçimi tasarım açısından çok önemlidir. Cezaevi kurulacak arazi şu özellikleri taşımalıdır (68);

- Toplum servislerinin ve temsilcilerinin(avukat, kiriz masası vb.) güvenli ve rahat biçimde ulaşımalarının sağlanması
- Hükümlülerin mahkeme ulaşımalarının rahat ve güvenli bir şekilde sağlanması,

- Hükümlülerin eş, akraba ve arkadaşlarının ulaşımının sağlanması,
- Görevlilerin ulaşımının sağlanması,
- Acil olaylarda ambulans, itfaiye vb hizmetlerin hızlı ulaşımının ve araçların rahat hareketinin sağlanması
- Çöp arabası, yiyecek kamyonu, gerekirse kar küreyici gibi hizmetlerin rahat ulaşımının sağlanması
- Telefon, elektrik ve su gibi belediye hizmetlerinin ve görevlilerin rahat ulaşımının ve kullanımının sağlanması
- Sel yatağı, fay hattı gibi doğal afet bölgelerinden uzaklığının kontrolü,
- Mevcut olan yol veya otopana yakın olması ve böylece bunları ulaşımı rahatlatmasının sağlanması,
- Arazinin toprak analizlerinin bina yapımına elverişli olup olmadığının kontrolü,
- Gerekli işlevler için yeterli ve gelişmeye müsait bir yapının inşa edilebileceği genişlikte olması,
- Gerekli su drenajının kolay yapılması, araba ve yaya yollarının rahat inşası için iyi bir eğime sahip topografyanın seçimi
- Yeterli açık alana sahip olması
- Gerekli girişlerin sağlanabileceği konuma sahip olması
- Çevresinin kontrol edilebilir nitelikte olması
- Çevresindeki binaların mimarisi ile uyumlu olması
- Çevresinde yeterli aydınlatmanın sağlanabilir olması

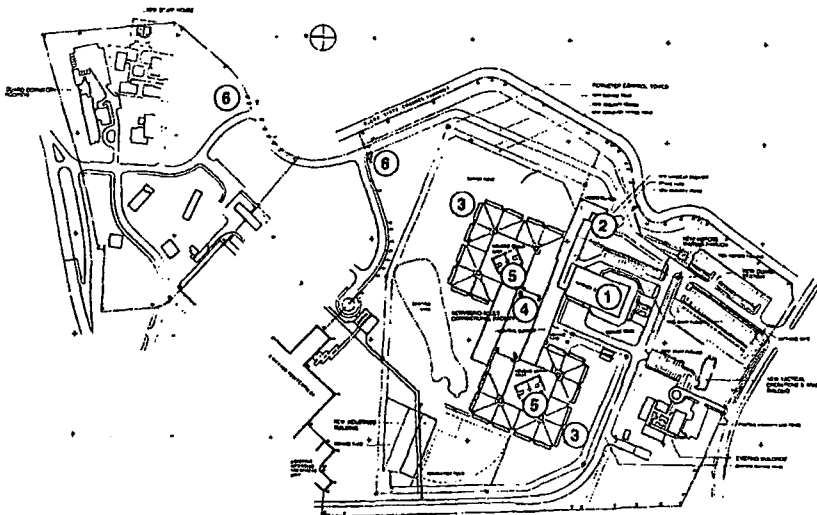
Bu kriterlere bağlı kalarak kırsal alanda, Şehir banliyölerinde ve kentte cezaevi inşaatı yapılabilmektedir (68).

1. Var olan karayolunu cezaevine bağlayan yol
2. Var olan karayolu
3. Var olan topografiyi kullanarak cezaevinin halka açık ve kapalı bölümlerinin ayıran aks
4. Otopark alanı
5. Cezaevi kontrol kulesi
6. Araziyi kontrol etmek için kurulan kontrol kuleleri



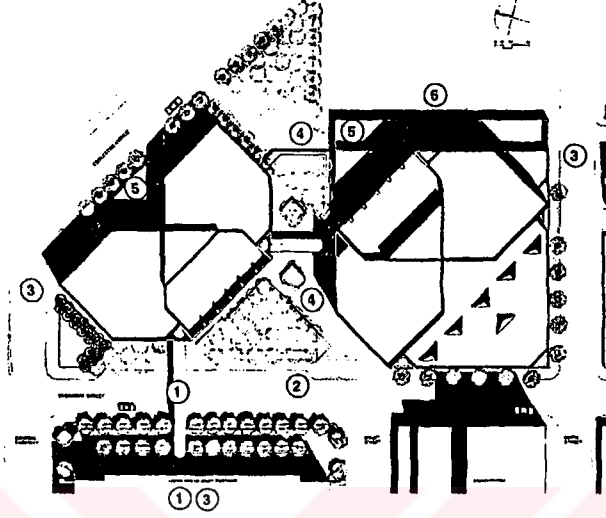
Şekil 1. Kırsal kesimde kurulan cezaevi örneği (68)

1. Giriş
2. Ana giriş yan yüz
3. Hükümlü bina cephesi
4. Geçiş binası
5. Avlu
6. Sınır



Şekil 2. Şehir banliyösünde kurulan cezaevi örneği (68)

1. Var olan adliye binasına geçiş
2. Ana cadde
3. Var olan dokuya uygun tasarım ve malzeme
4. Park
5. Giriş ve güvenlik
6. Daha sonra olabilecek gelişmeler için ayrılan boşluk



Şekil 3. Şehir içinde kurulan cezaevi örneği (68)

Çocuk cezaevleri program ve fiziksel tasarım açısından yetişkin cezaevlerine göre farklılıklar içermektedir. Bu farklılıklar şöyle özetlenebilir (68);

- Eğer çocuklar yetişkin cezaevinde ise (çocuk koğuşu) ses izolasyonu ve güvenlik çok iyi sağlanmalıdır.
- Çocukların yeniden topluma katılacağını unutmamak gerekir.
- Küçük gruplar halinde ayrı ünitelerde (ev) barındırılmaları gerekir. Kalabalık koğuş sistemi çocuklar için sakıncalı görülmüştür.
- Aile terapi programları için uygun mekanlar gereklidir.
- Davranış bozukluklarını gidermeye yönelik eğitim programları için uygun mekanlar gereklidir.
- Ruhsal bozuklukları gidermeye yönelik programlar için mekan gereklidir
- Ziyaretçiler için mekan tasarlanmalıdır
- İş eğitimi, öğretim ve sportif faaliyetler için mekan gerekmektedir.

- Bina planı, mekanları, rengi ve kullanılan malzemeleri ile cezaevi atmosferini değiştirmeli, çocuğu evinden ve toplumdan soyutlamamalı.

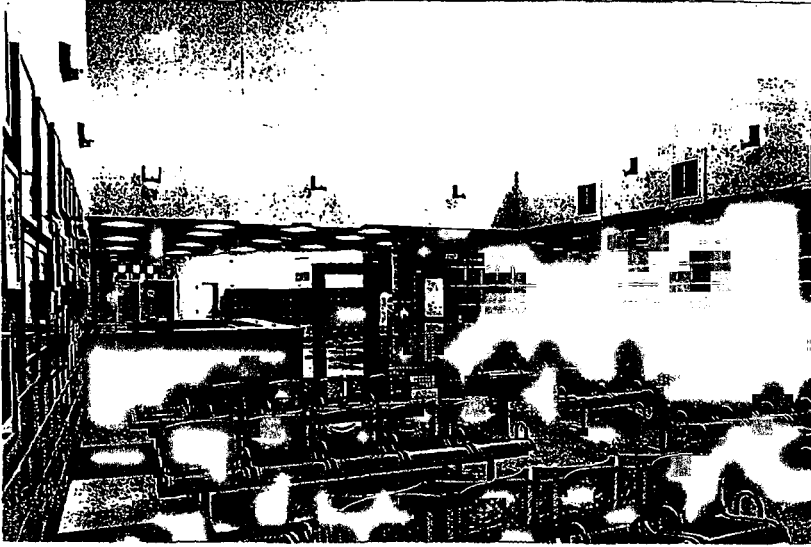
### 1.8.1 Cezaevi Mekanları

**1. Bekleme Salonu :** Bu salon cezaevine ziyaretçi olarak gelen kişilerin görüş için bekledikleri salondur. Salon hükümlü ziyaretçileri ve resmi işlemler için gelen kişilere yönelik olarak ikiye ayrılabilir böylece fonksiyona bağlı olarak trafik rahatlayabilir. Salonda oturma birimleri, sehpa ve ziyaretçilerin cezaevinin içine sokulması sakıncalı olacak eşyalarını (ör. Cep telefonu vb.) kilitleyebilecekleri özel dolaplar, telefon, tuvalet, kahve makinesi, olmalıdır (Şekil 4-5).



Şekil 4. Bekleme salonundaki güvenlik bankosu, telefonlar ve metal dedektörü (68)

Bekleme salonunun cezaevine geçen bölümünde metal detektörü ve güvenlik görevlisi bulunur. Ana kontrol noktası girişi, bekleme salonunu, içeri geçiş bölgesini, metal detektörünü görebilecek bir noktada olmalıdır. Güvenlik görevlisi bekleme salonunu ve içeri geçişi kontrol edebilecek bir yerde olmalıdır. Ziyaretçiler için ayrılan özel dolaplar yine güvenlik görevlisinin görüş alanı içinde olmalıdır. Güvenlik görevlisinin bankosunun önü ve yanı mümkün olduğunca açık olmalıdır. Örnek bir bekleme salon planı şekil 6'da gösterilmiştir.



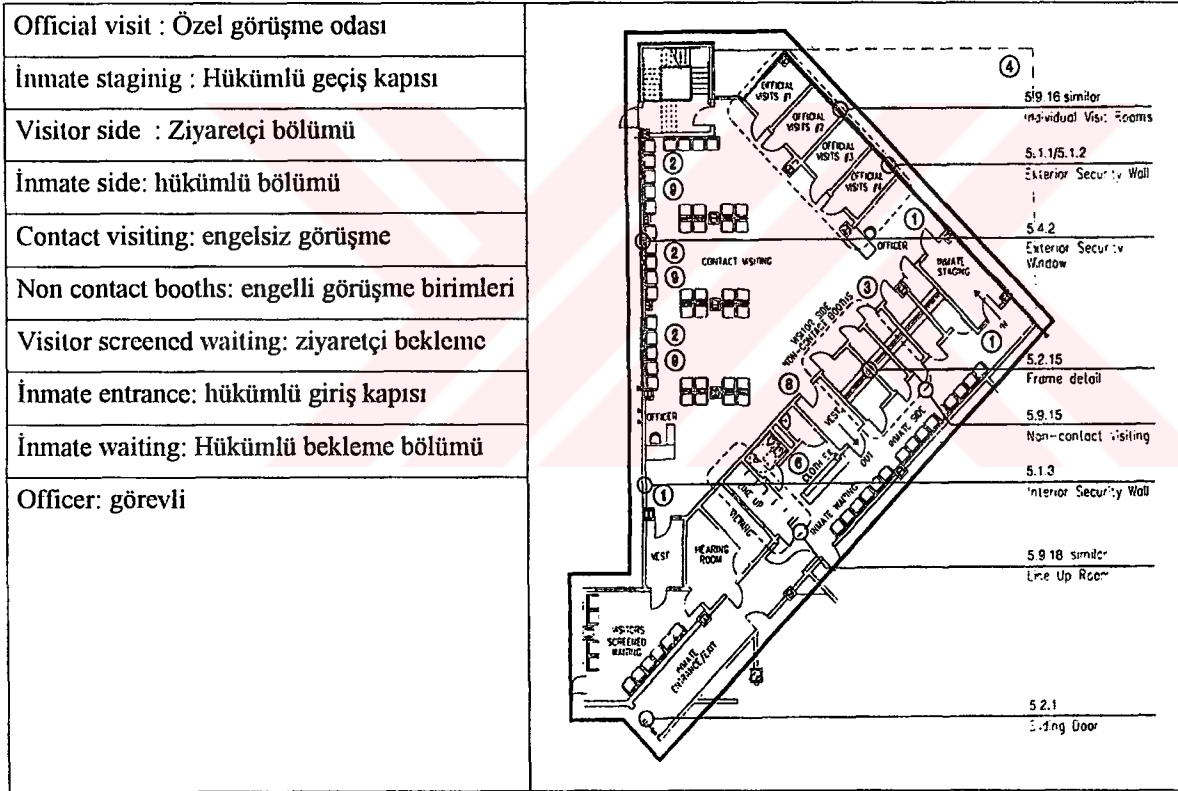
Şekil 5. Ziyaretçi bekleme salonundan bir görünüş (68)

Men's toilet : erkekler tuvaleti	
İN : giriş	
Women's toilet : kadınlar tuvaleti	
Sally port : içeri geçiş	
Main public entrance . Ana giriş kapısı	
Out çıkış	
Weather vestibule . Rüzgarlık	
master control : ana kontrol merkezi	
Lockers . Ziyaretçi özel dolapları	
sliding door : kayar kapı	
Telephones . telefonlar	
Unscreened waiting : bekleme bölümü	
Drinking fountain .: kola, kahve, su makinesi	
Mail room : posta odası	
Search room : arama odası	
Metal detector : metal detektör	
Process officer's desk : güvenlik görevli bankosu	
Visitor screened waiting : özel bekleme salonu	

Şekil 6. Ziyaretçi görüşme salonu (68)

**2. Görüşme salonu :** Aile üyeleri, arkadaş ve tanıdıklarla yapılan sık görüşmeler hükümlü çocuğun moral kazanmasını ve toplumdaki kopmamasını sağlar. Genellikle görüşme salonu cezaevinin kontrollü (güvenli) bölümünde bulunmaktadır. Ziyaretler

engelli ve engelsiz olarak ikiye ayrılır. Engelli görüşmede arada cam veya tel gibi bariyerler bulunmakta, engelsiz görüşmede ise arada herhangi bir bariyer bulunmamaktadır. Avukat gibi resmi görevlilerle yapılacak olan özel görüşmeler için ayrılacak bölümler güvenlik tarafından görülecek konumda olmalıdır. Görüşme salonunda ziyaretçiler ve hükümlüler için oturma birimleri, bariyerli ve bariyersiz görüşme alanları, özel odalar bulunmaktadır. Salona ziyaretçiler detektörden ve güvenlikten geçtikten sonra girerler. Hükümlüler ayrı bir kapıdan kendilerine ayrılan bekleme bölümüne gelirler. Engelsiz görüşen hükümlüleri ve ziyaretçilerini güvenlik görevlileri gözler. Görüşme sonunda ziyaretçiler tekrar geldikleri bekleme salonuna dönerek cezaevinden çıkarlar. Hükümlülerse görüşme sonrasında üst aramasından geçirilerek cezaevine dönerler (Şekil 7).



Şekil 7. Ziyaretçi hükümlü görüş salonu (68)

**3.Yönetim Binası :** Yönetim binası güvenliğin sıkı olduğu bir bölümdür. Bu binaya yetkililerden başka giren olmaz. Hükümlülerin bu binaya girmelerine izin verilmez. Bu binada bulunması gereken bazı birimler şöyle sıralanabilir; Resepsiyon ve bekleme birimleri, bay ve bayan tuvaletler, cezaevi müdür odası, cezaevi müdür tuvaleti, duşu ve

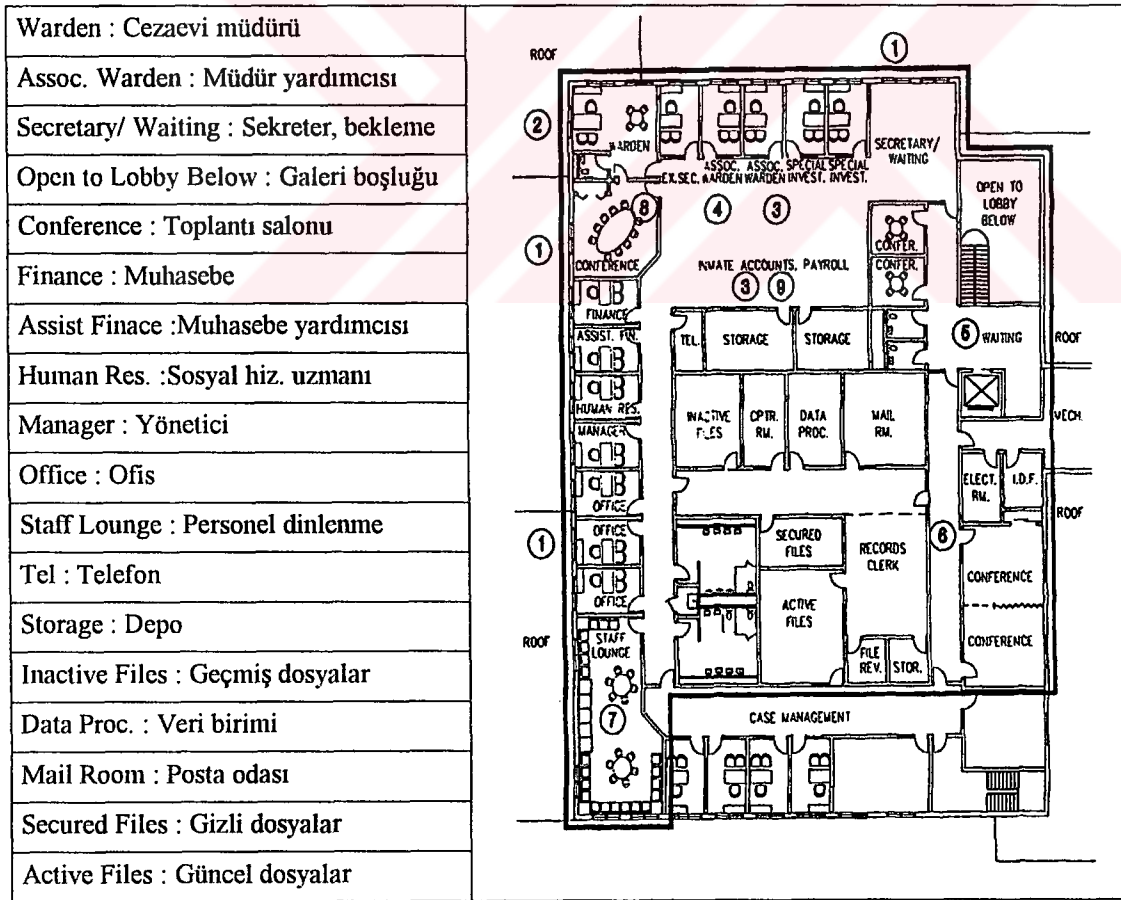


dinlenme odası, Cezaevi müdür toplantı odası, yönetici sekreterliği, cezaevi müdür yardımcı odası, cezaevi içi gözetmeni odası, muhasebe uzmanı odası, muhasebe uzman yardımcı odası, hükümlü kayıt ve evrak odası, personel kayıt ve muhasebe odası, muhasebe arşivi, belge arşiv, konferans ve toplantı odaları, halkla ilişkiler bölümü, posta odası, bürolar, personel tuvaletleri, fotokopi odası, personel dinlenme bölümü, yemekhane, personel özel dolaplarıdır (Şekil 8).

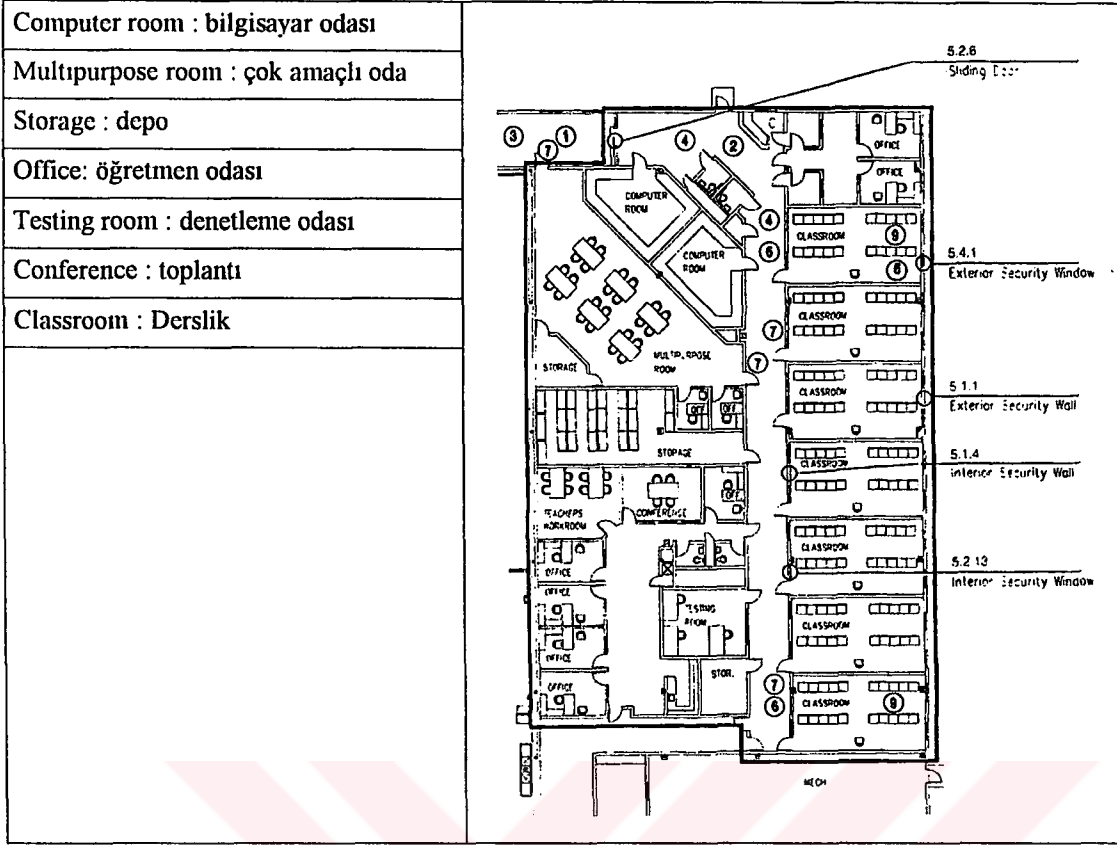
**4 Hükümlü Yatakhane Binası:** Bu binalar cezaevinin kalbi sayılacak en önemli bölümüdür. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki çocuk hükümlülerin kalabalık gruplar halinde bir koğuştta kalması birtakım problemlere neden olmaktadır. Bu nedenle çocukların mümkünse tek yada iki en fazla üç kişilik odalarda kalmaları daha doğrudur. Her binada 20 – 30 çocuk barınacak şekilde binalar inşa edilmelidir. Bu binalarda bulunan odalar insan haklarını zedelemeyecek şekilde güvenlik elemanları tarafından kontrol edilmelidir. Odalarda ki mobilyalar kırılarak ya da başka şekillerde silaha dönüştürülemeyecek malzemelerden imal edilmelidir. Her oda gün ışığı almalıdır. Odalarda televizyon ve radyo bulunmalı ancak yayınlar güvenlik tarafından kontrol edilmelidir. Her binada katlarda oturma salonları ve okuma alanları olmalıdır. Ayrıca binalarda kontrollü olarak telefon konuşması için telefonlarda olmalıdır. Binalarda yemek salonu ya her katta sadece o kata hizmet verecek şekilde ya da tüm binaya hizmet verecek şekilde tek salon olarak yapılmalıdır. Binaların her katında gerekli sayıda güvenlik görevlisi ve en az bir bina sorumlusu olmalıdır. Elbette ki güvenlik personelinin ihtiyacı olan banko, oda, dolaplar ve tuvaletlerde unutulmamalıdır. Ayrı binalarda kalmaları çocuklar arası sınıflamayı kolaylaştıracaktır. (yaş, eğitim vb.) Tüm binalarda yapılacak olan tasarımlar insani koşulları sağlayacak, çocukların yeniden toplumsallaşmalarını kolaylaştıracak şekilde, gerekli estetiğe, rahatlığa, sağlığa sahip ve en önemlisi güvenilir olmalıdır. Yapılan tasarımlar görevli personeli ve hükümlü çocukları herhangi bir hayati tehlikeye sokmayacak güvenlikte olmalıdır.

**5. Eğitim Birimi :** Çocukları yeniden eğiterek cezalarını bitiminde sağlıklı bireyler olarak yeniden topluma kazandırmak cezaevlerinin asıl amacıdır. Bu nedenle yeniden eğitim cezaevlerindeki çocuklar için kaçınılmaz olmaktadır. Eğitim birimlerinin içinde olduğu bir bina gereklidir. Bu yapıda hükümlülere mesleki eğitim, okul eğitimi, ve kütüphane hizmetleri verilmektedir. Okul eğitiminde çocuklar cezaevine girmeden önce gittikleri sınıftan eğitimlerine devam etmektedirler. Amaç temel eğitimi tüm bu çocuklara verebilmektir. Temel eğitimi bitirmiş çocuklar ve isteyen çocuklar ise mesleki eğitim

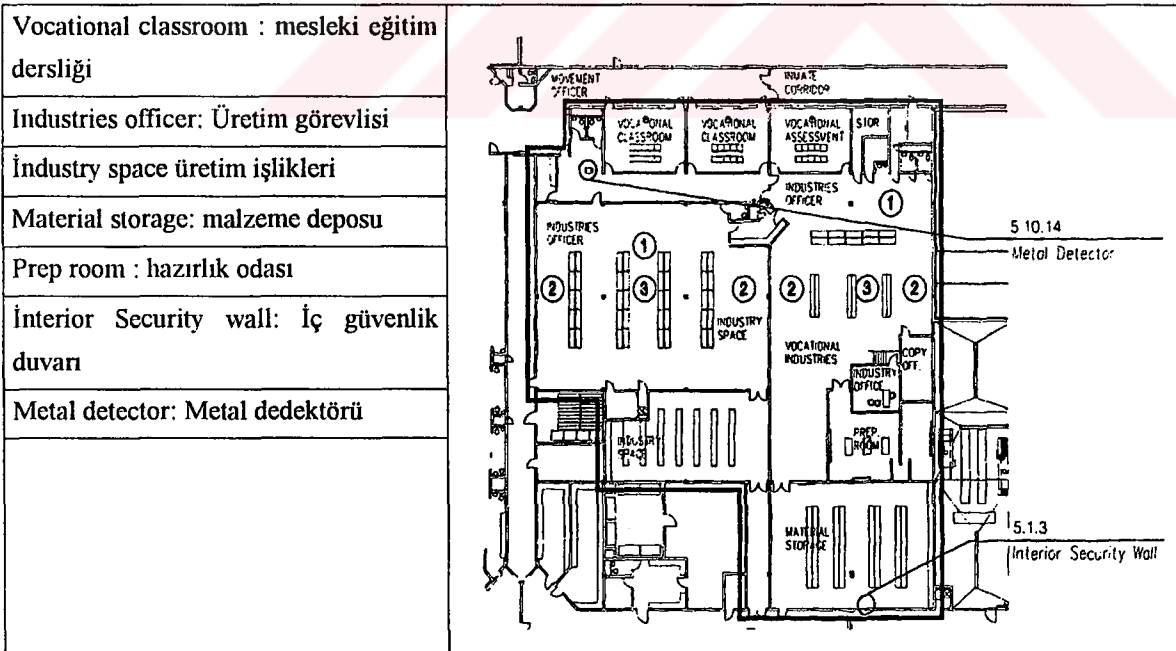
alabilmekte, teknik ve el sanatlarını öğrenebilmektedir. Sürekli yayınların, kitapların ve görsel – işitsel kaynaklarının olduğu kütüphane de çocukların eğitimini desteklemelidir. Eğitim biriminde konusunda uzman eğitimciler ve çocuklara rehberlik yapacak çocuk ruh bilimcileri olmalıdır. Eğitim birimi görevli odalarını, hükümlü ve görevli tuvaletlerini, eğitim sorumlusu odasını, sekreter odasını, arşivi, öğretmen odalarını, eğitsel malzeme deposunu, rehberlik odasını, derslikleri, gerekli laboratuvarları, kütüphaneyi, kütüphane ofisini, kütüphane deposunu ve arşivini, meslek atölyelerini, malzeme depolarını, makine depolarını ve atölye sorumlusu ile güvenlik görevli odasını kapsamaktadır. Hükümlüler eğitim binasına kendileri gelip gidebilirler ancak girişte ve çıkışta ve bina içinde sürekli güvenlik kameraları ile izlenmektedirler. Bina yatakhanelere ve spor alanlarına çok uzak olmamalıdır. Mekanlar gün ışığı almalı ve havalandırılmalıdır. Mesleki eğitim atölyelerinde olabilecek herhangi bir kaza ihtimaline karşı ilk yardım ekipmanı olmalıdır. Ayrıca atölyelerde ki aletler iyi denetlenmelidir. Örnek sınıf ve atölye planları Şekil 9 ve 10 da görülmektedir.



Şekil 8. İdare birimi (68)



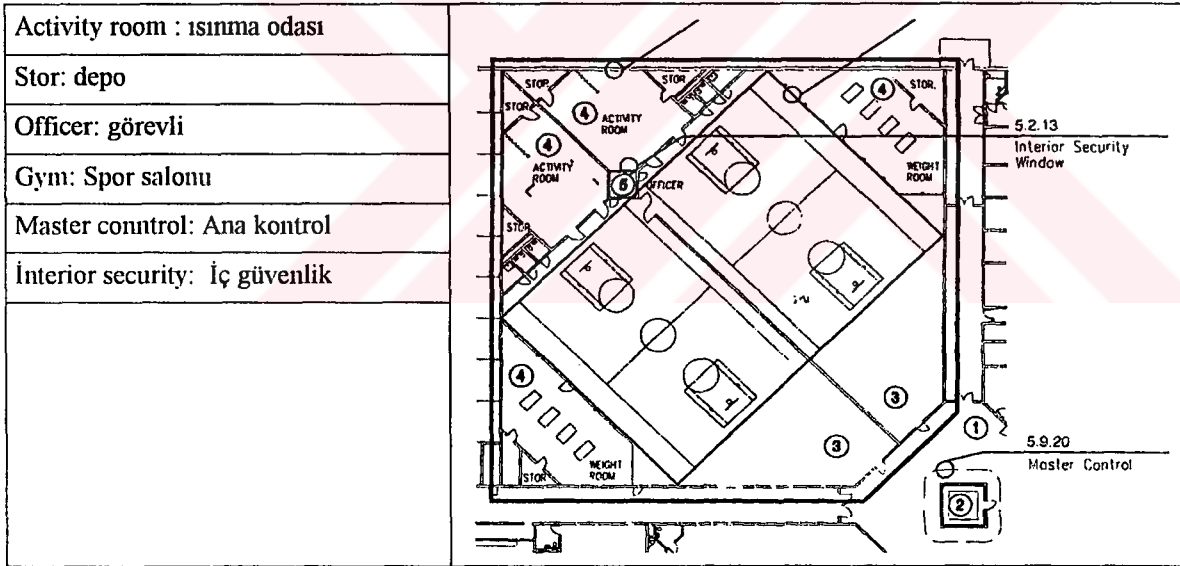
Şekil 9. Eğitim Birimi (68)



Şekil 10. Atölye birimi (68)

**6. Mescit:** Dini inançlara karışmak insan haklarına aykırı olduğu için hükümlüler arasında dini inançlarını yerine getirmek isteyenler için bir mescit bulunmalıdır. Din görevlisinin bulunduğu mescitte yine güvenlik görevlilerince monitörlerle izlenmelidir.

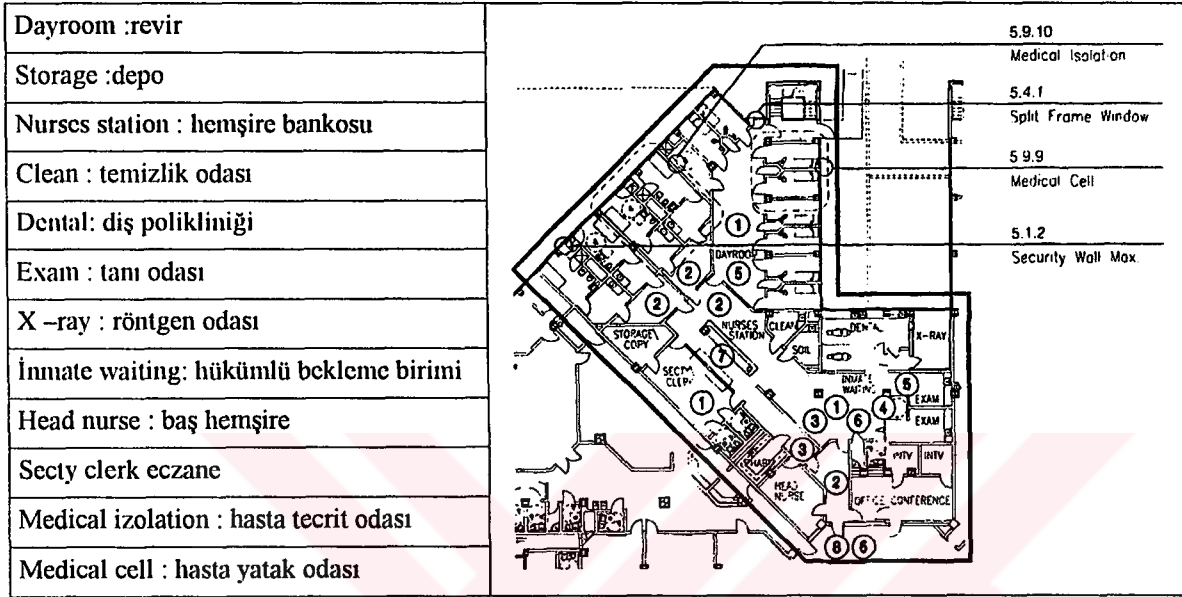
**7. Spor alanları:** Çocuk hükümlülerin enerjilerini boşaltacak sportif faaliyetlere ihtiyaçları vardır. Spor alanlarının amacı hükümlülerin bireysel ya da grup faaliyetlerine katılarak insani ilişkilerini geliştirmelerini, paylaşmayı, takım olmayı ve sportmence yarışmayı öğrenmelerini, bedensel, zihinsel ve ruhsal olarak gelişmelerini sağlamaktır. Spor alanları kapalı ve açık mekanlar olarak iki türlü tasarlanır. İklimin elverdiği dönemlerde çocuklar açık havada spor yapabilirler. Kapalı binada ise yönetici bürosu, atletik malzeme deposu, oturma birimleri depo odası, tuvaletler, jimnastik alanı (basketbol, voleybol vb.), antrenör odası ve güvenlik görevli odası bulunur. Açık alanda ise koşu pisti basketbol sahası bulunmaktadır. Tüm bina giriş ve çıkışları yönetici odasındaki monitörden izlenir. Ters bir durumda müdahale etmek için güvenlik görevlileri bina içinde hazır bulunur. Örnek bir spor alanı Şekil 11’de görülmektedir.



Şekil 11. Spor salonu (68)

**8. Sağlık Birimi:** Sağlık birimi hem hükümlülere hem de personele hizmet verir. Ancak personel ve hükümlü bölümleri ayrılmış olmalıdır. Bu birimde hükümlülerin ruhsal ve fiziksel rahatsızlıkları çözümlenmeye çalışılır. Sağlık biriminin tüm mekanları güvenlik görevlilerince takip edilmelidir. Bölümde ruhsal tedaviler için gözlem odaları gerekli hallerde karantina odaları gibi birimlerde bulunur. Bu birimlerin yanı sıra; personel

bölümünde bekleme odası, hemşire bankosu, doktor odası, tanı odası, tedavi odası, dış kliniği, depo, arşiv ve tuvaletler; hükümlü bölümünde ise güvenlik görevli odası, bekleme odası, tuvaletler, hemşire bankosu, tanı odası, doktor odası, tedavi odası, laboratuvar, depo, arşiv, röntgen, revir bölümü, temizlik odası, dış polikliniği, mutfak, duş, eczane bulunur. Örnek bir sağlık birimi planı Şekil 12’de görülmektedir.



Şekil 12. Sağlık birimi (68)

Cezaevi kompleksinde bu mekanlardan hariç mutfak, gıda malzeme depoları, fırın, su deposu, kazan dairesi (ısıtma kazanları, su motorlar vb.), araba garajı, çamaşırhane gibi teknik servislerde bulunmaktadır.

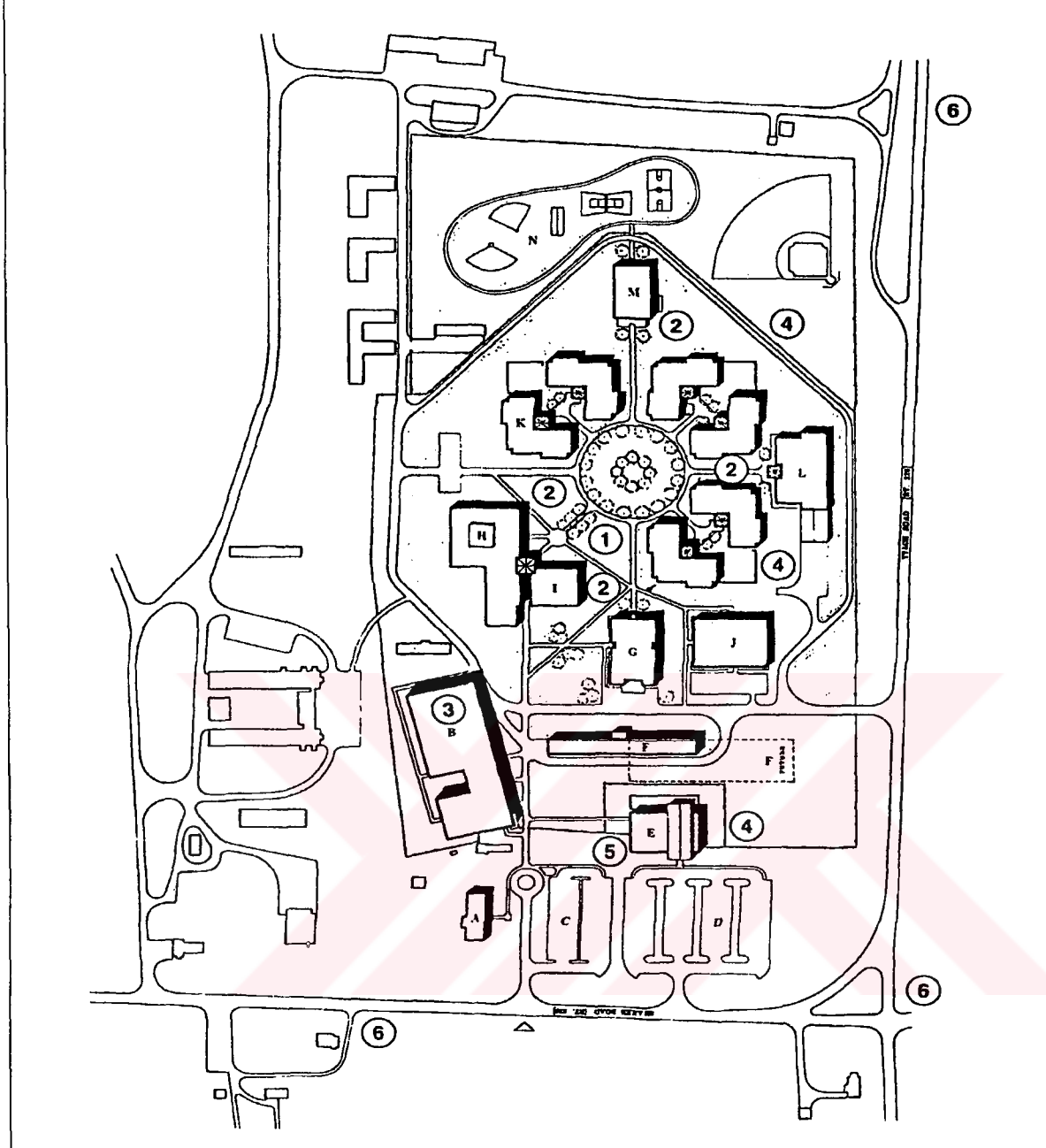
### 1.8.2. Cezaevi Tasarım Modelleri

Cezaevleri değişik modellerde tasarlanabilir. Bunlar;

- **Kampus Modeli** : Tüm birimlerin (yönetim, eğitim,yatakhane v.b.) binaları ayrı ayrıdır. Binalar genellikle tek ya da iki katlıdır. Tek katlı binalarda bazen asma kat kullanılabilir. Tüm binaları birbirine bağlayan yollar vardır. Binalar arasında spor alanları bulunmaktadır. Tüm binaları ve bahçeyi sınırlayan duvarlar ve güvenlik sistemi mevcuttur.

- Değişik Kampus Modeli: Yönetim, eğitim ve servis binaları birbirine bağlıdır. Yatakhane bölümü ayrı binalardadır. Binalar yine çok katlı değildir(iki-üç kat). Tüm binaları birbirine bağlayan yollar vardır. Açık spor alanları binalar arasındaki yerini almıştır. Korunmalı dış duvarlar mevcuttur.
- Birbirine Bağlı Bina sistemi : Yönetim, eğitim ve servis binaları yine birbirine bağlıdır. Yatakhane binası da bu binalara bağlantılıdır. Binalar yine çok katlı değildir. Tüm binalar arasında iç bağlantı vardır. Açık spor alanı dışarıda mevcuttur. Ayrıca korunmalı dış duvarlar yine cezaevini sınırlamaktadırlar.
- Kapsamlı Bina Modeli : Yönetim, eğitim ve servis birimleri tek bir binada toplanmıştır. Bu bina yatakhanelere de bağlıdır. Binalar yine çok katlı değildir. Tüm binalar arasında iç bağlantı vardır. Açık spor alanı dışarıda mevcuttur. Ayrıca korunmalı dış duvarlar yine cezaevini sınırlamaktadırlar. Ancak hükümlülerin dış mekanda hareketleri kısıtlandığı için güvenlik görevli sayısında bir düşüş sağlanmış olur.
- Bütün Bina Modeli : Mega yapıdır. Tüm Birimler tek bir yapıda toplanır. Açık hava spor alanı avludadır. Kapalı spor salonu ortak kullanılmaktadır. Çok katlı bir binadır. Asansör mevcuttur. Hükümlülerin hareketi sınırlıdır. Böylece güvenlik daha az sayıda personelle sağlanabilmektedir. Ayrıca korunmalı dış duvarlar yine cezaevini sınırlamaktadırlar.

Tüm bu cezaevi modelleri içinde çocuklar için tavsiye edilen model kampus modelidir. Çocukların cezaevi baskısını daha az hissetmeleri, açık havada daha çok bulunabilmeleri ceza çekmekten daha çok yeniden toplumsallaşma programlarına kolay uyum sağlayabilmeleri için kampus modeli en uygun model olarak görülmektedir. Kampus modeli örnek bir cezaevi planı Şekil 13'de görülmektedir.



A yönetim	H Sağlık birimi
B Personel Lojmanları	I Rehabilitasyon merkezi
C personel park yeri	K Aynı tip yatakhane binaları
D ziyaretçi park alanı	L Mutfak
E Ziyaretçi görüş binası	M Kapalı Spor salonu
F Eğitim binası	N Açık spor sahası
G Çamaşırhane, kazan dairesi	
1. Açık alanla çevrili okul tipi kampus binaları	2. Hükümlülerin aktivite ve ziyaret için hareket alanı
3. Eğer imkan varsa birim ekelenabilir	4. Gelecekteki gelişmeler için bırakılan alan
5. Hükümlüler tarafından ziyaretçiler için hazırlanan sosyal aktivite alanı (sergi, tiyatro)	6. Kampüs mimari yapısına uygun komşu binalar

Şekil 13. Kampüs modeli örnek bir çocuk cezaevi vaziyet planı (68)

## 2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

### 2.1. Sorunun Belirlenmesi

Çocuklar toplumun en önemli parçasını oluştururlar. Çünkü onlar toplumun devamlılığının güvencesidirler. Güçlü bir toplum ancak; hayat damarları olan çocukların; alacağı eğitim ve öğretime bağlı olarak gelişebilir. Çocukların ihmali, toplum açısından onarılamayacak sorunlara neden olabilir.

Toplum bireyleri ve devlet gücü tüm çocuklara hiçbir ayırım gözetmeden koruyuculuk ve eğiticilik yapmalı kısaca sahip çıkmalıdır. Hiç kimse çocuğunun geleceğinin kötü olmasını istemez. Herkes tüm çocukları kendi çocuğunu düşünür gibi düşünürse toplum elbette ilerleyecektir.

O veya bu nedenle suça itilmiş, bilerek veya bilmeyerek suç işlemiş çocuklar toplumdan dışlanmamalı, yeniden eğitilerek topluma kazandırılmalıdır. Bu çocuklar gelecekte toplumun kara yüzünü oluşturma kaderine mahkum edilmemelidir. Yaşadıkları kötü tecrübeyi bir damga gibi taşımak ve bu hatanın altında ezilerek toplumdan kaçmak yerine, bunu eğitici bir tecrübe olarak hatırlamalı yaptıkları yanlış, doğru amaçlar için koruyucu bir kalkan gibi kullanabilmeli ve toplumla bütünleşebilmelidirler.

Çocuklar hayata daima iyi bir noktadan başlayarak, sürekli iyiyi takip edememekte; bazen hayat kimsenin istemeyeceği bir noktadan başlayarak negatif bir çizgi izleyebilmektedir. Olumsuzluklarla boğuşmak zorunda kalan çocuk çaresiz suç işlemektedir. Toplumun suçlu çocuğa bakışı acımasız olmamalıdır. Mağdur kişinin ve çevresinin intikam almak isteği çocuğu kaybetmekten başka bir sonuç getirmez. Oysa amaç suçlu çocuğu karanlıkta bir başına çaresiz bırakmak değildir. Çünkü karanlıkta çaresiz kalan çocuk, daha başka suçlara yönelecek ve başka mağdurlara neden olacaktır. Çocuğun elinden tutmak ve karanlığına, yolunu aydınlatacak ışık getirmek onu topluma kazandıracaktır ki asıl amaçta bu olmalıdır.



Suçlu çocuğun tutuklandığı anda başlayan yeniden toplumsallaşma süreci çok önemlidir. Bu süreç içinde verilecek eğitim, güven ve sevgi çocuğu içinde bulunduğu korku, öfke ve bilinmezlikten çıkararak sakinleştirecek ve çocuk bu süreci kendi açısından olumlu hale getirebilecektir. Çocuğun bu süreçteyken içinde bulunduğu mekanlar da onun ruhsal açıdan dinginleşmesi ve yeniden toplumsallaşma sürecine uyumu açısından önemlidir. Çocuk horlandığını, unutulduğunu hissettiği anda güvensizlik duygusuna kapılıp hırçınlaşabilir. Çocuğa tutuklandığı ilk andan itibaren önemsendiğini hissettirmek için doğru tasarlanmış mekanlar gereklidir. Sevildiğini ve önemsendiğini hissetmek suçlu durumundaki çocuk için; her çocuk için olduğundan daha önemlidir. Çünkü suçlu çocuk korku, panik, öfke, terkedilmişlik ve pişmanlık içinde bir çok duyguyu ard arda yaşamaktadır. Duygu karmaşası ve çöküntü çocuk için geleceğe karşı güvensizlik ve idealsizlik yaratmakta; bu da çocukta hayata karşı isteksizlik doğurmaktadır.

Çocuk toplum tarafından itildiğini, kimse tarafından sevilmediğini düşünürse ve toplumda ilerleyebilme yollarının kapandığına inanırsa hayattan hiçbir beklentisi kalmaz. İdealsiz bir çocuk iyi olmak yolunda mücadele etmeye karşı isteksiz hale gelir ve kötü güçler tarafından kullanılmaya karşı korunmasız duruma düşer. Bu da onu daha ağır suçlara itebilir. Oysa tüm bunların tam tersini düşünmek çocuğu hayata karşı istekli kılar ve çocuk toplumla bütünleşebilmek için elinden gelen gayreti gösterebilir.

İnsanın özgürlüğünü elinden almak zaten büyük bir cezadır. Cezaevlerinde mekansal yada fiziksel başka bir ceza gereksizdir. Bu nedenle çocuklara gereken konfor ve eğitim en iyi koşullarda sağlanmalıdır. İhtiyaçları ve istekleri göz önünde tutulmalı gerekli güvenlik unsurları ile bağdaştırılarak en iyisi çocuklara sunulmalıdır. Böylece çocuk yeniden toplumsallaşma ve eğitim sürecini başarı ile tamamlayabilir.

## 2.2. Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı; çocuk cezaevlerindeki mekanlarda kullanıcı istek ve ihtiyaçlarını ve yönetimin gerekliliklerini incelemektir. Çalışmada cezaevlerindeki;

- Mekanların kullanıcı istek ve ihtiyaçları açısından yeterliliği,
- Kullanıcıların mekanlara bakış açıları,

- Yeniden toplumsallaşma sürecinde mekanın önemi,
- Kullanılan malzemelerin estetik, sağlık ve güvenlik açısından incelenmesi,
- Renk unsurunun kullanıcıya etkileri,
- Yeniden eğitim ve toplumsallaşma sürecinde ne tür mekanlara ihtiyaç olduğu,

Donatıların malzeme, tasarım ve ergonomi açısından ihtiyaçları karşılayıp karşılamadığı,

Odaların kaç kişilik olması gerektiği güvenlik ve sağlık açısından büyüklükleri, araştırılmıştır.

### **2.3. Araştırmada İzlenen Yol ve Yöntem**

Türkiye’de tutuklanan çocuklar hükümleri kesinleşene dek buldukları ilin cezaevinin çocuk koğuşuna konulmakta hükümleri kesinleşince çocuk ıslahevlerine yada çocuk cezaevlerine yollanmaktadırlar. Bu nedenle araştırma alanı olarak Trabzon Kapalı Cezaevi çocuk koğuşu ile Ankara-Elmadağ Çocuk Ceza ve Tutukevi seçilmiştir.

Çalışmada gözlem ve bireysel görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Trabzon cezaevi çocuk koğuşu 15 gün süre ile 24 saat gözlenerek gözlem cetveline çocukların mekan içinde yaptıkları eylemler not edilmiş, böylece mekanın çocuklar tarafından nasıl kullanıldığı araştırılmıştır. Daha sonra bu koğuşta bulunan 15 çocuktan 5 tanesi seçilerek bu çocuklarla bireysel görüşmeler yapılmıştır. Çocukların suçlu ve tutuklu olmaları nedeniyle özel sorulardan kaçınılmış, daha çok mekana ait istek ve ihtiyaçları genel olarak öğrenilmeye çalışılmıştır.

Elmadağ çocuk ceza ve tutukevinde bulunan 70 çocuk arasından seçilen 10 çocukla da benzer teknikte bireysel görüşmeler yapılmıştır. Çocukların çoğunluğu 17-18 yaş grubu oluşturmaktadır. Çocukların eğitim durumu; geleceğe ait beklentileri, ve ne tür mekanlara ihtiyaç duydukları yine görüşmeler sırasında öğrenilmeye çalışılmıştır.

Görüşmeler çocukların etki altında kalmaması için bireysel olarak yapılmıştır. Görüşme ve izleme sonuçları tek tek incelenerek tablolara dökülmüştür.

### 3. BULGULAR

#### 3.1. Gözlemden Elde Edilen Bulgular

Trabzon Cezaevi Çocuk Koşu 31.01.2000 ile 14.02.2000 tarihleri arasında çocuklara bildirilmeden infaz koruma görevlileri tarafından 24 saat gözlenmiştir. Bulgular hazırlanan cetvellere işlenmiş, sonra incelenen bu cetveller yüzde hesapları yapılarak tablo haline getirilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4'deki bulgulara göre çocukların 15 gün boyunca kullandıkları alanlar ve saatlere göre şöyle sıralanabilir.

\* Saat 01-02 arası çocukların %28'i televizyon seyredirken %4.6'sı yataklarında istirahat ediyor. Çocukların %66'sı aynı saatlerde uyurken %1.4'ü dilekçe yada mektup yazıyor.

\* Saat 02-03 arasında çocukların %16'sı TV izlerken %82.6'sı uyumakta ve %1.4'ü yataklarında sohbet etmektedirler.

\* Saat 03-04 arasında çocukların %3.4'ü televizyon seyredirken %1.3 yataklarında sohbet etmekte ve geri kalan %95.3'de uyumaktadır.

\* Saat 04-05 arasında çocukların %3,4'ü sohbete devam ederken %96.6'sı uyumaktadır.

\* Saat 05-06 arasında çocukların %99.4'ü uyurken %0.6'sı televizyon izlemektedir.

\* 06-07 arasında çocukların %1.4'ü televizyon izlerken %88'i uyumaktadır. Genel koşu temizliği ve kahvaltı hazırlıklarını çocukların %10.6'sı yapmaktadır.

\* Saat 07-08'de çocukların %8.6'sı hâlâ uyurken %2'si televizyon seyretmektedir. Uyanan çocukların %15.5'i yataklarını yaparak, üstlerini giymekte, %9.3'ü temizliğe devam etmekte ve %1.3'ü müzik dinlemektedir. Çocukların %63.3'ü kahvaltılarını bu saatte yapmaktadırlar.

Tablo 4. Hükümlü çocukların mekanları kullanım yüzdeleri (%)

Saatler	TV	Yatak istirahati	Uyku	Yatak toplama	Yatak sohbeti	Yemek odası sohbet	kahvaltı	Yemek	Müzik dinleme, türkü söyleme	Mektup, dilekçe yazım	Resim yapma	Kitap okuma	Bahçe gezintisi	Bahçede top oynama	temizlik	Banyo	Volta	Mahkemeye gidiş	Berbere gidiş	Fotoğraf çektirmeye gidiş	Revire gidiş	
01-02	28	4,6	66							1,4												
02-03	16		82,6		1,4																	
03-04	3,4		95,3		1,3																	
04-05			96,6		3,4																	
05-06	0,6		99,4												10,6							
06-07	1,4		88				63,3		1,3						9,3							
07-08	2		8,6	15,5			35,8		6				6,6		12	1,3						
08-09	18	13,8	3,3	2,6		2,6	0,9		2			1,3	13,3	3,3	7			0,6				0,6
09-10	21,3	19,8	23,1			13,3			4,6			1,3	23,6	6,6	4,6							
10-11	19,4	14	6			12		31,3	8				17,3	10	7,5				1,3			
11-12	6,6	6				4,4		70	2				3,3	2	3,3							
12-13	9	6				20,6			6,6				23,6	8	7,3							
13-14	25,3	8,6				26,6			8,6				12,6									
14-15	19,3	13,3	1,3		5,7	26,6			10				14,4	6,6	0,6							
15-16	29,3	8,6				30			14,6				34,3			0,6				1,3		
16-17	19,3	2,6				27,3			7,6						4							
17-18	10,6					6,6			1,5						4							
18-19	44	6,6				31,3		6,6	7,5						10							
19-20	45,3	8,6	0,6			18,6		2	11,3													
20-21	60	9,3	5,5			14,6		1,3	6			1,3				2						
21-22	37,5	17,5	34,6			8,6		0,6				0,6										
22-23	40	16,6	8,6			20,3		0,6	11,3													2,6
23-24	36	10	6,6			24,3		2,6	16,6	0,6												3,3
24-01	47,3	4	30,4			14,6		3,3							0,6							

\* Saat 08-09 arasında çocukların %18'i sabah programı veya çizgi film izlemekte, %13.8'i kahvaltı sonrası yataklarında istirahat etmekte, %3.3'ü uyumakta, %2.6'sı yataklarını düzeltmektedirler. Çocukların %12'si temizliğe devam ederken %35.8'i kahvaltı yapmakta, %6'sı müzik dinlemektedir. %0.6'sı mahkemelerine gitmek üzere koğuştan ayrılmaktadır. %1.3'ü banyoda iken geri kalan %6.6'sı bahçede gezinmekte yada güneşlenmektedir.

\* Saat 09-10 arasında çocukların %21.3'ü televizyon izlerken, %19.8'i yatak istirahatı yapmakta, %2'si müzik dinlemekte, %0,9'u kahvaltı yapmakta; %13.3'ü bahçede vakit geçirirken %7'si banyo yapmakta %2.6'sı yemek bölümünde sohbet etmekte, %3.3'ü bahçede top oynamakta, %0.6'sı revire çıkmaktadır.

\* Saat 10-11 arası çocukların %19.4'ü televizyon seyretmekte, %14'ü yataklarında istirahat etmekte, %6'sı uyumakta, %1.3'ü kitap yada gazete okumakta, %4.6'sı temizlik işleri ile meşgulken %4.6'sı müzik dinlemekte yada türkü söylemektedir. Çocukların %23.6'sı bahçede vakit geçirirken %6.6'sı yine bahçede top oynamaktadır. Ve geri kalan %13.3'ü de yemek bölümünde sohbet etmektedir.

\* Saat 11-12 arasında çocukların %6.6'sı televizyon seyretmekte, %6'sı istirahat etmekte, %7.5'u temizlik ve yemek hazırlıkları ile meşgul olmakta, %8'i müzik dinlemekte; %17.3'ü bahçede gezinirken %10'u bahçede top oynamakta, %12'si yemek bölümünde sohbet ederken %31.3'ü yemeklerini yemektedir. %1.3'ü berber için koğuşlarından çıkarılmaktadır.

\* Saat 12-13 arasında çocukların %9'u TV seyretmekte, %6'sı istirahat etmekte %3.3'ü temizlik yapmakta, %2'si müzik dinlemekte, %3.3'ü bahçede otururken, %2'si bahçede top oynamakta, %4.4'ü yemek bölümünde sohbet ederken %70'i yemeklerini yemektedirler.

\* Saat 13-14 arasında çocukların %25.3'ü televizyon seyredirken, %8.6'sı istirahat etmekte, %7.3'ü temizlik yapmakta ve bulaşık yıkamakta, %6.6'sı müzik dinlemekte, %23.6'sı bahçede vakit geçirirken, %8'i bahçede top oynamaktadır. %20.6'sı yemek bölümünde sohbet etmektedir.

\* Saat 14-15 arasında çocukların %19.3'ü televizyon izlemekte, %13.3'ü istirahat ederken %1.3'ü uyumaktadır. %5.7'si yataklarında sohbet etmekte, %12.6'sı temizlik yapmakta, %8.6'sı müzik dinlemekte, %12.6'sı bahçede gezinmekte, geri kalan %26.6'sı da yemek bölümünde sohbet etmektedir.

\* Saat 15-16 arasında çocukların %29.3'ü televizyon izlemekte, %8.6'sı istirahat etmekte, %0.6'sı temizlik yapmakta, %10'u müzik dinlemekte yada türkü söylemekte, %14.4'ü bahçede otururken %6.6'sı bahçede top oynamaktadır. Çocukların %30'u yemek bölümünde sohbet etmektedir.

\* Saat 16-17 arasında çocukların %19.3'ü televizyon seyretmekte, %2.6'sı istirahat etmekte, %14.6'sı müzik dinlemekte ve türkü söylemekte, %34.3'ü bahçede gezinmekte, %0.6'sı banyo yapmakta, %27.3'ü yemek bölümünde sohbet etmektedir. Saat 17'de bahçe kapıları kapatılmaktadır (Kış dönemi) .

\* Saat 17-18 arasında çocukların %10.6'sı televizyon seyretmekte, %4'ü yemek hazırlıkları ve temizlikle uğraşmakta, %1.5'u müzik dinlemekte, %6.6'sı yemek bölümünde sohbet etmekte, %1.3'ü volta atmakta ve %76'sı da yemek yemektir.

\* Saat 18-19 arasında çocukların %44'ü televizyon izlemekte, %6.6'sı yatak odasında istirahat etmekte, %4'ü bulaşık yıkamakta ve temizlik yapmakta, %7.5'i müzik dinlemekte, %31.3'ü yemek bölümünde sohbet ederken, %66.6'sı yemek yemekte ve %3.6'sı volta atmaktadır.

\* Saat 19-20 arasında çocukların %45.3'ü televizyon seyredirken, %8.6'sı yatak odasında istirahat etmekte ve %0.6'sı uyumaktadır. Çocukların %13'ü temizlik yapmakta ve bulaşık yıkamakta, %10'u müzik dinlemekte veya türkü söylemekte, %18.6'sı yemek bölümünde sohbet etmekte, %2'si yemek yemektir.

\* Saat 20-21 arasında çocukların %60'ı televizyon izlemekte, %9.3'ü yataklarında istirahat ederken, %5.5'i uyumakta, %1.3'ü kitap okumakta, %6'sı müzik dinlemekte, %14.6'sı yemek bölümünde sohbet ederken %1.3'ü yemek yemekte ve %2'si volta atmaktadır.

\* Saat 21-22 arasında çocukların %37.5'i televizyon seyretmekte, %17.5'i yataklarında istirahat ederken, %34.6'sı uyumaktadır %0.6'sı mektup yada dilekçe yazarken, %0.6'sı kitap yada gazete okumaktadır. Çocukların %8.6'sı yemek bölümünde sohbet etmekte, %0.6'sı yemek yemektirler.

\* Saat 22-23 arasında çocukların %40'ı televizyon seyretmekte, %16.6'sı istirahat ederken, %8.6'sı uyumaktadır. %11.3'ü müzik dinlemekte ve %20.3'ü yemek bölümünde sohbet etmekteyken %0.6' yemek yemektirler.

\* Saat 23-24 arasında çocukların %36'sı televizyon seyretmekte, %10'u istirahat ederken, %6.6'sı uyumaktadır. %0.6'sı mektup yada dilekçe yazmakta ve %16.6'sı müzik

dinlemekte, %24.3'ü yemek bölümünde sohbet etmekten %2.6'sı yemek yemektirler. %3.3'ü volta atmaktadırlar.

\* Saat 24-01 arasında çocukların %47.3'ü televizyon izlemekte, %4'ü yataklarında istirahat etmekte, %30.4'ü uyumaktadır. %14.6'sı yemek bölümünde sohbet etmekte ve %3.3'ü yemek yemektirler.

### 3.2. Bireysel Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Trabzon Kapalı Cezaevinde 5 Çocukla Yapılan Bireysel Görüşme Bulguları şöyledir;

#### 1. Çocuk

Yaş : 17  
 Kardeş Sayısı : 6  
 Eğitim : İlkokul mezunu  
 İş : Tüpçüde ve mobilyacıda çalışıyordu.  
 Cezaevinde geçen süre : 1 yıl  
 Şikayetleri : Kireç badana, kalabalık,  
 İstekleri: Tek kişilik oda, bahçe (yeşillik), spor alanı, bilgisayar öğrenmek, eğitimine devam etmek, yağlı veya plastik boya ve pembe duvarlar ve halı, spor alanı.

#### 2. Çocuk

Yaş : 17  
 Kardeş Sayısı : 6  
 Eğitim : İlkokul mezunu  
 İş : Halde sebze satıcılığı  
 Cezaevinde geçen süre : 20 ay  
 Şikayetleri : Kalabalık, mekan darlığı, yatakların rahatsızlığı  
 İstekleri: Bilgisayar eğitimine devam etmek, derslik, daha çok kitap, çalışma masası, kurs veya atölye, rahat (ergonomik) yatak, pembe duvarlar, plastik boya, halı, çamaşır makinesi, ahşap mobilya, 5 kişilik odalar, elektrik süpürgesi, spor alanı.

## 3. Çocuk

Yaş :17  
 Kardeş Sayısı : 4  
 Eğitim : Orta okul 3'e geçti.  
 İş : Berberlik kursunu bitirdi (cezaevinde)  
 Cezaevinde geçen süre : 10 ay  
 Şikayetleri : Kalabalık (yalnız kalamamak), donatı malzemeleri.  
 İstekleri: Spor alanı, spor malzemeleri, tek kişilik oda, halı, çamaşır makinesi, atölye, eğitime devam şansı, hareketli mobilyalar.

## 4. Çocuk

Yaş : 17  
 Kardeş Sayısı : 6  
 Eğitim : İlkokul terk  
 İş : Terzi çırağı  
 Cezaevinde geçen süre : 4 yıl  
 Şikayetleri : Maddi sıkıntının koşullara çok yansımaları.  
 İstekleri: Duvarda yağlı boya yada plastik boya, renkli duvar boyaları, halı, atölye ve kurslar, spor alanı, masa ve sandalye (plastik), çamaşır makinesi, spor malzemeleri.

## 5. Çocuk

Yaş :16  
 Kardeş Sayısı : 6  
 Eğitim : Ortaokul mezunu  
 Cezaevinde geçen süre : 50 gün  
 Şikayetleri : Kalabalık, kireç badana,  
 İstekleri: 5 kişilik oda, eğitimine devam etmek, atölye (resim), kurs, yağlı veya plastik boya, sarı duvarlar, ahşap donatılar, yaylı yatak (ergonomik), çamaşır makinesi, hayvan besleme şansı, bilgisayar, duvarlara resim.

Elmadağ Çocuk Ceza ve Tutukevinde 10 çocukla yapılan bireysel görüşme bulguları şöyledir;



**1. Çocuk**

Yaş :17

Kardeş Sayısı : 4

Eğitim : Ortaokul terk

İş : Cezaevinde tüm gün idare binasında çalışıyor.

Şikayetleri : Kalabalık, kapıların üzerine kapanması.

İstekleri: 2 kişilik oda, tek kişilik karyola, ahşap donatılar, müzik seti (teyp), TV, halı, spor alanı, dersane, bilgisayar, eğitimine devam etmek, hayvan besleyebilmek, mavi duvarlar.

**2. Çocuk**

Yaş :17

Kardeş Sayısı : 3

Eğitim : İlkokul mezunu

Cezaevinde geçen süre : 7 ay

Şikayetleri : Kalabalık

İstekleri: 5 kişilik oda, beyaz plastik boyalı duvarlar, derslik, eğitimine devam şansı, çeşitli kurslar ve atölyeler, spor alanı, çiçek ve yeşillik, hayvan besleme şansı, oyun salonu (bیلardo, atari vb.), ahşap mobilya.

**3. Çocuk**

Yaş :17

Kardeş Sayısı : 4

Eğitim : İlkokul mezunu

Cezaevinde geçen süre : 9 ay

Şikayetleri : Kalabalık, sürekli koğuşta kalmak, havasızlık (yeterli havalandırma olmadığı için koku oluyor.).

İstekleri: 2 kişilik odalar, gündüzleri gidebileceği derslik, atölye, kurs gibi etkinlikler, bilgisayar, daha çok çeşitli kitap, spor alanı, halı, sarı ışık, masa, iyi havalandırma, yeşillik, hayvan besleyebilmek.

## 4. Çocuk

Yaş	:17
Kardeş Sayısı	: 3
Eğitim	: İlkokuldan terk
Cezaevinde geçen süre	: 1 ay
Şikayetleri	: Kalabalık

İstekleri: 3-4 kişilik oda, ahşap donatılar, rahat yataklar (ergonomik), daha çok kitap, eğitimine devam etmek, atölye ve kurs, beyaz badana, halı, masa ve sandalye, hayvan beslemek, spor alanı ve malzemeleri.

## 5. Çocuk

Yaş	:18
Kardeş Sayısı	: 6
Eğitim	: Lise mezunu (makine bölümü kazanmış)
İş	: Tüpçüde ve mobilyacıda çalışıyordu.
Cezaevinde geçen süre	: 9 ay 10 gün
Şikayetleri	: Kalabalık, basket oynayamamak, lambaları açıp kapayamamak, rahatsız yatak, telefonsuzluk.

İstekleri: Tek kişilik oda, basket sahası, spor alanı, müzik seti, eğitici sinema, atölye, kurs ve eğitim imkanı, oyun salonu (bilardo, atari vs.), kendi açıp kapayabileceği lamba (masa), yaylı (ergonomik) yatak, mavi duvar boyası, her gün sıcak su, hayvan beslemek, telefon, bol ve çeşitli kitap, açık görüş imkanı, donanımlı revir, çamaşır makinesi, çiçek ve yeşillik, terzi atölyesi, ayakkabı atölyesi.

## 6. Çocuk

Yaş	:17
Kardeş Sayısı	: 10
Eğitim	: İlkokul birden terk (Sihhi tesisat kursu)
İş	: Pazarcı (meyve satıcısı)
Cezaevinde geçen süre	: 6.5 ay
Şikayetleri	: Kalabalık, rahatsız yatak.

İstekleri: 1 yada 4 kişilik oda, eğitimine devam etmek, çeşitli kurs ve atölyeler, beyaz plastik boyalı duvarlar, yaylı (ergonomik) yatak, ahşap mobilya, telefon, net televizyon, halı, basket sahası, spor alanı, çamaşır makinesi, her gün sıcak su, hayvan beslemek.

#### 7. Çocuk

Yaş : 15  
 Kardeş Sayısı : 7  
 Eğitim : İlkokul mezunu  
 İş : Yufkacı  
 Cezaevinde geçen süre : 3 ay  
 Şikayetleri : Ses (gürültü), kalabalık

İstekleri: 5 kişilik oda, telefon, açık görüş imkanı, mutfakta çalışmak, spor salonu, hayvan beslemek, rahat yatak.

#### 8. Çocuk

Yaş : 17  
 Kardeş Sayısı : 4  
 Eğitim : İlkokul mezunu  
 İş : Mobilyacıda çırak  
 Cezaevinde geçen süre : 4 ay  
 Şikayetleri : Kalabalık (Mahremiyetsizlik) dolap malzemesi (dolaplar pas tutmuş).

İstekleri: 5 kişilik oda, eğitimine devam etmek, atölye, kurs, ahşap mobilya, şampanya rengi duvarlar, halı, sarı ışık, rahat (ergonomik) yatak, spor alanı, bilgisayar, bol kitap, bahçede yeşillik, açık görüş.

#### 9. Çocuk

Yaş : 14  
 Kardeş Sayısı : 5  
 Eğitim : Ortaokul mezunu  
 Cezaevinde geçen süre : 7 ay  
 Şikayetleri : Kalabalık, gürültü

İstekleri: 3 kişilik oda, ahşap donatı, sarı veya mavi duvar boyası, halı, kitaplık, bilgisayar, eğitimine devam etmek, derslik, basket sahası, spor alanı, el sanatları kursu, açık görüş, hayvan beslemek (ergonomik) rahat yatak, teyp.

#### 10. Çocuk

Yaş : 16  
Kardeş Sayısı : 4  
Eğitim : Okuma-yazma kursu (cezaevinde)  
İş : Minibüs Muavini  
Cezaevinde geçen süre : 7 ay  
Şikayetleri : Kalabalık, rahatsız yataklar, maddi sıkıntılarının şartlara yansımaları.

İstekleri: 2 kişilik oda, oyun salonu (atari vb), eğitimine devam etmek, derslik, kitap, kurs ve atölye, ahşap mobilyalar, renkli (mavi) duvarlar, telefon, bilgisayar öğrenmek, hayvan beslemek, teyp, rahat (ergonomik) yataklar, doktor olmak.

## 4. İRDELEME

### 4.1. Gözlem Sonuçlarının İrdelenmesi

Cezaevinde yapılan 15 günlük gözlem sonucunda çocukların;

\* Yoğun olarak hemen her saatte televizyon izlediği görülmüştür. Televizyon; yatakların bulunduğu koğuş bölümündedir (fotoğraf 1). Bu nedenle televizyon seyredildiği sırada uyumakta olan çocuklar sesten etkilenebilmektedir. Örneğin saat 03-04 arasında %95.3 gibi yüksek oranda uyuyan çocuğa rağmen %3.4'lük bir grup hala televizyon izlemektedir. Koğuş; uyumak, televizyon izlemek, istirahat etmek amaçlı kullanılmakta, işlevler birbirine zıtlık gösterebilmektedir.

\* Çocuklar günün büyük bir bölümünü yatakta istirahatte geçirmektedirler. Mekanda yapacak fazla bir işlev bulamamak gençleri tembelliğe itebilmektedir.

\* Kitap okumaya ayrılan zaman ve çocuk sayısı çok azdır.

\* Çocuklar arasından seçilenler temizlik işleri ile görevlendirilmekte; bu çocuklar gün boyu koğuş temizliği ve bulaşık işleri ile de ilgilenmektedirler.

\* Bahçe hem gezinmek, hem oturmak hem de top oynamak için kullanılmaktadır. Bu da bahçenin yeterince geniş olmasını gerektirmektedir (fotoğraf 2). Bahçe kapısı sabah 7'de açılmakta ve 17'de kapanmaktadır (kış dönemi). Çocuklar bu süre içinde bahçeyi yüksek bir yüzde ile kullanmaktadırlar. Bu da onların açık havaya ve spora olan ihtiyaçlarını göstermektedir.

\* Yemek ve Kahvaltı sabah, öğle ve akşam saatlerinde düzenli olarak yapılmaktadır. Çocuklar genellikle kahvaltılarını 7-10 saatleri arasında yapmakta; öğle yemeklerini 11-13 arasında ve akşam yemeklerini de saat 17-19 arasında yemektedirler.

\* Çocukların en yoğun olarak kullandıkları bir mekanda yemek bölümüdür (fotoğraf 3, 4, 5, 6, 7, 8). Çocuklar bu mekanı yemek yemek, kahvaltı etmek, müzik dinlemek, dans etmek, türkü söyleme ve sohbet etmek gibi sosyal amaçlar için kullanmaktadırlar. Çocukların yoğun bir yüzdeyle gün boyu birbirleri ile sohbet ettikleri gözlenmiştir.

\* Çocukların bahçe kapıları kapandıktan sonra da volta attıkları, kapalı mekanlarda sıkıldıklarının göstergesidir.

## 4.2. Bireysel Görüşme Sonuçlarının İrdelenmesi

Trabzon Kapalı Cezaevi çocuk koğuşunda ve Elmadağ Çocuk Ceza ve Tutukevinde yapılan bireysel görüşmelerden elde edilen bulgulara göre;

\* Görüşülen çocukların %6.6'sı 14, %6.6'sı 15, %13.3'ü 16, %67'si 17 ve %6.6'sı 18 yaşındadır.

\* Bu çocukların %13.3'ü 3, %33.3'ü 4, %6.6'sı 5, %33.6'sı 6, %6.6'sı 7, %6.6'sı 10 kardeşir.

Buna göre bu çocukların kalabalık ailelerden geldiği görülmüştür.

\* Çocukların %13.3'ü ilkokuldan terk, %53.5 ilkokul mezunu, %13.3'ü ortaokuldan terk, %13.3'ü ortaokul mezunu, %6.6'sı lise mezunudur. Bu sonuçlar eğitim ve suç ilişkisini ortaya çıkarmaktadır.

\* Çocukların %80'i kalabalıktan şikayetçidir (fotoğraf 9, 10). Koğuş yerine çocukların %33.5'i tek kişilik, %20'si iki kişilik, %6.6'sı üç kişilik, %6.6'sı dört kişilik, %33.3'ü beş kişilik oda istemektedir.

\* Çocukların %60'ı eğitimlerine devam etmek istemektedir. Buna yönelik olarak %46.6'sı bilgisayar, %100 kurs, atölye ve derslik %40'ı daha çok kitap ve kütüphane istemektedir.

\* Çocukların %55'i yataklarından ve donatılarından şikayetçidir. Anşap donatı ve ergonomik yatak istemektedir (fotoğraf 11, 12, 13, 14).

\* Çocuklar plastik veya yağlı boya istemekte kireç boyadan şikayet etmektedirler (Trabzon). Çocukların %6.6'sı sarı, %26.8'i pembe, %20'si şampanya, %20'si mavi, %26.6'sı beyaz badana istemekte, açık ve pastel renklerden huzur duyduklarını belirtmektedirler.

\* Çocukların %60'ı yerlerde mozaik, seramik vb. gibi soğuk malzemeler yerine halı istemektedirler (fotoğraf 15).

\* Çocukların %100'ü bahçelerini yetersiz bulmakta ve açık yada kapalı spor sahası ve malzemesi istemektedirler (fotoğraf 16, 17, 18).

\* Çocukların %33.5 çamaşırlarını ellerinde yıkamaktan şikayetçi olduğu için çamaşır makinesi istemektedirler (fotoğraf 19-20).

\* Çocukların %6.6'sı elektrik süpürgesinin koğuş temizliğinde yararı olacağını düşünmektedir.

\* Çocukların %33.5'i koğuşlarda (odalarda) müzik dinlemek için teyp yada müzik seti istemektedir.

\* Çocukların %13.3 sıcak suyun haftada bir değil her gün olmasını istemektedir.

\* Çocukların %40'ı yeşillik yada çiçek görmek istemekte %53.5'uğu kendilerine arkadaşlık edebilecek bir hayvan (genellikle kuş) beslemek istemektedir.

\* Çocukların %30'u açık görüş istemekte araya konan tel, cam vb. gibi bariyerlerin kaldırılmasını yada iyileştirilmesini istemektedirler. Ayrıca çocukların yine %30'u ailelerinin uzakta olması nedeniyle görüşe gelemediklerini onlarla görüşebilecekleri bir telefonun cezaevinde olmasını istemektedirler.



## 5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

### 5.1. Gözlemden Elde Edilen Sonuç ve Öneriler

Yapılan gözlemlerden elde edilen bulguların irdelenmesi ile şu sonuçlara varılmıştır.

\* Çocuklar gün boyu yoğun bir yüzde ile hemen her saatte televizyon izlemektedirler. Televizyonun yatakların bulunduğu koğuştta olması (Trabzon) uyumakta olan çocukların rahatsız edebilmektedir. Ayrıca gelişme çağında olan bu çocukların düzenli olarak uyumaları gerekmektedir. Sonuç olarak televizyonla geçecek süre kısıtlanmalı ve televizyon seyredilebilecek ayrı bir mekan olmalıdır.

\* Çocuklar; tüm gün koğuştan hiç çıkamamakta ve yapacak işlerinin azlığı nedeniyle yoğun bir zamanı uyuyarak yada yatakta istirahat ederek geçirmektedirler. Bu çocukların genç yaşların enerjisini taşımakta oldukları göz önüne alınırsa enerjilerini bu şekilde köreltmek yerine eğitsel aktivitelere ve spora yönlendirmelidir.

\* Çocukların kitap okuma, resim yapma, yazı yazma gibi aktivitelere çok az bir yüzde ile ve çok sınırlı saatlerle katıldıkları gözlenmiştir. Eğitimin geliştirilmesine yönelik çalışmalara çocuklar yönlendirilmelidir.

\* Çocukların bahçede geçirdikleri ve top oynadıkları zaman ve yüzde oldukça yüksektir. Bu da çocukların açık alana ve spora olan ihtiyaçlarının bir göstergesidir.

\* Çocuklar müziğe de önem vermektedir. Müzik bilgi ve zevklerini geliştirmeye yönelik eğitsel çalışmalara yapılabilir.

\* Cezaevlerinde açılan eğitsel kurslara katılım oranı yüksektir. Bu nedenle bu kursları devamlı kılmalıdır.

### 5.2. Bireysel Görüşmelerden Çıkan Sonuç ve Öneriler

\* Çocukların büyük bir çoğunluğu kalabalık ailelere sahiptir ve yine büyük bir çoğunluğu eğitime ilk okuldan sonra devam etmemiştir. Ancak eğitimlerine devam etmek istemektedir. Buna yönelik olarak dersliklere, gerekli eğitim programlarına, eğitici kurslara gerek vardır.



\* Çocuklar kalabalık koşullarda kalmaktan şikayetçilerdir. Gürültü, havasızlık, mahremiyetin sağlanamaması, koku ve sıkıntı nedeniyle çocuklar kalabalık koşulları istememektedirler. Büyük çoğunluğu bireysel oda istemekte; güvenlik ve yeniden eğitim programları açısından en uygun çözümünde çocukların istekleri ile aynı sonucu verdiği ve en iyi çözümün bireysel oda olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

\* Çocuklar duvarlarda kireç boya yerine su bazlı (güvenlik nedeni ile) plastik boya istemektedirler. Tercih ettikleri renkler pastel ve açık tonlardır. Daha ziyade pembe, beyaz, mavi ve şampanya renkleri tercih edilmektedir.

\* Çocuklar taş, mozaik ve seramik yer döşemelerinin soğuk ve itici olduğunu düşünmekte; ancak koğuş içinde temizlik açısından doğru malzeme olduğunu ama koğuşunda zaten istemedikleri bir şey olduğunu söylemektedirler. Çocuklar bireysel oda ve yerde sıcak malzeme özellikle halı istemektedirler. Halının evlerini hatırlattığını savunmaktadırlar. Ancak halının güvenlik açısından sakıncalı yanları olabilir. Bu nedenle güvenlik açısından sorun yaratmayacak sıcak bir malzeme araştırılmalıdır.

\* Çocukların enerjilerinin yüksek olduğu göz önünde tutularak bu enerjiyi olumlu yönde boşaltmak için yeterli spor sahası ve spor malzemesi sağlamak gerekmektedir. Enerjisini spor yoluyla boşaltan çocuk hem sağlıklı bir gelişim gösterecek hem de enerjisini kötü yönlere çevirmeyecektir.

\* Metal ranza ve dolaplar bir süre sonra paslanmakta soğuk, eski ve konforsuz bir görünüm kazanmaktadır. Seçilecek malzemenin doğru olması ve donatılarda çocuklara yönelik canlı renklerin kullanılması gerekmektedir. Kullanıcıların büyüme çağındaki çocuklar olduğu unutulmamalı mobilyalar ergonomik ve kullanışlı olmalıdır. Malzeme güvenlik açısından da önemlidir. Tasarımlar ve kullanılan malzemeler kırılarak silah olarak kullanılacak şekle asla gerektirmeyecek şekilde tasarlanmalıdır.

\* Çocukların kendileri ile ilgili bazı sorumluluklara sahip olması güzeldir. Ancak işlerinde çocuklara yardımcı olmak amacı ile kurumlarda çamaşır makineleri bulundurulmalıdır.

\* Kullanıcıların çocuk olduğu unutulmamalı hayal güçlerini destekleyici, eğitici ve bilgilendirici kitaplar kendilerine sağlanmalı; kullanabilecekleri bir kütüphane kendilerine verilmelidir.

\* Çocukların yeniden eğitilmelerine yönelik grup terapisi, bireysel görüşme ve sohbet alanları kendilerine sağlanmalıdır. Kendi aralarında sohbete büyük bir zaman ve katılım yüzdesi ayırmaları bu sonucu desteklememektedir.

\* Çocuklar çoğunlukla çiçek ve yeşillik görmek istemektedirler. Bir takım güvenlik sorunları nedeni ile saksı ve toprak kendilerine verilememekte ise de en azından pencerelerinden yüksek duvarlar yerine yeşillik görmeleri sağlanabilmelidir.

\* Çocuklar sorumluluk duygularının gelişmesi ve sevgilerinin, merhametlerinin artması için hayvan beslemeye teşvik edilmelidir. Ancak bu görevlilerin nezaretinde hayvanlara ve kendilerine zarar vermeyecek şekilde kontrollü olmalıdır. Aksi takdirde bazı sağlık sorunları gündeme gelebilir.

\* Çocukların aileleri ile görüştükleri görüş yerleri bariyerli ve bariyersiz (açık-görüş) olarak tasarlanmalı; mümkün olduğunca çocuklar aileleriyle açık görüş ile görüşebilmelidir. Onlar çocuktur ve sevgiyi yakından hissetmek eğitimlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Görüşe gelemeyen ailelerin çocukları ile konuşabilecekleri telefon mutlaka bulundurulmalıdır.

Şu an için Ankara Elmadağ çocuk tutukevi onarım ve yenileme çalışmaları ile daha modern ve insani koşullara ulaştırılma çabasıdadır. Ancak bu ve diğer tutukevleri koğu sistemine sahiptirler. Kampüs modeli tutukevi çocuklar için en ideal çözüm olacaktır. Açık havada spor yapabilmeye imkan sağlayacak spor alanlarına ve yeniden toplumsallaşmayı kolaylaştıracak eğitim programlarının uygulanabileceği derslik ve atölyelere kavuşmak çocukların bu süreci başarı ile tamamlanması için gereklidir. Kız çocuklarını yetişkin (kadın) koğuşlarından kurtaracak ve yetişkin cezaevlerinin çocuk koğuşlarına duyulan ihtiyacı ortadan kaldıracak kapasitede çocuk tutukevlerine sahip olmak hedeflenmelidir.

Unutulmaması gereken nokta bu çocukların cezaevlerine; toplumdan dışlanmak, acı çekmek veya damgalanmak için değil yeniden eğitilmek, bilgilendirilmek ve topluma geri dönmek için geldikleridir. Onlar en iyi şartlarda ve imkanlarda yeniden toplumsallaştırılmalıdır. Çocuklara (her ne suç işlerse işlemiş olsun) hataları gösterilerek doğru öğretilir. Bunun için gayret edilmelidir. İşlevlerin yerine gelebilmesindeki en önemli kriter işleve uygun mekanın hazırlanmasıdır. Mutfağı olmayan bir restoranda kimse yemek yiyemez. Öyleyse gerekli mekanları ve donanımları olmayan bir cezaevi çocukların yeniden toplumsallaşma sürecini asla tamamlayamaz. Çocukların istek ve ihtiyaçlarını göz önünde tutarak güvenli, sağlıklı, konforlu ve estetik mekanlar bu süreci hızlandıracak ve kolaylaştıracaktır.

## KAYNAKLAR

1. Yavuzer, H., Çocuk Psikolojisi, II. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1994,
2. Tüzün, B., Çocuk Suçluluğu Kavramı ve Yasal-Kurumsal Düzenlemeler, Uzmanlık Tezi, İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, İstanbul, 1989.
3. Apak, S., Gelişim Nörolojisi, İ.Ü. Çocuk Sağlığı Enstitüsü, II. Baskı, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 1989.
4. Neyzi, O., Ertuğrul, T., Pediatri Cilt 1, Nobel Tıp Kitapevi, İstanbul, 1989.
5. Yörükoğlu, A., Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar, VIII. Baskı, Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul, 1993.
6. Mirel, E., Child Psychiatry In Handbook of Psychiatry, Ed. Soloman P. Patch, D.V. Lange Medical Publications California Black well Science Publication Oxford, Edinburg, 1969.
7. Nursal, İ., Çocukta Cinsel Gelişim ve Cinsel Eğitim, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler A.B.D., Seminer Notları, Ankara, 1990, s.2-9.
8. Yavuzer, H., Çocuk ve Suç, IX. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1998,
9. Uluğtekin, S., Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma, Bizim Büro, Ankara, 1991.
10. Haskell, M.R, Yablonsky, L., Crime and Delinquency 2. printing Raid Mcvally, Chicago, 1971.
11. Gökçe, B., Memleketimizde Cumhuriyet Devrinde Kimsesiz Çocuklar Sorunu İle İlgili Tutumun Sosyolojik Mukayeseli Tahlili ve İzahı, SSBY Yayınları, Ankara, 1971.
12. Konanç, E., Çocuk Suçluluğu, Türk Hukuku ve Toplumuna Üzerine İncelemeler, Ed. A. Güriz ve P. Benedict, Türkiye Kalkınma Vakfı, Ankara, 1974.
13. Uluğtekin, S., Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları, Bizim Büro, Ankara, 1994.

14. Uluğtekin, S., Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal Hizmet Kuruluşları, Facultatis Decima Anniversaria M.Ü. Hukuk Fakültesi, 10. yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, İstanbul, M.Ü. Hukuk Fakültesi, Yayın No: 536, 1993, s. 313-323.
15. Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1990.
16. Yenisey, F., Çocuk ve Küçük Sanıkların Muhakemesinde Yeni Eğilimler ve İnsan Hakları Sorunu, Facultatis Decima Anniversaria, M.Ü. Hukuk Fakültesi 10 Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, İstanbul M.Ü. Hukuk Fakültesi, Yayın No: 536, 1993, s. 277-283.
17. Cebiroğlu, R., Çocuk Akıl Sağlığı ve Hastalıkları, İstanbul Tıp Fakültesi Klinik Ders Kitapları, Cilt:17, İstanbul, 1992.
18. Onursal, B., Çocuk Suçluluğu Konusunda Baroların ve Gönüllü Kuruluşların Rolü, Facultatis Decima Anniversaria. M.Ü. Hukuk Fakültesi 10. Yıl, Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, İstanbul, M.Ü. Hukuk Fakültesi Yayın No: 536, Cilt:7, İstanbul, 1993, s. 107-114.
19. Yücel, M.T., 1980-1992 Yılları arasında Türkiye'de Çocuk Suçluluğu, Facultatis Decima Anniversaria. M.Ü. Hukuk Fakültesi. 10. Yıl Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, İstanbul, M.Ü. Hukuk Fakültesi, Yayın No: 536, 1993, s.155-177.
20. Kaner, S., Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 25, Sayı:2, Ankara, 1993.
21. Türkeri, S., Çocuk İslahevleri ve Çocuk Cezaevindeki Çocukların Suç İşleme Nedenleri Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Planlaması, A.B.D. Ankara, 1995.
22. Evrim, S., Psikoloji Açısından Suçluluk Sorunu ve Psiko-Sosyolojik İzahı Denemesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1970.
23. Attar, H., Suçlu Çocukların Yeniden Eğiten Kurumların Yönetimi, Doktora Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Planlaması, A.B.D., Ankara, 1992.
24. Albanese, J.S., Dealing with Delinquency, An Investigation of Juvenile Justice, University press of America, New York, 1985.
25. Haskell, M.R, Yablonsky, L., Criminology Crime and Criminality Third Edition, Houghton Mifflin Com., Boston, 1983.
26. Klempher, J., Parker, R.D., Juvenile Delinquency, Juvenile Justice, Franklin Walts New York, 1981.

27. Kaya, M., 13-18 Yaşları Arasındaki Suç İşlemiş Ergenlerdeki Psikopatolojik Belirtilerin Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Sağlık Bil. Enstitüsü Sosyal Bilimler, A.B.D., Adli Psikoloji, Ankara, 1993.
28. Bennet, I., Delinquent and Nevrotic Children, Tavistock Pub, London, 1960.
29. Dönmezer, S., Kriminoloji, VII. Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1984.
30. Hancı, İ. H., Çocuk Suçluluğu, Aile ve Eğitim Etkisi Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Günleri, 25-28 Nisan Kuşadası Kongre Kitabı, 1992, s. 109-208.
31. Aksay, B., Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü, Kusur Yeteneğine ve Sorumluluğa Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler, A.B.D., İstanbul, 1989.
32. Özgenç, İ., Kusur Yargısı ve Yaş Küçüklüğü, Facultatis Decima Anniversaria M.Ü. Hukuk Fakültesi 10. Yıl Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, İstanbul, M.Ü. Hukuk Fakültesi, Yayın No: 536, 1993, s. 262-265.
33. Akgün, N. Adli Psikiatri, Ankara, 1987, s. 10-11, 69-71, 89-90.
34. Dağlar, S., İstanbul Çocuk Mahkemelerine Yansımış Cinsel Suç Olgularının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler A.B.D., İstanbul, 1994.
35. Yalçın, A., TCK, CMUK, TMK, OHK, DGMK, ÇMK, MSMUK, CİK, BK, KMNKKK, Der Yayınları, 118, İstanbul, 1993, s.454-472.
36. Artuk, E. M., Gökçen, A., Yenidünya Ceza Kanunları, Alkım Yayınevi, Kadıköy, İstanbul.
37. Eriş, S., Adli Tıpta Suçlu Çocuk Kavramı, Uzmanlık Tezi, Adli Tıp Kurumu, İstanbul, 1988.
38. Gök, Ş., Songar, A., Özen, C., İçel, K., Bayraktar, K., Dinçmen, K., 11 Yaşını Bitirmiş 15 Yaşını Doldurmamış Olanlarda, Farik ve Mümeyyizlik Kavramı, 2. Ulusal Adli Tıp Günleri, 25-28 Eylül, Bursa Panel ve Serbest Bildiriler Kitabı, 1986, 13-40.
39. Dinçmen, K., TCK. 54. Maddesinin Karşısında Farik ve Mümeyyiz Olma Kavramının Adli Psikiyatri Açısından İrdelenmesi, Facultato Decima, Annieversaria. M.Ü. Hukuk Fakültesi 10. Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, İstanbul, M.Ü. Hukuk Fakültesi Yayın No: 536, 1993, s. 247-250.
40. Aykaç, M., Adli Psikiatri, Adli Tıp Ders Kitabı, II. Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 1993, s. 292-298.

41. Özgence, Y., Viyana'da Yaşayan "İkinci Kuşak" Türk Gençleri ve Suçluluk. Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler A.B.D., İstanbul, 1994.
42. Tarımeri, N., İsviçre'de Suça Yönelen Gençlerle İlgili Yasal Çalışmalar, Bu Alandaki Sosyal Hizmet Uygulamaları ve Türk Gençlerinin Suça Yönelmeleriyle İlgili Gözlemler, H.Ü. Sosyal Hizmetler Y.O. Dergisi Cilt:8, Sayı:1,2,3, 1990, s. 71-104.
43. Akbal, O., "Evet/Hayır" Cumhuriyet Gazetesi 1 aralık 1983, s.2.
44. Onur, E., Suçlu Çocuklara Uygulanan Yaptırımlar Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, 1979.
45. Thornton, J.R., William, E., Jennifer, A., Jamer and William, G. Doorner Delinquency and justice Illinois; Scott, Foresman and Company, USA, 1982.
46. Keller, Oliver J., Benedict S., Alper, Halfway Houses Community-Centered Correction and Treatment Massachusetts: Heath Lexington Books, D.C. Heath and Company, USA, 1970.
47. Neumeyer, Martin H., Juvenile Delinquency in Modern Society, III. Edition, The van Nostrand Series in Sociology, New Jersey, 1964.
48. Cohn, Y., Criteria for the Probation Officer's Recommendations to the Juvenile Court Judge Probation and Parole, Ed: R.M. Carter L.T. Wilkins, Willey and sons, New York, 1970.
49. Empey L.T., Contemporary Program for the Adjudicated Juvenile Offenders Juvenile Justice Management, Ed: G. Adams, R.M. Carter, J.D. Gerletti, D.G. Pursurt, P.G. Rojers, Charles C. Thomas Publishers, Springfield, 1973.
50. Maskin, M.B., The Differential Impact of Work-oriented Communication Oriented Juvenile Correction Program Upon Recidivism Rates in Delinquent Males, Ed: R.R. Ross ve P. Gendreau, Effective Correctional Treatment, Butter Worths, Toronto, 1980.
51. Jarvis, D.C., Institutional Treatment of the Offender, Mc Graw-Hill Book, New York, 1978.
52. Uluğtekin, S., Suçlu Çocuklara İlişkin İslah Sisteminde Kurumsal Bakım ve Çağdaş Tretman Modelleri, H.Ü. Sosyal Hizmetler Y.O. Dergisi, 03.03.1985, s. 197-215.
53. United Nations, Unesco Institute for Education Basic Education in Prisons; Maryland State Department of Education, Baltimore, 1995.
54. Gür, Ş., Konutta Yaşam Niteliğini Belirleyen Boyutlara Genel Bir Bakış, DPT, DKB'de Nitelikli Konut Araştırması, KTÜ, Trabzon, 1993.

55. Tavşan, F., Trabzon Konutları Örneğinde Çocuk Odaları Mekan ve Donatı Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, Trabzon, 1995.
56. Kanbay, H., Yurtlarda Çocuk Oyun Mekanları Tasarım Dergisi, S.7-8, 1994, s. 103-104.
57. Akarsu, F., Piaçet'ye Göre Çocukta Mekan Kavramının Gelişimi, Mimarlık Dergisi, S.207-209, 1984, s.31-33.
58. Barre, F., Çocuk ve Mekan Yada Yitirilmiş Kent, Mimarlık Dergisi, S.207-209, 1984, s.15-17.
59. Alp, T., İç Mekanlarda Renk Kavramı, İç Mekan Düzenleme Bilim Dalı Konferansları, M.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayın No: 4, İstanbul, 1984, s. 83-89,
60. Şirel, Ş., Kuramsal Renk Bilgisi, IDMM, Akademi Yayınları, Kurtuluş Matbaası, İstanbul, 1974.
61. Muci, S., Yapay Aydınlatmanın Mimari Tasarımla İlişkili Yönleri, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 1994.
62. Friedling, H., Psychologische Raumgestaltung und Farbdynamik, V. Baskı, Must Eschmidt Verlag, Göttinger, 1963.
63. Friedling, H., Aver, X., Mensch Farbe Raum, III. Baskı, Verlag Georg D.W., Call Wey Verlaq, München, 1974.
64. Friedling, H., Farbe im Raum, Callwey Verlag, Münshen, 1974.
65. Anonim, Design-Arena, "Çocuk Mobilyası 92" Tasarım Dergisi, S.34, 1993, s. 130-133.
66. Kayış, B., İlk Eğitim Yapılarına Yönelik Donatıların Ergonomik Tasarımı, İç Mekan Donatım Elemanları ve Tasarım Sempozyumu, H.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimari ve Çevre Tasarımı Ana Sanat Dalı, Ankara, 1987.
67. Arcan, E., Evcı, F., Mimari Tasarıma Yaklaşım, Bina Bilgisi Çalışmaları, Yıldız Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1987.
68. Krasnov, P.C., Correctional Facility Design and Detailing, McGraw Hill Company, USA, 1997.

## 6. EKLER

Ek-1 Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri hakkında Kanun

Ek-2, Çocuk Hakları Sözleşmesi

Ek-3, Trabzon Kapalı Cezaevi Çocuk Koğuşu ve Elmadağ Çocuk Ceza ve Tutukevi Çocuk Koğuşları fotoğrafları.





**EK –1****KURULUŞ****Mahkemenin Kuruluşu**

Madde 1. (1988/3412 sayılı Kanun ile değişiktir.)

Her ilde ve büyük Şehir belediyeleri hudutları içinde kalan ilçeler hariç, merkez nufusu yuzbinin uzerindeki her ilçede bir ocuk mahkemesi kurulur. ocuk mahkemeleri bir başkan ve iki uyeden teŐekkul eder.

İŞ durumunun gerekli kıldığı yerlerde birden fazla ocuk mahkemesi kurulabilir.

ocuk mahkemelerinde gurev yapacak başkan ve uyeler Hakimler ve Savcılar Yukek Kurulu tarafından doğrudan doğruya bu mahkemeler atanabilecekleri gibi, iş ve kadro imkanları nazara alınarak, gurevli oldukları mahaldeki ocuk mahkemeleri nezdinde yetki ile de gurevledirilebilirler.

**Başkan ve Uyelerin Nitelikleri**

Madde 2 (1988/3412 sayılı Kanun ile değişiktir.)

ocuk mahkemelerinin adli yargı hakimleri arasından seçilen başkan ve uyelerin tercihen; 30 yaşını bitirmiş bulunmaları, ocuk sahibi ve kadro imkanlarının el verdiği oranda ayrı cinsiyette olmaları gereklidir.

**Başkan ve Uyelerin Gurev Yapmamaları Hali**

Madde 3 (1988/3412 sayılı Kanun ile değişiktir.)

ocuk mahkemesi başkan ve uyelerinin hukuki ve fiili sebeplerle gurev yapamamaları halinde, bu mahkemede gurev yapacak başkan ve uyeler, Hakimler ve Savcılar Yukek Kurulunca onceden belli edilir.

**Savcılık Teşkilatı**

Madde 4. Bu kanuna gure savcılık gurevi, ocuk Mahkemelerinin bulunduğu yerdeki Cumhuriyet Savcısı veya gurevlendireceği yardımcıları tarafından yerine getirilir.

**Temyiz Mercii**

Madde 5 (1981/1551 sayılı Kanun ile yururluktan kaldırılmıştır.)

Ek-1'in devamı

## **ÇOCUK MAHKEMELERİNİN GÖREV VE YETKİLERİ**

### **Çocuk Mahkemelerinin Görevi**

Madde 6 (1988/3412 sayılı Kanun ile değiştir.)

15 yaşını bitirmeyen küçükler tarafından işlenen ve genel mahkemelerin görevine giren suçlarla ilgili davalara çocuk mahkemelerinde bakılır.

Çocuk mahkemeleri, bu kanunda yazılı tedbirleri alır ve kanunla verilen diğer görevleri yapar.

Olağanüstü haller, sıkıyönetim ve savaş hali ile askeri mahkemelerin görevlerine giren suçlar ve Anayasa'nın 143'üncü maddesinin birinci fıkrasında sayılan suçlara dair hükümler saklıdır.

### **Çocuk Mahkemelerinin Yargı Çevresi**

Madde 7 (1988/3412 sayılı Kanun ile değiştir.)

İllerdeki çocuk mahkemelerinin yargı çevresi, kurulduğu ilin mülki yönden bağlı bulunduğu ilçelerin hudutları ile, ilçelerindeki çocuk mahkemelerinin yargı çevresi ise, Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir.

### **Tedbirlerde Yetki**

10'uncu maddede yazılı tedbirler suçun işlendiği yerde, yetkili çocuk mahkemesince alınabileceği gibi, küçüğün menfaatleri bakımından ailesinin veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerde, yetkili çocuk mahkemelerince de alınabilir.

### **Suçların Birlikte İşlenmesi Hali**

Madde 9 (1981/2552 sayılı Kanun ile değiştir.)

Bu kanunun kapsamına giren küçüklerin büyüklerle birlikte suç işlemeleri halinde hazırlık soruşturması sonunda evrak tefrik olunur.

Bu halde de çocuk mahkemeleri küçükler hakkında gerekli tedbirleri uygulamakla beraber, lüzum gördüğü takdirde küçükler hakkındaki yargılamayı genel mahkemedeki davanın sonucuna kadar bekletebilir.

Ek-1'in devamı

Davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi halinde, genel mahkemeler, yargılamanın her safhasında çocuk mahkemelerinin uygun bulması şartıyla birleştirme kararı verebilir. Bu takdirde birleştirilen davalar genel mahkemelerde görülür.

## **TEDBİRLER, CEZALAR VE BUNLARIN UYGULANMASI**

### **Küçüklere Uygulanacak Tedbirler**

Madde 10. Küçükler hakkında aşağıdaki yazılı tedbirler uygulanır.

1. Veliye, vasiye veya bakıp gözetmeyi üzerine alan akrabadan birine teslim,
2. Bakıp gözetmeyi üzerine alan güvenilir bir aile yanına yerleştirme,
3. Bu maksatla kurulmuş çocuk bakım ve yetiştirme yurtlarına veya benzeri resmi yahut özel kurumlara yerleştirme,
4. Genel ve katma bütçeli daireler, mahalli idareler, bankalar, İktisadi Devlet Teşekkülleri ve bunların ortaklıkları tarafından kurulmuş fabrika, müessese veya ziraat işletmeleri veya benzeri teşekküllerle işyerlerine yahut meslek sahibi bir usta yanına yerleştirme,
5. Resmi veya özel hastaneye veya tedavi evine yahut eğitimi güç çocuklara mahsus kurumlara yerleştirme,

### **11 Yaşını Bitirmemiş Küçükler Hakkında Tedbir Uygulanması**

Madde 11. Fiili işlediği zaman 11 yaşını bitirmemiş olanlar hakkında kovuşturma yapılamaz ve ceza verilemez.

Ancak fiil kanunen bir seneden ziyade hapis cezasını veya daha ağır bir cezayı müstelzim ise haklarında 10'uncu maddede yazılı tedbirlerden biri uygulanır.

11 yaşını bitirmemiş küçükler hakkında, veli veya vasi yahut bakmakla yükümlü kimseler tarafından yeterli tedbir alınması halinde, mahkemece diğer tedbirler uygulanmayabilir.

Ek-1'in devamı

### **15 Yaşını Doldurmayan Küçükler Hakkındaki Tedbir ve Cezalar**

Madde 12. Fiili işlediği zaman 11 yaşını bitirmiş olup da, 15 yaşını doldurmamış olan küçükler hakkında 20'nci maddeye göre yapılan inceleme, ceza, tertibini gerektirmiyorsa mahkemece 10'uncu maddede yazılı tedbirlerden biri uygulanabilir.

Aksi halde haklarında aşağıda yazılı ceza tayin olunur:

1. İdam cezası yerine 15 sene ve müebbet ağır hapis cezası yerine 19 seneden aşağı olmamak üzere hapis cezası verilir.
2. Diğer cezalar yarıya indirilir. Ağır hapis cezaları hapse çevrilir. Ancak, bu fıkranın tatbiki suretiyle hükmolunacak cezalar her fiil için 7 seneden fazla olamaz.
3. Kamu hizmetlerinden yasaklılık ve genel güvenlik gözetimi altına alınmak cezaları uygulanmaz.

Bu hükümlülükler tekerrüre esas olamaz. İçtima halinde Türk Ceza Kanunu'nun genel hükümleri uygulanır.

Fiili işlediği zaman 15 yaşını bitirmeyen sağır-dilsizler hakkında kovuşturma yapılamaz, bunlar hakkında 10'uncu maddede yazılı tedbirlerden biri uygulanır.

### **Tedavi Kurumlarına Yerleştirme**

Madde 13. 20'nci maddeye göre yapılan araştırma sonunda fiili işlediği zaman şuurunun veya hareketinin serbestisini tamamen kaldıracak surette akıl hastalığına müptela olduğu anlaşılan küçüğün, mahkemece resmi veya özel bir hastaneye yerleştirilmesine karar verilir.

Resmi veya özel bir hastaneye yerleştirilen küçük, yerleştirildiği müessesenin sağlık kurulunca iyileştiğine dair verilecek rapor üzerine çocuk mahkemesince serbest bırakılır.

Bu husustaki rapor ve kararda hastalığın ve suçun mahiyeti göz önünde tutularak kamu güvenliği bakımından, küçüğün tıbbi kontrol ve muayeneye tabi tutulup tutulmayacağı, tutulacaksa müddet ve fasılası da gösterilir.

Tıbbi kontrol ve muayene çocuk mahkemesinin bulunduğu yer Cumhuriyet Savcılığınca karar ve raporda gösterilen müddet ve fasıllarla küçüklerin bulunduğu mahalde, yoksa en yakın yetkili mütehassısı olan bir hastane sağlık kuruluna sevkedilmeleri suretiyle temin olunur.

Ek-1'in devamı

Tıbbi muayene sonuçları gerektiriyorsa, küçük, Çocuk Mahkemesi kararıyla yine resmi veya özel bir hastaneye yerleştirilir.

### **Korunmaya Muhtaç Küçükler Hakkında Tedbir Uygulaması**

Madde 14 (1988/3412 sayılı Kanunla değiştirilmiştir.)

Veli, vasi, bakmakla mükellef olan kimse veya Cumhuriyet Savcılığının talebi üzerine, beden, ruh ve ahlak gelişmeleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olan yahut ebeveynlerine karşı vahim bir itaatsizlikte bulunan küçükler hakkında, küçüğün bulunduğu yerde, yetkili çocuk mahkemesince 10'uncu maddede yazılı tedbirlerin biri uygulanır.

Diğer kanunlara göre de, küçükler hakkında koruma tedbirleri alınması çocuk mahkemelerine aittir.

### **Tedbirlerin Müddeti**

Madde 15 (1981/2552 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir.)

Küçükler hakkında uygulanacak tedbirler, en geç 18 yaşını bitirmeleri ile sona erer.

### **Tedbir Uygulanmaması**

Madde 16 (1981/2552 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir.)

Hüküm zamanı 18 yaşını bitirmiş bulunanlar hakkında tedbir uygulanmaz.

### **Tedbirlerin Değiştirilmesi veya Kaldırılması**

Madde 17. Gözetici, veli, vasi, bakıp gözetmeyi üzerine alan kimse veya Cumhuriyet Savcılığı ile 10'uncu maddede yazılı teşekkül veya kurumların yetkilileri tarafından yapılan müracaat üzerine veya re'sen çocuk mahkemesi küçük hakkında uygulanan tedbir yerine bir diğerini uygulamaya veya büsbütün kaldırmaya yetkilidir.

(1983/3412 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir.) Uygulanan bir tedbirin değiştirilmesine, bu tedbire hükmeden mahkeme yetkilidir. Acele hallerde küçüğün bulunduğu yerde yetkili çocuk mahkemesince de geçici tedbir alınabilir. Bu takdirde durum ilk tedbiri alan mahkemeye bildirilir. İcabeden tedbire veya tedbirin değiştirilmesine bu mahkemece hükmlenir.

Ek-1'in devamı

## **SORUŞTURMA VE KOVUŞTURMA USULÜ**

Madde 18. Bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümleri uygulanır.

Ek-1'in devamı

### **Soruşturma**

Madde 19. Küçüklerin işledikleri suçlarda hazırlık soruşturması Cumhuriyet Savcısı veya görevlendireceği yardımcılarını tarafından bizzat yapılır.

Kovuşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilmesi küçük hakkında tedbir uygulanmasına mani değildir.

(1988/3412 sayılı Kanun ile değişiktir.) 10'uncu maddede sayılan tedbirler saklı kalmak kaydı ile, aşağı haddi üç yılı aőmayan hürriyeti bağlayıcı cezayı müstelzim fiillerden dolayı, kovuşturma ve yargılama safhasında küçükler hakkında tutuklama kararı verilemez.

### **Ceza veya Tedbir Uygulanmasından Önce Yapılacak İnceleme**

Madde 20 (1981/2552 sayılı Kanun ile değişiktir.)

Bu kanunda gösterilen ceza ve tedbirlerin uygulanmasından önce küçüğün işlediği suçun anlam ve sonuçlarını kavrayabilme yönünden bedeni, akli ve ruhi durumu mütehassıs kimselere tespit ettirilir.

Ceza ve tedbirlerin uygulanmasından önce gerekirse küçüğün aile, terbiye, okul durumu, gidişatı, içinde yetiştiği ve bulunduğu şartlar veya bunlar gibi gerekli görülen sair hususlar çocuk mahkemeleri nezdinde görevlendirilmiş olan sosyal hizmet uzmanları veya yardımcılarını veya pedagog veya psikolog veya psikiyatır gibi uzmanlar marifetiyle araştırılır. Çocuk mahkemelerinde görevlendirilmiş olan bu personelin iş durumlarının müsait olmaması veya görevin bunlar tarafından yapılmasında bir engel bulunması yada atama yapılmamış olması hallerinde çocuk mahkemeleri bu araştırmanın yapılması için resmi veya özel kurum ve kuruluşlarda çalışan bu tür uzmanları, bunların da bulunmaması halinde bu araőtırmayı yapabilecek nitelikte olan kimseleri görevlendirir.

Ek-1'in devamı

Yukarıdaki fıkralar gereğince yapılan araştırma ve inceleme sonucu gerekirse küçüğün bir müşahade merkezinde müşahade altına alınmasına da karar verilebilir.

### **Geçici Tedbirler**

Madde 21. Cumhuriyet Savcısı veya görevlendireceği yardımcı soruşturmayı yaparken gerekli gördüğü taktirde küçük hakkında 10'uncu maddede gösterilen tedbirlerden birinin geçici olarak uygulanmasını çocuk mahkemesinden talep edebilir.

### **Adli Görev**

Madde 22. 20'nci maddeye göre yapılan araştırma ve inceleme sebebiyle kanun tarafından kendilerine verilen veya kanun dairesinde kendilerinden istenilen çocuk mahkemelerine müteallik vazife ve işlerde suiistimal veyahut ihmal veya terahi gösteren devlet memurları ile çocuk mahkemesinin yazılı istek ve emirlerini yapmakta suiistimal veya ihmalleri görülen zabıta amir ve memurları hakkında Cumhuriyet Savcılığınca doğrudan doğruya kovuşturma yapılır.

Vali ve kaymakamlar hakkında Memurin Muhakematı Hakkındaki Kanun hükümleri saklıdır.

### **Şahsi Davada Usul**

Madde 23. Küçüklerin işledikleri suçlardan dolayı aleyhlerine şahsi dava açılmaz.

### **Şikayetin Geri Alınması**

Madde 24. Kovuşturma yapılabilmesi için dava veya şikayete bağlı suçlarda, suçtan zarar gören kimselerin vazgeçmesi kamu davasını düşürmez. Ancak, yargılama sonunda suçun sabit olması halinde ceza uygulanmaz. Bu hal 10'ncu maddede yazılı tedbirlerden birinin uygulanmasına mani değildir.

### **Duruşmanın Gizliliği ve Yeri**

Madde 25. Küçüklerin duruşması mutlaka gizli olur. Hüküm dahi gizli tefhim olunur.

Ek-1'in devamı

(6.11.1981 tarihli 2552 sayılı Kanun ile değiştir.)

Mahkemenin izniyle yargılamanın her safhasında küçüğün müdafii, velisi, vasisi, sosyal hizmet alanlarında faaliyet gösteren resmi veya gönüllü kuruluşların temsilcileri, çocuk mahkemeleri nezdinde görevlendirilmiş bulunan sosyal hizmet uzmanları veya yardımcıları ile pedegog, psikolog, psikiyatr veya araştırma yada gözetimle görevli sair kimseler bulunabilirler.

Duruşmada hazır bulunan küçük, menfaati gerektirdiği takdirde duruşma salonundan çıkarılabileceği gibi, sorgusu yapılmış olan küçüğün duruşmada hazır bulunmasına da lüzum görülmeyebilir. Bu takdirde küçüğün müdafii duruşmada hazır bulunabilir.

Küçüklerin işledikleri suçlara ilişkin davaların duruşması genel mahkemelerin bulunduğu bina içinde veya dışında bu amaçla tahsis edilen yerlerde yapılır.

#### **Uygulanmayacak Usul**

Madde 26. Küçükler tarafından işlenen suçların soruşturma ve kovuşturmasında 3005 sayılı Meşhut Suçlar Mahkeme Usulü Hakkındaki Kanun hükümleri uygulanmaz.

#### **İtiraz Mercii**

Madde 27 (6.11.1981 tarihli 2552 sayılı Kanun ile değiştir.)

Çocuk mahkemelerinin kararlarına karşı itirazı inceleyecek merci kararı veren çocuk mahkemesine en yakın çocuk mahkemesidir.

#### **Temyiz**

Madde 28. Çocuk mahkemelerince verilen kararlar aleyhine ancak esas hükümlerle birlikte temyiz yoluna başvurulabilir.

(Son fıkra 1988/3412 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır.)



Ek-1'in devamı

## GÖZETİM VE GÖZETİM DELEGELERİ

### Gözetim

Madde 29. İşlediği suçtan dolayı hakkında 10'ncu maddede yazılı tedbir uygulanmış veya hükmedilmiş cezası ertelenmiş olan küçüğün 3 yıla kadar gözetim altında bulundurulmasına karar verilebilir. Bu takdirde küçüğe, veliye, vasiye veya bakıp gözetmeyi üzerine alan kimseye gözetim tedbirinin gayesi ve gerektirdiği yükümlülükler haber verilir.

(İkinci fıkra 1981/2552 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır.)

Gözetim süresi kararda gösterilir.

Şartlı erteleme halinde gözetim en az deneme devresi sonuna kadar devam eder.

### Görevliler

Madde 30 (6.11.1981 tarihli 2552 sayılı Kanun ile değişik.)

Bu kanunun 20'nci maddesinin ikinci bendinde yazılı sosyal araştırma ve 29'ncü maddesinde yazılı gözetimi yapmak üzere Adalet Bakanlığınca her çocuk mahkemesine yeteri kadar öncelik sırasına göre sosyal hizmet uzmanı veya yardımcısı, pedegog, psikolog, psikiyatır atanır.

Çocuk mahkemelerine atanan hizmet uzmanları veya yardımcıları ile pedegog, psikolog ve psikiyatlara almakla oldukları aylıkların brüt tutarının %50'si oranında ödenek verilir.

Bu görevlilerin bulunmaması veya iş durumlarının müsait olmaması veya görevin bunlar tarafından bir engel bulunması halinde bu gözetimi yapabilecek nitelikte olan kimseler görevlendirilir.

Sosyal hizmet konularında faaliyet gösteren resmi veya gönüllü kurumlar gözeticilik yapabilecek kimselerin bir listesini her yılbaşında mahkemeye verirler. Hayırsever diğer kimseler de mahkemeye başvurabilir. Mahkeme bunların ahlaki ve içtimai durumlarını inceledikten sonra seçtiği kimselerin isimlerini listeye kaydeder.

Çocuk mahkemesi her zaman yukarıda yazılı kurum ve derneklerden aday göstermelerini isteyebilir.

Ek-1'in devamı

### **Gözetim Delegelerinin Görevi**

Madde 31. Gözetim delegeleri, gözetimlerine verilen küçüklerin temayüllerini ve gidişatını devamlı olarak gözetirler, gerekli gördükleri takdirde veli, vasi veya sair kimse veya kurumlardan her türlü bilgileri toplar ve keyfiyeti bir raporla çocuk mahkemesine bildirirler.

Gözetime tabi küçüğün, temayülleri ve gidişatı hakkında gerektiğinde ve herhalde, iki ayda bir rapor verilir.

Gözetim delegeleri, gözetime engel teşkil eden durumlar ortaya çıktığı takdirde derhal çocuk mahkemesine bildirmek suretiyle önlenmesini isterler.

(1981/2552 sayılı Kanun ile eklenmiştir.) Gözetimin ne şekilde yapılacağı ve bu işlerde çalıştırılan kimselerin yerleştirilmeleri ve görevleri ile ilgili sair ayrıntılar Adalet Bakanlığınca düzenlenecek bir yönetmelikle belirlenir.

Ek-1'in devamı

### **Ücret**

Madde 32 (1981/2552 sayılı Kanun ile değişiktir.)

Çocuk mahkemelerinde, 20'nci maddenin ikinci bendi ve 30'ncü maddenin üçüncü fıkrası uyarınca geçici olarak görevlendirilecekler 31'nci maddeye göre düzenlenecek yönetmelikteki esaslar çerçevesinde çalışmalarına uygun ücret takdir olunur.

## **ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER**

### **Küçüğün Giderleri**

Madde 33. Bir aile yanına veya paralı özel bir kurum veya benzeri teşekküllere yerleştirilen küçüğün giderleri Devletçe ödenir. Ödenecek bu meblağ, çocuk mahkemelerince ittihaz olunacak bir kararla tespit edilir.

Medeni Kanun hükümleri gereğince bakmakla yükümlü olan kimsenin, küçüğün giderlerini karşılamaya mali durumu müsait olması halinde, Devletçe ödenen meblağın tahsili için ilgililere rücu edilir.

Ek-1'in devamı

### **Adli Sicil**

Madde 34 (1981/2552 sayılı Kanun ile değişiktir.)

Küçükler hakkında adli sicile geçirilen bilgiler, ancak, soruşturma ve kovuşturma konusu olan işler sebebi ile Cumhuriyet Savcıları, sorgu hakimleri ve mahkemelerce veya Yasama Meclisi üyeleri seçimleri ile ilgili olarak yetkili seçim kurullarınca istendiği takdirde adli sicilce bildirilir.

Birinci fıkraya gereğince verilmiş olan bilgiler başka herhangi bir iş ve konu için kullanılmaz.

### **Hükümlerin Yerine Getirilmesi**

Madde 35. Çocuk mahkemesi vermiş olduğu karar ve hükümlerin yerine getirilip getirilmediğini her zaman denetler.

### **Cezaların İnfaz Edileceği Yer**

Madde 36 (1981/2552 sayılı Kanun ile değişiktir.)

Suç işlediği zaman 11 yaşını bitirmiş olup da 15 yaşını bitirmeyen ve cezanın çektirilmesine başlandığı anda 18 yaşını doldurmamayan küçüklerin cezaları çocuk ıslahevi veya çocuk ceza evlerinde çektirilir. Bunlar hakkında, çocuklara ait cezaların infazına ilişkin diğer kanunlar ve tüzüklerin bu kanuna aykırı olmayan hükümleri de uygulanır.

### **Küçüklere Mahsus Tevkifevleri**

Madde 37. Küçük tutuklular küçüklere mahsus tevkifevlerine konulurlar.

Küçüklere mahsus tevkifevleri bulunmayan yerlerde büyüklere ait tevkifevlerinin ayrı kesimlerinde bulundurulurlar.

### **Şartlı Erteleme**

Madde 38. Para cezasından başka bir ceza ile hükümlü olmayan ve 15 yaşını doldurmamayan küçük işlediği bir suçtan dolayı ağır veya hafif para veya 3 yıla kadar hürriyeti bağlayıcı cezalardan biri ile mahkum olur ve geçmişteki haliyle ahlaki temayüllerine göre cezasının ertelenmesi ileride cürüm işlemekten çekinmesine sebep

Ek-1'in devamı

olacağı hakkında mahkemece kanaat getirilirse bu cezanın şartlı olarak ertelenmesine hükmolunabilir.

Cezası bu suretle ertelenen küçük bir yıldan üç yıla kadar bir deneme devresine tabi tutulur.

Mahkeme deneme devresi zarfında küçüğü, muayyen bir meslek veya sanat öğrenmek, belli bir yerde ikamet etmek, alkollü içki kullanmamak veya bunlar gibi bazı şartlara uymaya mecbur edebilir.

Küçük deneme devresi içerisinde, yapılan ikaz ve ihtarlara rağmen tabi tutulduğu eğitim ve ıslah şartlarını yerine getirmez veya başka kasdi cürüm işlerse, mahkeme hükmolunan cezanın aynen çektirilmesine veya vahim görülmeyen hallerde deneme devresinin yarı nispetinde uzatılmasına karar verir.

### **Şartla Salıvermede Gözetim**

Madde 39. Şartla salıverilmiş küçükler hakkında Türk Ceza Kanunu'nun 28'nci maddesinin 3'ncü ve 4'ncü fıkraları uygulanmaz.

Şartla salıverme devresi zarfında gözetimin esasları, küçüğü şartla salıvermiş olan mahkemece tespit olunur.

Küçüklerin şartla salıverilmelerine, cezanın halen infaz edildiği yerdeki çocuk mahkemesince karar verilir.

### **Yayın Yasağı**

Madde 40. Suç işlemiş küçüklerin suçları veya bunların yargılanmaları ile ilgili olarak her türlü yayın yapılması yasaktır. Bu yasağa aykırı hareket edenler beşbin liradan otuzbin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Fiilin tekerrürü halinde ayrıca, üç aydan altı aya kadar hapis cezası hükmolunur.

### **Küçük Deyimi**

Madde 41. Bu kanundaki küçük deyimi suçu işlediği tarihte henüz 15 yaşını bitirmemiş kimseleri kapsar.

Ek-1'in devamı

### **Uygulanamayacak Usul ve Diğer Kanunlar**

Madde 42. Diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri küçük suçlular hakkında uygulanmaz.

### **Küçüklerin Yerleştirileceği Devlete Ait Kurumlar**

Madde 43. Bu kanunda öngörülen kurumlar Adalet Bakanlığınca kurulur. Bunların çalışma ve usul şekilleri yönetmelikte tespit olunur.

### **Görev ve Yetkiler**

Madde 44 (1981/2552 sayılı Kanun ile değişiktir.)

a) Küçüklerin cezalarının infaz edileceği ıslah ve eğitim evlerinin, bu kanunun 10'ncu maddesine göre haklarında tedbir uygulanmış olan küçüklerin yerleştirileceği Devlete ait müesseselerin, müşahade merkezlerinin küçüklerin, kısa sürelerle kabul edilecekleri veya icabında müşahadelerinin yapılmasına elverişli kabul merkezlerinin, çocuk mahkemelerine ait bina ve küçüklere mahsus tevkifevlerinin tesisi,

b) Bu müesseselerin sevk ve idare tarzlarının tanzimi, buralara alınmış olan küçüklerin muhafaza, bakım ve eğitim işlerinin kontrolü,

c) Yukarıda yazılı müesseselerde ve çocuk mahkemelerinde sosyal araştırma ve gözetimle görevli personelin özlük işlerinin yapılması, bu personelin hizmete yararlı olacak şekilde devamlı eğitim ve yetiştirilmelerinin sağlanması,

d) Küçüklerle ilgili mevzuat ve müesseseler üzerinde devamlı inceleme ve araştırmaların yapılması, bu konudaki kanun tasarı ve teklifleri hakkında mütalaa beyanı ve icabında bunların bizzat hazırlanması.

e) Çocuk suçluluğunun sebep ve faktörleri üzerinde incelemeler yaparak önlenmesi, çarelerin araştırılması, bu hususta yerli, yabancı ve milletler arası kurum ve teşekküllerle temas temini,

f) Çocuk suçluluğu konusunda gereken istatistiklerin hazırlanması, velayet ve vesayetin nezi ve küçüklere vasi tayinine dair işlemlerin takip edilmesi,

g) Eğitimi güç küçüklerin yerleştirildiği kurumları ve küçüklerin zararlı yayınlardan korunması hususunda Milli Eğitim; çeşitli işlerde çalışan küçükler bakımından Çalışma; filmlerin küçükler yönünden kontrolü için İçişleri ve küçüklerin yerleştirileceği

Ek-1'in devamı

tedavi kurumları ve sosyal servisinden çocuk mahkemeleri ile olan münasebetlerini tanzim bakımından Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının ilgili servisleri ile işbirliği yapılması,

h) Cezaları infaz edilen küçüklerin işe yerleştirilmeleri mevzularında infaz sonrası yardım müesseseleri vesair kurumlarla ilişki kurulması,

ı) Küçüklerin yerleştirildiği özel kurumların denetlenmesi,

j) Bu Kanunun uygulanmasıyla alakalı diğer görevlerin yapılması,

Adalet Bakanlığı Merkez Kuruluşundaki ilgili birimlerce yerine getirilir.

### **Kadrolar**

Madde 45. Bu kanun gereğince kurulacak daire ve kurumlarla çocuk mahkemelerin kuruluş ve çalışmaları için gerekli sınıflardan yeteri kadar kadro temin edilir.

### **Mahkemelerin Kurulması**

**Geçici Madde 1** (1988/3412 sayılı Kanun ile değişiktir.)

Çocuk mahkemelerinin bütün yurtda kuruluşu ve bu kanunda yazılı müesseseler Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 10 yıl içinde tamamlanır.

### **Çocuk Mahkemesi Kurulmamış Olan Yerlerde Bu İşlerle Görevli Mahkeme**

**Geçici Madde 2.** Çocuk mahkemeleri kurulmamış olan yerlerde kuruluncaya kadar, küçükler tarafından işlenen suçlara ait soruşturma ve kovuşturma bu kanunda yazılı usullere göre görevli mahkeme ve Cumhuriyet Savcılığınca yapılır. Şu kadar ki küçükler hakkında bu kanunda gösterilen tedbir ve cezaların uygulanır.

### **İlk Atamalar**

**Geçici Madde 3** (1988/3412 sayılı Kanun ile değişiktir.)

Çocuk mahkemelerine Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca yapılacak ilk atamalarda bu Kanunun 2'nci maddesindeki yazılı şartlar aranmaz.

### **Küçüklere Ait Davaların Çocuk Mahkemelerine Devredilmesi**

**Geçici Madde 4.** Çocuk mahkemesi kurulan yerlerde bu mahkemeler faaliyete geçinceye kadar bu mahkemelerin yargı çevresi içerisinde işlenen suçlara ilişkin olarak küçükler hakkında evvelce açılmış ve sonuçlanmamış bulunan davalar yetkili ve görevli

Ek-1'in devamı

çocuk mahkemesine tevdi edilmek üzere çocuk mahkemesi nezdindeki Cumhuriyet Savcılığı'na devredilir.

**Yürürlük**

Madde 46 (6.11.1981 tarihli 2552 sayılı Kanun ile değiştir.)

Bu kanun 1 Haziran 1982 tarihinde yürürlüğe girer.

**Yürütme**

Madde 47. Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.



Ek-2

## ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME

### ÖNSÖZ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler:

Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilan edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek,

Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Andlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırlatarak,

Birleşmiş Milletlerin, insan Hakları Evrensel Bildirisinde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilan ettiklerini kabul ederek,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilan ettiğini anımsayarak,

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler andlaşmasında ilan edilen ülküler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini göz önünde bulundurarak,



Ek-2'in devamı

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesinde (özellikle 23 ve 24 üncü maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşmede (özellikle 10 uncu maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırd tutarak,

Çocuk Hakları Bildirisinde de belirtildiği gibi, "çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sırasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğu"nu hatırd tutarak,

Ulusal ve Uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlat edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Koruması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Beijing Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silahlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirinin hükümlerini anımsayarak,

Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu bilinci içinde,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi göz önünde tutarak,

Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslar arası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak,

Aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

## I. KISIM

Madde 1- Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2-1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal

Ek-2'in devamı

köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-bahasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırımı veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar.

Madde 3- 1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 4- Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemleri alırlar.

Madde 5- Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yal gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6-1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Ek-2'in devamı

Madde 7-1. Çocuk doğumundan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8-1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde , bulunmamayı taahhüt ederler.

Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarında veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9- 1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmal edilmesi durumlarında da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgahının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık karar verilebilir.

2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girişilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.

3. Taraf Devletler, ana-bahasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana-babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.

4. Böyle bir ayrılık, Taraf Devlet tarafından girişilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hepsini, sürgün, sınır dışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ve olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle

Ek-2'in devamı

bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde 10- 1. 9 uncu Maddenin 1 inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terketme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.

2. Ana-babası, ayrı Devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu maddenin 1 inci fıkrasına göre Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana-babasının Taraf Devletlerinin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terketme ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terketme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak ve başkalarının hak ve özgümlüklerini korumak amacı ile ve işbu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

Madde 11- 1. Taraf Devletler, çocukların yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.

2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde 12- 1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13- 1.: Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği

Ek-2'in devamı

başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:

a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı,

b) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakının korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14- 1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.

3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlaki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 15- 1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.

2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kavram güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılmaması sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlanamaz.

Madde 16- 1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.

2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17- Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler:

Ek-2'in devamı

a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yaran olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;

b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türden bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;

c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;

d) Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;

e) 13 ve 18 inci maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde 18- 1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler.

2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.

3. Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 19- 1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun

Ek-2'in devamı

bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20-1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Hu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslam Hukukunda kefalet (kafalah), evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde 21- Evlat edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarına temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:

a) Bir çocuğun evlat edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu göz önüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlat edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir.

b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlat edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkelerarası evlat edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.

c) Başka bir ülkede evlat edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlat edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.

d) Ülkelerarası evlat edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.

e) Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Ek-2'in devamı

Madde 22-1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar:

2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetlerarası ve hükümetdışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunamayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23- 1. Taraf Devletler, zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararı kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babasının veya çocuğa bakanların içinde buldukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

3. Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2 nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları göz önüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak



Ek-2'in devamı

üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.

4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürli çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle göz önüne alınır.

Madde 24- 1. Taraf devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;

b) Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;

c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlaması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;

d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;

e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması:

Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlaması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar:

Ek-2'in devamı

4, Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 25- Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26- 1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.

2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları göz önüne alarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da göz önünde tutularak sağlanır.

Madde 27- 1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkanlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer:

3, Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.

4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar aktinin yanı sıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Ek-2'in devamı

Madde 28- I. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

- a) İlk öğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
- b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
- c) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
- d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;
- e) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 29- 1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;

- a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;
- b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;
- c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;

Ek-2'in devamı

d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoş görüş, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukta üstlenecek şekilde hazırlanması;

e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi,

2. Bu maddenin veya 28 inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30- Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 31- 1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32- 1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsat, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulanmaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;

b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar;

Ek-2'in devamı

c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33- Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34- Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürgeye ve cinsel suiistimale karşı koruma güvencesi verirler: Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;

b) Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulması ve sömürülmesini;

c) Çocukların pomografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini; önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemleri alırlar.

Madde 35- Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36- Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37- Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

a) Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulmayacaktır. Onsekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.

b) Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanıp, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.

Ek-2'in devamı

c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 38- 1. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.

2. Taraf Devletler, onbeş yaşından küçüklerin çalışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, özellikle onbeş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, onbeş ile onsekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 39- Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suiistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tüt sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40- 1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasının ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu

Ek-2'in devamı

hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

2. Bu amaçla ve uluslar arası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:

a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmal nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlalde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

b) Hakkında ceza kanununu ihlal iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:

i) Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;

ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu göz önüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurularak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;

iv) Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

v) Ceza yasasının ihlal ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi) Kullanılan dili anlamaması veya konuşmaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

vii) Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

Ek-2'in devamı

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

a) Ceza Yasasını ihlal konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyecek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü;

b) Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmediği koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41- Bu sözleşmede yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

a) Bir taraf Devletin yasasında; veya

b) Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.

## II. KISIM

Madde 42- Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43- 1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla görevleri aşağıda belirtilen Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.

2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlak sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri göz önünde tutularak seçilirler.



Ek-2'in devamı

3- Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.

4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.

5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerinin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.

6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde, yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.

7. Bir Komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.

8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.

9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.

10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.

11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.

Ek-2'in devamı

12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44- 1. Taraf Devletler. bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:

a) Bu Sözleşmenin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,

b) Daha sonra beş yılda bir, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmaya taahhüt ederler.

2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların şayet varsa, yerine getirilmediğini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporla ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.

3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin I (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.

4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin her türlü ek bilgi siteminde bulunabilir.

5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.

6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45- Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

a) Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet

Ek-2'in devamı

alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;

b) Komite, uygun bulunduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNCEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;

c) Komite, Genel Kurul'a Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;

d) Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45 inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

### III. KISIM

Madde 46- Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47- Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 48- Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı genel Sekreteri nezdinde tevdi edilecektir.

Madde 49- I. Bu Sözleşme yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra Sözleşmeyi onaylayacak ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, söz konusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50- 1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisiui Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve onaya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını

Ek-2'in devamı

isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri söz konusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.

2. Bu maddenin 1 inci fıkrasında yer alan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.

3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalırlar.

Madde 51- 1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.

2. Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ne bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.

3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri atanacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52- Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirim Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53- Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54- İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

Ek-2'in devamı

"İtirazi Kayıt:

Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17, 29 ve 30.maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır."





Fotoğraf 1.Trabzon Kapalı Cezaevi Çocuk Koğuşunda bulunan televizyon, dolap ve ranzalar

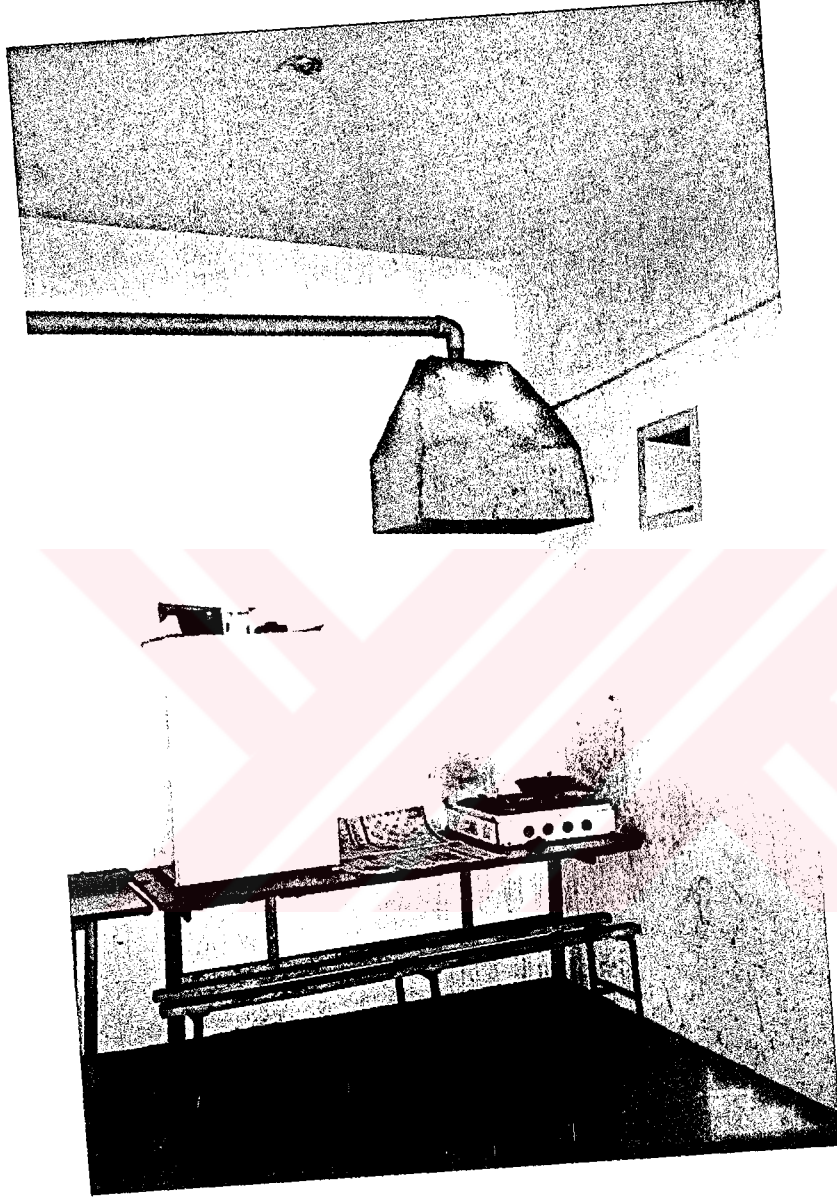


Fotoğraf 2. Trabzon Kapalı Cezaevi Çocuk Koşuşu açık avlusu



Fotoğraf 3. Trabzon Kapalı Cezaevi Çocuk Koğuşu yemek bölümü

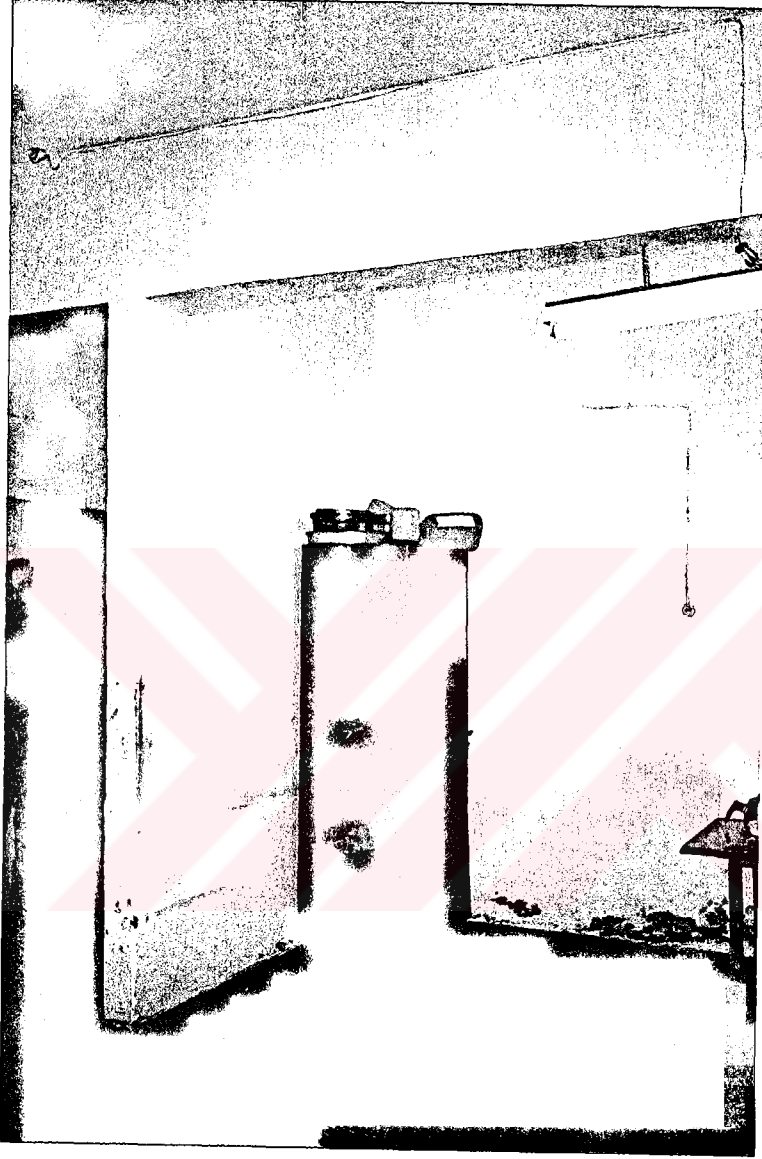




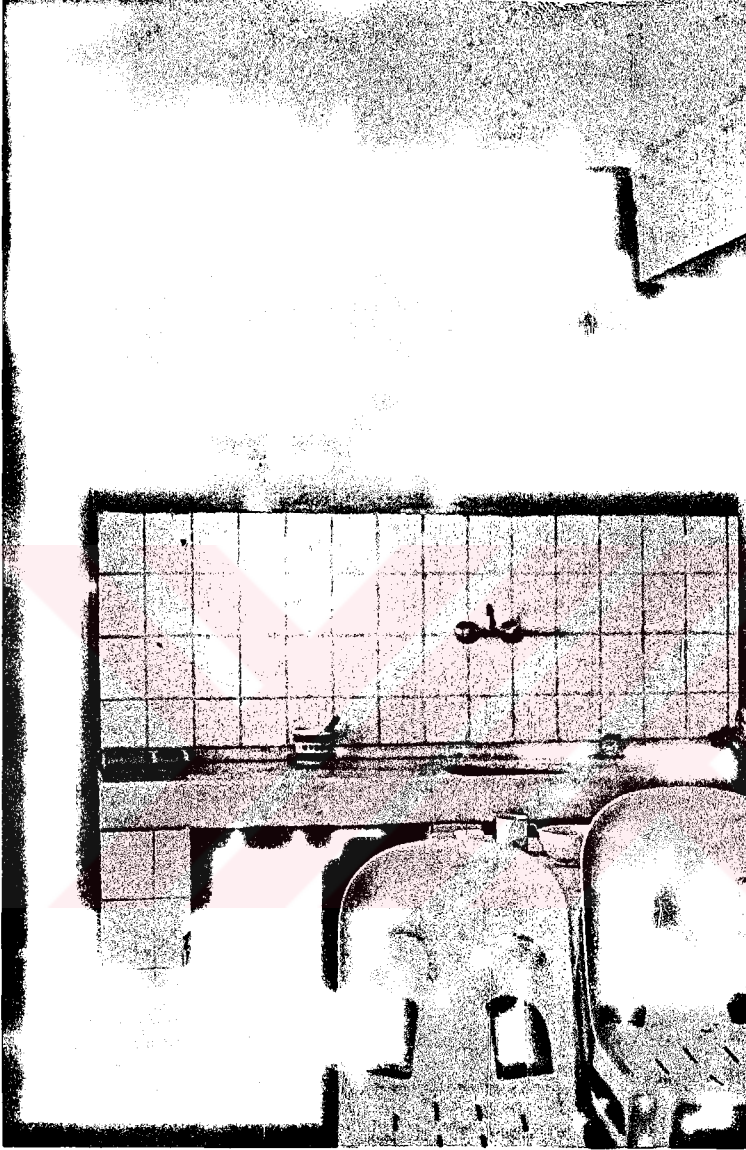
Fotoğraf 4. Trabzon Kapalı Cezaevi Çocuk Koğuşu yemek bölümü



Fotoğraf 5. Trabzon Kapalı Cezaevi Çocuk Koğuşu yemek bölümü



Fotoğraf 6. Trabzon Kapalı Cezaevi Çocuk Koğuşu yemek bölümü



Fotoğraf 7. Ankara Elmadağ Çocuk Ceza ve Tutukevi yemek bölümü



Fotoğraf 8. Ankara Elmadağ Çocuk Ceza ve Tutukevi televizyon, dolap ve ranzalar



Fotoğraf 9. Trabzon Kapalı Cezaevi Çocuk Koşuğu



Fotoğraf 10. Ankara Elmadağ Çocuk Ceza ve Tutukevi koşuşu



Fotoğraf 11. Trabzon Kapalı Cezaevi Çocuk Koşuşu ranzaları





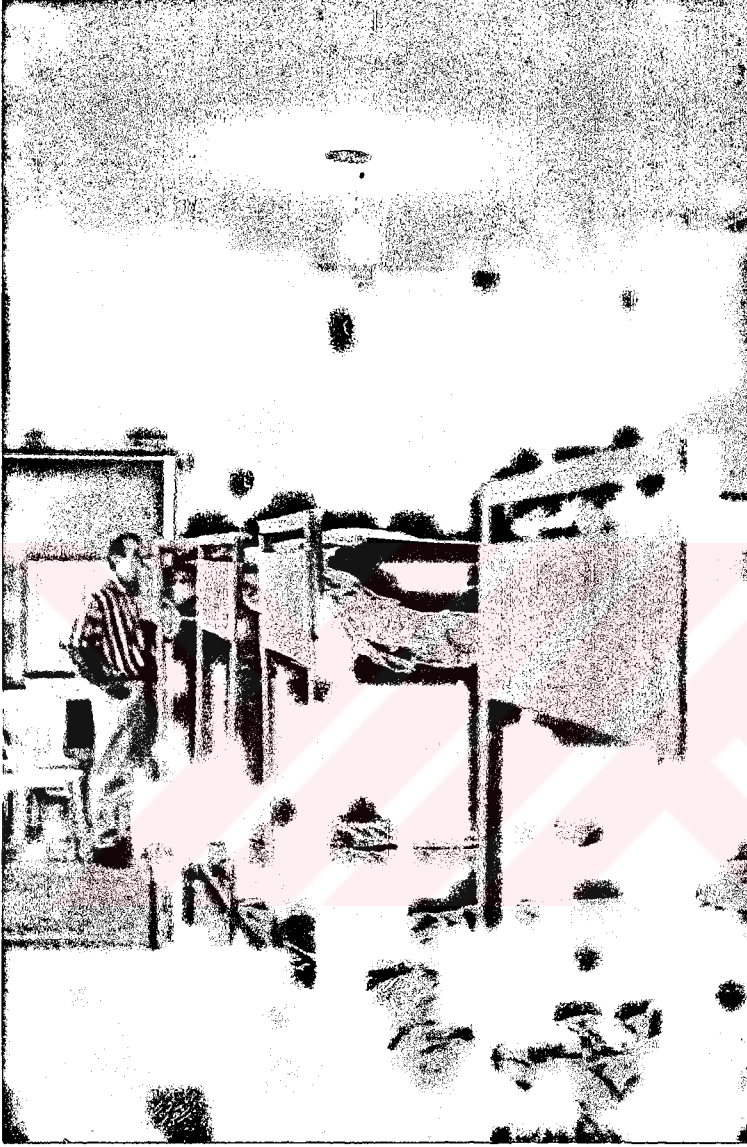
Fotoğraf 12. Trabzon Kapalı Cezaevi Çocuk Koğuşu dolap ve ranzaları



Fotoğraf 13. Ankara Elmadağ Çocuk Ceza ve Tutukevi ranzaları



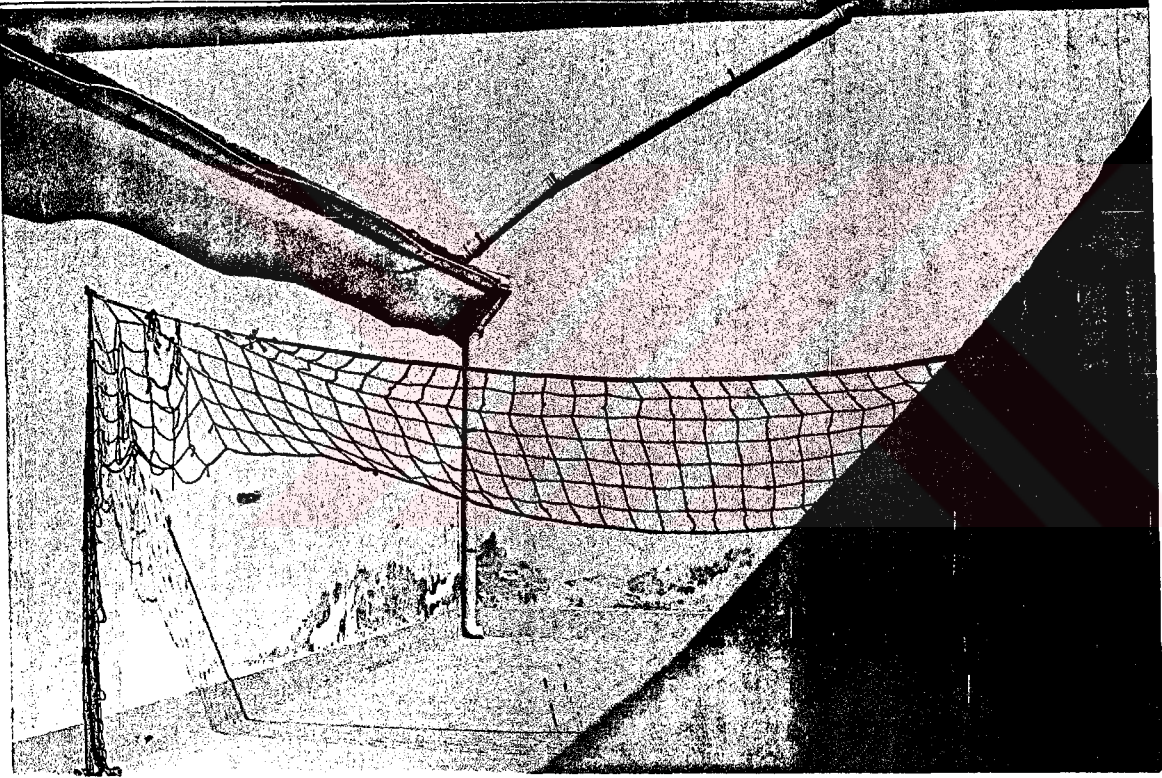
Fotoğraf 14. Ankara Elmadağ Çocuk Ceza ve Tutukevi ranzaları



Fotoğraf 15. Ankara Elmadağ Çocuk Ceza ve Tutukevi koğuş yer malzemesi



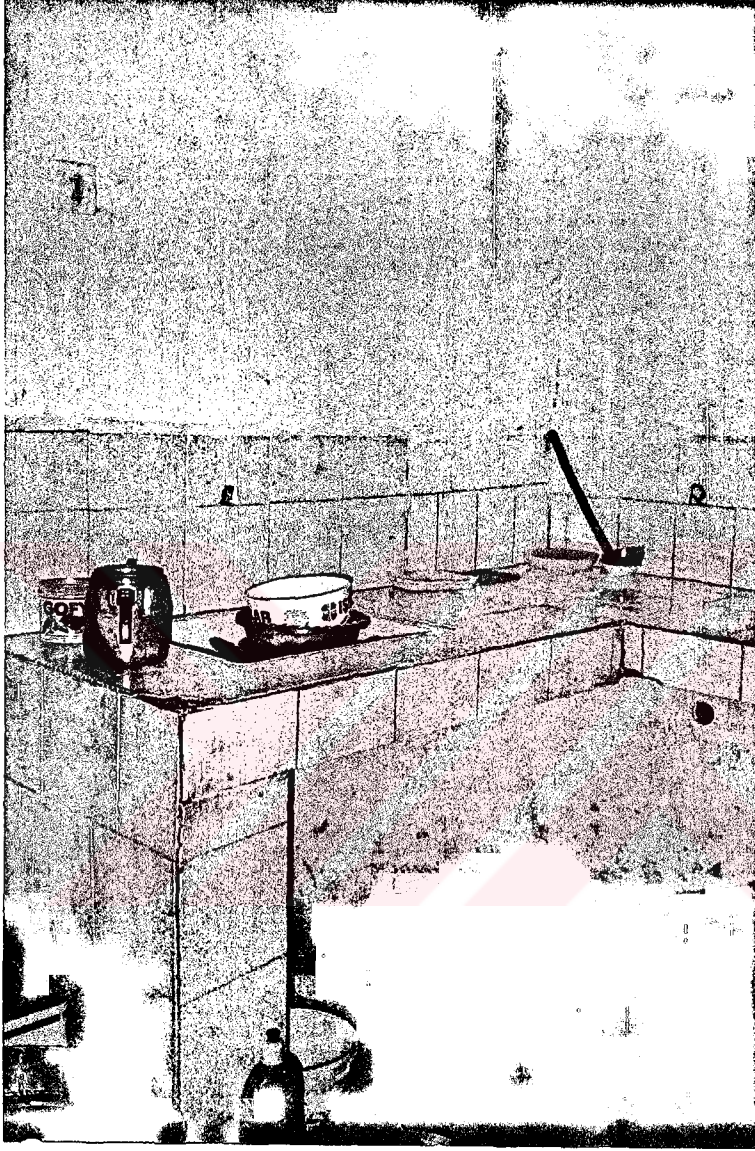
Fotoğraf 16. Trabzon Kapalı Cezavei Çocuk Koşuğu açık avlusu



Fotoğraf 17. Ankara Elmadağ Çocuk Ceza ve Tutukevi avlusu



Fotoğraf 18. Ankara Elmadağ Çocuk Ceza ve Tutukevi avlusu



Fotoğraf 19. Trabzon Kapalı Cezaevi Çocuk Koşuşu çamaşır yıkama yeri





Fotoğraf 20. Trabzon Kapalı Cezaevi Çocuk Koğuşu banyosu

## ÖZGEÇMİŞ

1970 yılında Ankara’da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini T.E.D Ankara Koleji’nde tamamladı. 1989 yılında başladığı Bilkent Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünden 1993 yılında mezun oldu. 1993-1996 yılları arasında Ankara’da bulunan çeşitli özel kuruluşlarda iç mimar olarak yurtiçi ve yurtdışı görevlerde bulundu.

1996 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İç mimarlık Bölümüne öğretim görevlisi olarak atandı. Halen bu görevde çalışmalarını sürdürmektedir.

